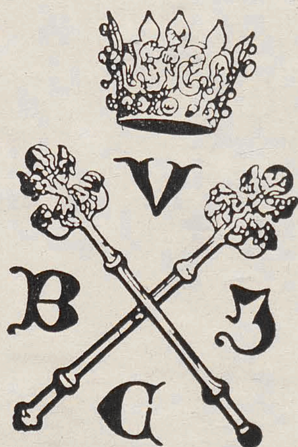

V
B J
C

KLASSA I.

SZKOŁ WYDZIAŁOWYCH LUBELSKICH.

POPIS ROCZNY

Z NAUK.

I. Chrześciiańſkiey *o Gruntach Religii.* II. Moralney. *o Obowiązkach Rodzicow i Dzieci tyczących ſię.* III. Językow Oyczyſtego i Łacińſkiego IV. Arytmetyki. *o Rachunkach w Liczbach Całkowitych,* V. Początkowych Wiadomości Hiſtoryi Naturalney. *podług troiſtego Oney podziału.*

POD DOZOREM

M. JOZEFA CZECHA AKADEMIKA.

1782.

I.

NAUKA CHRZESCIIANSKA

O Gruntach Religii

W S T Ę P.

1. Co poznaiemy przez Naukę Chrześciiańską, i iaki ieſt iey cel?
2. Jakie pożytki odnoſimy z tey Nauki?
3. Co potrzeba rozumieć przez Religiią, illoraka ieſt, i iaka iey potrzeba?
4. Ktorych ſzczegolnych o BOGU Prawd uczymy ſię i dochodzimy z Przyrodzenia?

O B O G U.

5. Jak ſobie wyobrażać powinniśmy Jſtotę Naywyższą, ktorą zowimy BOGIEM?
6. Zapatruiąc ſię na porządek Swiata we wszyſtkiém dobrze udziałany iak ſię przekonywamy o Bytności BOGA?
7. Co nam iaśnie okazuie, że ieden ieſt tylko BOG Nieograniczony w ſwoich Przymiotach i Doſkonałościach?
8. Mądrość, Dobroć i Wſzechmocność Bozka w czem ſię naybardziey wydaie?
9. Jaką drogą dochodzimy, że BOG całą Naturą włada i opatruie wſzyſtkie Stworzenia?

O POWINNOSCIACH NALEŻĄCYCH SIĘ OD NAS BOGU.

10. Bogu od Człowieka co ſię należy?
11. Czcić i kochać Boga, bydź mu wdzięcznym Dobrodzieyſtw odebranych, i posłuſznym Prawu Jego, iak hołdow tych wypełnienia obowiązek własne każdego uſprawiedliwia ſumienie?
12. Skąd dokładnieyſzą o Gruntach Religii Katolickiey i Powinnościach Człowieka w niey zostaiącego zaſięgamy wiadomość?

I.

DOCTRINA CHRISTIANA.

De Fundamentis Religionis

ACCESSUS

1. Quid cognoscimus per Doctrinā Christianā, quisve est Ejus scopus?
2. Quales fructus ex hac Doctrina referimus?
3. Quid sit intelligenda Religio? quotuplex est, & quæ Ejus necessitas?
4. Quas singulares de DEO Veritates discimus ac devenimus ex Natura.

DE DEO.

5. Quomodo nobis repræsentare debemus hanc Supremam Naturam, quam nomine DEI nuncupamus?
6. Intuentes Ordinem Mundi in singulis rebus optime dispositum, ut persvademur de Existentia DEI?
7. Quid nobis claré demonstrat, unum esse duntaxat DEUM in suis attributis & perfectionibus infinitum?
8. Sapientia, Bonitas & Omnipotentia Divina in quo maxime eminet?
9. Unde devenimus quod DEUS integræ dominetur Naturæ, & omnibus prospiciat Creaturis?

DE OFFICIIS DEO A NOBIS COMPETENTIBUS.

10. Quid ab homine debetur DEO?
11. Amare DEUM & colere, esse memorem receptorum beneficiorum, & obsequi Legi Ejus, quomodo Officiorum ejusmodi explendi munus propria uniuscujusque justificat Conscientia?
12. Unde perfectiorem de Fundamentis Religionis Catholicæ & Officiis Hominis existentis in Illa haurimus notitiam?

13. Taiemnice Religii Obiawioney w ilu Częściach zawierać się mogą?

O ARTYKUŁACH WIARY.

14. Co iest Artykuł Wiary? ile ich się liczy?
15. W co wierzemy i co wyznaiemy w każdym szczegolnie Artykule Składu Apostolskiego?

O PRZYKAZANIACH BOZKICH.

16. Co każdy Chrześciianin zachować powinien?
17. Ktore są Przykazania Bozkie gdzie i komu podane?
18. Ktore z nich sciągaią się do Czci Chwały i Miłości Bozkiey? ktore do Miłości Bliźniego?

O SAKRAMENTACH.

19. Co iest Łaska Bozka? skutki Jey przez czyie zasługi w zbawienie nasze wpływaią?
20. Jle iest Zrzodeł tey Łaski czyli Sakramentow, od kogo i na iaki koniec postanowione?
21. Ktore Cnoty wyrażaią Sakramenta i na iakich zbrodni zniszczenie służą?
22. Każdy Sakrament co nas w Chrześciianinach sprawuie, i czy wszystkie są każdemu potrzebne?

O CZCI.

23. Jloraką Cześć Bogu wyrządzać powinniśmy? na czem zależy Cześć Wewnętrzna? na czem Zewnętrzna?
24. Co iest Modlitwa? iloraka? i iak potrzebna?
25. Przez Szanowanie Swiętych czy nie ubliżamy winney Bogu Chwały?

O KOSCIELE.

26. Co oznacza Kościoł? Ktorzy są Naywyżsi Rządcy Jego?
27. Ktore znaki dowodzą Prawości i Nieomylności Kościoła?
28. Jle iest Przykazań Kościoła, do czego nas w szczegolności obowiązuią?
29. Z Jakiem Uszanowaniem winniśmy pełnić i zachowywać Ustanowienia i Obrządki Kościoła?

13.

13. Mysteria Religionis Revelatæ quot partibus complecti possunt?

DE ARTICULIS FIDEI.

14. Quid est Articulus Fidei? & quot illi numerantur?
15. Quid credimus & quid profitemur in quolibet singillatim Articulo Symboli Apostolici?

DE PRÆCEPTIS DEI.

16. Quid quivis Christianus observare tenetur?
17. Quæ sunt Præcepta Dei, ubi & cui tradita?
18. Quæ nam horum spectant ad Cultum Laudem & Amorem Dei? quæ ad Amorem Proximi?

DE SACRAMENTIS.

19. Quid est *Gratia* Divina? Effectus Jllius per Cujus Merita in salutem nostram influunt?
20. Quod sunt Fontes hujus Gratiæ seu Sacramenta? a quo et quem in finem constituta?
21. Quas Virtutes exprimunt Sacramenta? & quorum Criminum exitio deserviunt?
22. Quid efficit in nobis Christianis quodvis Sacramentum? & an omnia sint singulis necessaria?

DE CULTU.

23. Quotuplicem Deo Cultum exhibere debemus? in quo Jnternus & Externus Cultus consistit?
24. Quid est Oratio? quotuplex? & quam necessaria?
25. Per Venerationem Sanctorum non diminuimusne debitum Deo Cultum ac Laudem?

DE ECCLESIA.

26. Quid significat Ecclesia? qui sunt Supremi Rectores Ejus?
27. Quæ signa confirmant Veritatem & Jnfallibilitatem Ecclesiae?
28. Quot sunt Præcepta Ecclesiæ? ad quid nos separatim obligant?
29. Cum quali Reverentia Jnstituta Ritusve Ecclesiæ explere & observare obligamur?

II.

MORALNA.

O OBOWIĄZKACH RODZICOW I DZIECI

Nad Zamiarem Potrzebą i Użytkiem Moralnéy

1. Około iakich Spraw zabawia się Nauka Moralna, i te na czem się zasadzaią?
2. Co ieſt Prawo Natury czyli Przyrodzone?
3. Czego nas uczy Moralna Nauka? iak wiele za posrzednictwem iey uszczęśliwiamy się w tém życiu?
4. Skąd wypływa Potrzeba i Użytek tey drogiey Umieiętności?

POTRZEBY RODZICOW i DZIECI.

5. Jlorako uważaią się Potrzeby?
6. Ktorych używaią srzodkow ludzie w dogodzeniu Potrzebom swoim?
7. Rodzice iakie maią potrzeby *spolne* z inszemi ludzmi, ktore sobie samym *właściwe*?
8. Ktorym Potrzebom podlegaią Dzieci *spolnym* ile ludzie i sobie *właściwym* ile Dzieci?
9. Co się rozumie przez Edukacyą?
10. Jloraka ieſt Edukacya? skąd kazda wynika i wzroſt swoy bierze?
11. Edukacya Młodym dla czego nieuchronnie potrzebna.
12. Czemu Dzieci nie są w ſtanie zadosyć uczynienia Potrzebom swoim bez Opieki i Obrony Starszych?
13. Kto ie w tym Wieku naylepiey poratować może?

NALEZYTOSCI RODZICOW i DZIECI.

14. Co ieſt Nalezytość? skąd tey dochodzimy?
15. Ktore maią Należytości Rodzice od Dzieci, i Dzieci od Rodzicow?
16. Dzieci osierocone do kogo o Należytość swoią udawać się maią?

POWINNNOSCI RODZICOW i DZIECI,

17. Ktore są Powinności Rodzicow około Dzieci?

II.

MORALIS.

DE OFFICIIS PARENTUM AC LIBERORUM

Supra Finem Necessitatem, & Fructum Moralis.

1. Circa quas Actiones versatur Doctrina Moralis, & in quo hæ fundantur?
2. Quid est Jus Naturæ?
3. Quid nam discimus ex Doctrina Morali & quantum adminiculo Illius felices nos reddimus hac in vita?
4. Unde profluit Necessitas ac Fructus Nobilissimæ hujus Scientiae?

NECESSITATES PARENTUM AC LIBERORUM.

5. Necessitates quotupliciter considerantur?
6. Quibus mediis utuntur Mortales in satisfaciendis necessitatibus suis?
7. Parentes quas habent necessitates *communes* cum aliis hominibus? quas sibi ipsis *proprias*?
8. Quibus Necessitatibus subjacent Liberi *communibus* ut homines, & sibi *propriis* ut *Liberi*?
9. Quid est intelligenda Educatio.
10. Quotuplex est Educatio, quælibet unde promanat, sumitque incrementum suum?
11. Educatio Liberis cur apprimé necessaria?
12. Quare Liberi nequeunt satisfacere Necessitatibus suis sine Tutela ac Patrocinio Seniorum?
13. Quis Eos in hac aetate optime adjuvare potest?

JURA PARENTUM AC LIBERORUM.

14. Quid est Jus? unde illud devenimus?
15. Quid debetur Parentibus a Liberis & Liberis a Parentibus?
16. Liberi Parentibus orbati ad quem confugere debent?

OFFICIA PARENTUM AC LIBERORUM.

17. Quæ sunt Officia Parentum erga Liberos?

18. Jak

18. Jak długo trwa obowiązek Rodzicow w zaspokoieniu Potrzeb Dzieci swoich ?
19. Co Rodzicom swomi powinny Dzieci ?
20. Z Jakich powodow Dzieci powinności swoie wypełniać koniecznie obowiązani są ?
21. Co czynią i iak się sprawuią Dzieci posłuszne, czczące i zawdzięczaiące Rodzicom swoim ?
22. Jak wiele korzystaią Dzieci wykonywaiąc powinności swoie około Rodzicow ?

III.

JEZYK OYCZYSTY I ŁACINSKI.

GRAMMATYKA I.

O Fundamentach Grammatyki, Prawidłach Wymawiania, Częściach Mowy, tudzież pierwszych Początkach Składni.

1. Czem się Ludzie rożnią od Zwierząt ?
2. Jloraka iest Mowa? do czego potrzebna Znaiomość Grammatyki ?
3. Co iest Grammatyka? części Jey na czem się zasadzaią ?
4. Wczem podobne Wymawianie Polszczyzny do Łaciny i iaka między oboygiem zachodzi rożnica ?
6. Ktore Znamiona służą Polszczyznie i Łacinie? ktore kazdemu w szczegolności Językowi ? i naco się piszą ?
7. Co są za Prawidła dobrego Wymawiania ?

CZĘSCI MOWY NIEODMIENNE.

8. Mowa Oyczysta i Łacińska na ile dzieli się Części ?
9. Ktore są Części Mowy Nieodmienne ?
10. Co znaczy *Wykrzyknik*, *Przyimek*, *Spoynik* i *Przysłowek* ? iakie ich Użycie, i kazda z tych Części ktore okoliczności wyraża w Mowie?

PARTES

18. Quam diu perseverat obligatio Parentum in satisfaciendis Necessitatibus Liberorum suorum?
19. Quid debent Liberi Parentibus suis?
20. Quas ob causas Liberi Officia sua explere omnino obligantur?
21. Quidnam agunt, & quomodo segerunt Liberi obedientes, colentes, & memores beneficiorum sibi a Parentibus præstitorum?
22. Quam plurimum lucrantur Liberi exequentes Officia sua erga Parentes?

III.

LINGUA PATRIA ac LATINA.

GRAMMATICA I.

De Fundamentis Grammaticæ, Regulis Pronunciationis, Partibus Orationis, simulque primis Constructionis Principiis.

1. Quo differant homines a Brutis?
2. Quotuplex est Oratio? ad quid necessaria notitia Grammaticæ?
3. Quid est Grammatica? partes Jllius in quo fundantur?
4. Pronunciatio Polonica in quo concordat cum Latina? & quale inter utramq; intervenit Discrimen?
5. Quid sunt Notæ Ortographicæ? & quotuplices?
6. Quæ notæ serviunt Patriæ simul ac Latinæ Lingvæ? quæ unicuique singillatim? & quare scribuntur?
7. Quæ sunt bonæ Pronunciationis Regulæ?

PARTES ORATIONIS JMMUTABILES.

8. Oratio Patria ac Latina in quot exdividitur partes?
9. Quæ sunt Partes Orationis Jmmutabiles?
10. Quid significat *Jnterjectio, Præpositio Conjunctio* & *Adverbium*? quis harum Partium Usus? quasve Quælibet Circumstantias in in Oratione exprimit?

CZĘSCI MOWY ODMIENNE.

11. Co iest *Jmię*? ktore ma Odmiany swoie i przednieysze Nazwiska?

12. *Stopniowanie*, *Rodzaiowanie*, *Liczbowanie i Przypadkowanie* Jmion Polskich i Łacińskich skąd wypływa? wprzykładach obiaśnić?

13. Jle mamy Form *Przypadkowania* Jmion Polskich i Łacińskich? ktore są znaki każdey zosobna?

14. Co są Wyrazy *Foremne*? co *Nieforemne*?

15. Co iest *Zaimek*? czy się rożni czem od Jmienia?

16. Przez co się odmieniaią *Zaimki*? iakie im właściwe Nazwiska?

17. Jak potrzebne w Mowie ludzkiey *Słowo*? ilorakie mieć może znaczenia swoie?

18. Okazać w przykładach Słow Polskich i Łacińskich *Osobowanie*, *Liczbowanie*, *Rodzaiowanie*, *Czasowanie*, i *Trybowanie*, tudzież skąd każda ztych odmian pochodzi?

19. Ktore służą Formy na Czasowanie Słow Polskich i Łacińskich?

20. Co iest Jmiesłow? przez co się odmienia? i iloraki iest?

21. W czem są osobliwe Jmiesłowy u Polakow? w czem u Łacinnikow?

22. Jmiesłowy Łacińskie osobliwe iak się tłumaczyć zwykły na Polskie?

PIERWSZE POCZĄTKI SKŁADNI.

23. Co iest *Składnia*? i iaki iey podział?

24. Jlorakie iest Szykowanie Wyrazow w Mowie? co w każdem uważać należy?

25. W Szykowaniu Grammatycznem iaki wyrazow porządek pospolicie zachowuie się?

26. Jaka i wczem zachodzi zgoda, *pierwsza:* między Rzeczownikiem a Przymiotnikiem, *druga:* między Słowem i pierwszym lub piątym Przypadkiem?

27. Czy i ktore Części Mowy rządzą drugimi?

28. Przytoczyć Przykłady w Oyczystym i Łacińskim Języku rzecz tę o Składni obiaśniaiące?

TŁUMACZENIE AUTOROW KLASSYCZNYCH.

29. Tłumaczyć popolsku?

1. Wypisy rożne Cycerona, Seneki, Liviusza, Stobeusza, Plutarcha i innych o Miłości i Posłuszeństwie, Uszanowaniu Rodzicow tudzież o winney im od Dzieci wdzięczności,

PARTES ORATIONIS MUTABILES.

11. Quid est Nomen? quas habet Mutationes suas? & præcipuas Denominationes?

12. Mutationes Nominum Polonicorum & Latinorum per *Gradus*, *Genera* *Numeros* & *Casus* unde profluant? exemplis declarare?

13. Quot sunt Formæ *Declinationum* pro Nominibus Polonicis & Latinis? quæ sunt signa cujus libet separatim?

14. Quid sunt Voces *Regulares*? quid *Irregulares*?

15. Quid est Pronomen? quotuplex? an quo differat Nomine?

16. Perquid mutantur Pronomina? quæ illis propriæ Denominationes?

17. Quam necessarium in Oratione *Verbum*? quotuplices habere potest significationes suas?

18. In Exemplis demonstrare Mutationes Verborum Polonicorum & Latinorum per *Personas*, *Numeros Genera Tempora* & *Modos*? & unde proficiscatur quælibet harum Mutationum?

19. Quæ serviunt Formæ *Conjugationibus* Verborum Polonicorum ac Latinorum?

20. Quid est Participium quomodo mutatur? & quotuplex est?

21. In quo nam sint singularia Participia Polonica? in quo Latina?

22. Latina Gerundia quomodo exponuntur Polonice?

PRIMA PRINCIPIA CONSTRUCTIONIS

23. Quid est *Constructio*? & quæ Ejus divisio?

24. Quotuplex Ordo Vocum in Oratione? quid sit in quolibet considerandum?

25. In Ordine Grammatico quæ communiter Vocum Series servatur?

26. Qualis & in quo intervenit Convenientia *prima*: inter Substantivum & Adjectivum, *altera*: inter Verbum & Primum vel Quintum Casum?

27. An & quæ Partes Orationis regant alias?

28. Proferre Exempla in Patria ac Latina Lingva rem hanc de Constructione declarantia?

EXPOSITIONES AUTHORUM CLASSICORUM.

29. Exponere polonice.

1. Excerpta Varia Ciceronis, Senecæ, Livii, Stobaei Plutarchi & aliorum, de Amore Obedientia & Veneratione Parentum nec non gratitudine debita illis a Liberis.

2. Bayki przebrańsze z Ezopa i Fedra.
30. Każdy Ułomek, przetłumaczony rozebrać na części z których się składa z okazaniem Odmian i Nazwisk Jch tak popolsku iako i połacinie.

FORMOWANIE CHARAKTERU.

31. Końcem wprawienia Uczniow Klassy I. w Charakter dobry tak większy iako mnieyszy, było ich zabawą dwa razy w tydzien po godzinie przepisywać w wyznaczone na to Sexterny Wypisy tłumaczone i Niektore Moralne Zdania ktore w Szkole z Oyczystego na Łaciński przekładali Język gdzie się dawała szczegolnieysza baczność nie tylko na dobre stawanie Głosek, ale też i przez okazywanie potrzeby pisania Znamion Pisarskich wprawiali się powoli Uczniowie w Reguły Pisowni Polskiey i Łacińskiey, z czego Popis na na własnych rękopismach okazać są gotowi:

IV.

ARYTMETYKA.

o Rachunkach w Liczbach Całkowitychch.

ZAGADNIENIA.

1. Opowiedziec Monety Kraiowey Wartość Wagi i Miary znakomitsze?
2. Liczbę zadaną Rzymskiemi lub Arabskiemi literami wypisać?
3. Napisaną Liczbę by naywiększą przeczytać? (*Numeratio*).
4. Liczb Kilka iednorodnych lub rożne gatunki rzeczy oznaczaiących w iednę Summe zebrać? (*Additio*)

2. Fabulas

2. Fabulas selectas ex Æsopo & Fedro.
30. Quodlibet punctum expositum in partes ex quibus componitur dividere, cum demonstratione Mutationum & Denominationum Earumdem Partium tam Patrio quam Latino Jdiomate.

---

5. Liczbę mnieyszą odciągnąc od większey? (*Subtractio*)
6. Liczbę iednę przez drugą rozmnożyć? (*Multiplikacio*)
7. Liczbę całkowitą na zadane cząstki podzielić (*Divisio*).
8. Z trzech Liczb wiadomych wynalesdź Czwartą (*Regula trium directa*).
9. Okazać Prawidła i Sposob postępowania sobie w wzwyż wyrażonych Działaniach Arytmetycznych?

POCZĄTKOWE WIADOMOSCI
HISTORYI NATURALNEY.

O Zwierzach Domowych, Ptactwie Oswoionem, Rybach pospolicie Chowanych, o Roślinach i Rzeczach Kopalnych.

O Potrzebie i Pozytkach Historyi Naturalney.

1. Czego nas uczy Historya Naturalna? i iak się dzieli?
2. Jak potrzebną i iak pożyteczną rzeczą iest mieć wiadomość Historyi Naturalney?

ZWIERZĘTA DOMOWE.

3. Ktore Powszechne Przepisy zachować należy Gospodarzowi względem Wyboru, Wielości Chowania, Pielęgnowania i Zażycia Zwierząt Domowych?

4. Jaka

4. Jaka iest rożność Koni, ich zdatność, co za przymioty i przywary w nich się znayduią?
5. Jlorakie u nas Gniazda Krow i Wołow? co nam do Uwagi o nich podaią Sławni Przyrodzenia Badacze?
6. Ktore są głownieysze pożytki wzwyż wspomnionych Zwierząt Domowych?

PTACTWO OSWOIONE.

7. Jakie są wiadomości Przyrodzone około Ptactwa?
8. Wyliczyć Gatunki rożne, Opisy i inne własności 1. Kur Domowych, 2. Jndykow 3. Gołębi, 4. Pawiow, i 5. Łabędzi?

RYBY POSPOLICIE CHOWANE.

9. Comamy Ciekawego o Zyciu Ryb; Mieyscu, Pozywieniu, oraz Zdatności dla Ludzi?
10. Co uważać wroznych własnościach 1, Karpia 2, Szczupaka, 3, Leszcza 4, Lina, i 5, Karasia?

R O S L I N Y.

11. Co są Rośliny? iloraki ich Podział?
12. Jak się dzielą Rośliny na Rodzaie?
13. Co są *Drzewa*? *Krzewiny*? *Podkrzewiny*? i *Zioła*?
14. Jaki podział Części, z ktorych się Rośliny składaią?
15. Co są *Korzenie*? *Pienie*? *Gałęzie*? *Liście*? *Kwiaty*? i *Nasiona*?
16. Rośliny zkąd szczegolnieyszy wzrost i utrzymanie maią?
17. Od czego zawisło bezpieczne Założenie Ogrodow; Pożytek ich, i Przyiemność?
18. Ktore są Rodzaie Drzew w kraiu naszym trwale pożyteczne? Czego potrzebuią do Doskonałości swoiey Drzewa *Grusze*? *Jabłonie*? *Sliwy*? i *Wiśnie*?
19. Wyliczyć Gatunki niektore i zazycie z Rodzaiu Drzew Owocowych Rzadkich iako to *Jabłek Rayskich*, *Morel*, *Kasztanow*, *i Pomoranczy*?

20. Co

20. Co ſą Rośliny *Kuchenne*? i co należy do wychowania Jch w powſzechności?

21. Jak wielki ieſt Rolnictwa Szacunek? Co za Potrzeba i Pożytki onegoż?

22. Ktore ſą Rośliny *Przędzodayne* i do rożnych Rękodzieł zdatne?

23. Procz tych iakie inne ieszcze w Kraiu naszym pożyteczne znayduią ſię Rośliny?

RZECZY KOPALNE.

24. Na ile Klaſſ pospolicie dzielą ſię Rzeczy *Kopalne*?

25. Co ieſt *Ziemia Kopalna*? Jlorakie Jey gatunki? i każda w ſzczegolności iakie Społeczności offiaruie pożytki?

26. Co ſą *Kamienie*? iakie ich oſobliwsze Gatunki? i w ktorych nayobficiey znayduią ſię Kraiach?

27. Co *Sol*? ile iey Rodzaiow? iakie Każdey Własności?

28. Skąd początek ſwoy biorą *Kleie*? ite ilorakie ſą?

29. Co rozumieć potrzeba przez *Kruszcze*? ktore z tych w Kraiu naſzym celnieysze?

30. Co ſą *Poł Kruſzczą* i ilorakie?

SZKOŁY WYDZIAŁOWE
LUBELSKIE

POPIS ROCZNY

U C Z N I O W

Z Nauki Moralney, Prawa i Dzieiów
Ludzkich.

POD DOZOREM

M. JOZEFA JANUSZOWICZA AKADEMIKA.

---

1 7 8 2.

K L A S S A III.

Uczniowie dla przeświadczenia wszystkich, iże w Szkołach uczą Łaciny gotowi są tłomaczyć z Łacińskiego na Polski wybrane Wypisy z Cycerona, Seneki, Jsokrata, Kwintyliana, *i innych przystosowane już to do Dzieiów już do Moralney.*

Z NAUKI MORALNEY

O Powinnościach Człowieka względem Boga.

1. Co się rozumie przez Powinności?
2. Jlorakie są Powinności?
3. Potrzeba wiadomości o Powinnościach człowieka względem Boga, skąd wynika?
4. Skąd względem Boga dochodzimy Powinności?
5. Jakim sposobem poznaiemy Boga?
6. Które są powinności człowieka względem Boga?
7. Jakim sposobem powinniśmy czcić i szanować Boga?
8. Co iest szanować Boga zewnętrznie? co wewnętrznie?
9. Coza iest związek Czci wewnętrzney z zewnętrzną?
10. Skąd wynika powinność miłowania Boga?
11. Człowiek miłuiąc Boga iak się staie szczęśliwym?
12. Co do boiaźni Bozkiey pociąga człowieka?
13. Co iest boiaźń Boga w człowieku Synowska? co służebnicza? i która z tych dwóch doskonalsza?
14. Na czem zawisło posłuszeństwo, które człowiek winien iest Bogu?
15. Skąd powinność pochodzi, aby bydź posłusznym Bogu?
16. Do okazania wdzięczności Bogu skąd się wkłada na Człowieka powinność?

17.

117. W czém się naywięcey wdzięczność ku Bogu powinna wydawać?
118. Do czego zmierza zachowanie Powinności względem Boga?

Z HISTORYI POWSZECHNEY

1. Co iest Historya? i iloraka?
2. Co pomaga do nabywania Jey?
3. Co są Epochy? co Ery?

Domyśl o pierwiastkach mieszkaney Ziemi.

4. Jakie są ślady przebywaiącey na Ziemi wody?
5. Które mieysca naypierwey do osad służyły?
6. Które są naydawnieysze Państwa i naysławnieysze w Starożytności?

Opisanie Ziemi.

7. Jak się dzieli Ziemia?
8. Gdzie leżały Państwa Assyryyskie? Babilońskie? Medów? Persów? &c
9. Co było w Azyi mnieyszey?
10. Jakie były Miasta w Syryi? Chaldei? Persyi?
11. Jakie kraie przydadź należy do uformowania dzisieyszey Azyi?
12. Jakie są góry i rzeki?
13. Co o obsitości dawney Assyryi?
14. Jaka odmiana zaszła w Médyi?
15. Jakie są zabytki Starożytności koło Damaszku i Palmiry?
16. Co o rozwalinach Miasta Persepolis?
17. Jakie były kraie znaiome w Afryce?
18. Jak się dzieli Egipt, i iakie w każdym podziele Miasta?
19. Co to są Egiptskie Piramidy?
20. Co był Labirynt?
21. Jakie Miasta w Egiptcie niższym?
22. Jaka góra naywyższa w Afryce?
23. Co o wylewach Nilu?
24. Jakim sposobem dalekie mieysca kropiono?
25. Do czego służyło Jezoro Merys?

Dzieie Assyryyczyków.

26. W dzieiach Assyryyczyków które są sławnieysze Epochy?

27. W którém mieyscu osady znaydowały się Assyryyczykow?
28. Co znakomitszego uczynił *Belus* pod czas Panowania swego?
29. Jak wysoka była Wieża Babilońska?
30. Czém znakomitsze panowanie *Ninusa*?
31. Na którém mieyscu i od kogo założone Niniwa Miasto?
32. *Semiramis* które zawoiowała kraie i z kim nie pomyślną stoczyła woynę?
33. Babilon Miasto od kogo naywięcey odebrało ozdob?
34. W czém nagany godne panowanie *Niniasza* i przez czyią rozwiozłość Familia *Ninusa* panowanie utraciła?
35. Przez co Rządcy Kraiu znienawidzili *Sardanapala*? ile razy zwycięztwo nad nimi otrzymał? iakim sposobem życia dokończył? i co się po iego śmierci z Assyryą stało?
36. Kto był naypierwszym Dowodzcą z powstaiących przeciw *Sardanapalowi*? *Arbaces* zniosłszy samowładztwo co postanowił?
37. Po *Sardanapalu* kto panował w Niniwie?
38. Niniwę Miasto kto zburzył i na kim się skończyło panowanie Niniwitów?
39. Po rozdzieleniu Monarchii Assyryyskiey komu rząd był od *Arbacesa* powierzony Babilonu?
40. *Nabonassar* przez co iest pamiętny?
41. *Nabuchodonozor* przez co między innymi Królmi Babilonu wygórował?
42. Ewilad od kogo zab tym został?
43. Neriglis r potęgę przewiduiąc Persów z kim wszedł w przymierze?
44. Labinit na kogo zdał rządy Babilonu?
45. Babilon Miasto od kogo wzięte?

Dzieie Medow.

46. Które są sławnieysze Epochy w dzieiach Medów?
47. Który Rządca nay pierwszy zrzócił z siebie iarzmo *Sardanapala*?
48. *Artines* którego *Herodot Deiocesem* nazywa przeco pierwszym Królem Medow nazwać się może.
49. *Fraortes* kogo scholdował, od kogo zwyciężony i zabity?
50. *Cyaxares* na kim się pomścił śmierci Oyca swego i co go od oblężenia Niniwy odwiodło?
51. Scytowie wkroczywszy w Prowincye Medów które opanowali kraie?
52. Kto po *Cyaxarze* panował w Medyi?

Dzie-

Dzieie Persow.

53. Które są Epochy sławnieysze w Dzieiach Perskich?
54. Jakie były woienne wyprawy *Cyrusa*? przy końcu iego życia nad którémi Państwami Persowie panowali?
55. *Xenofon* iak nam wystawia Cyrusa?
56. W czém się odrodził od Oyca *Kambizes* Syn *Cyrusa*? w stąpiwszy na Tron z kim pomyślnie z kim niepomyślnie woiował?
57. *Sfendat* czyli fałszywy *Smerdys* iakim sposobem wstąpił na Tron i iak długo panował?
58. *Daryusz* iakim sposobem za Króla obrany? początki Panowania swego czém zaszczycił?
59. Co było powodem *Daryuszowi* do woiowania z Grekami?
60. Z podniesioney przeciw Grekóm woyny odniosłże iakie pożytki *Daryusz*?
61. Xerxes młodszy i Syn następca *Daryusza* czyli wykonał zamysły Oyca przeciw Grekom?
62. Jakie pamiętnieysze były czynności i Następcow Xerxesa aż do *Daryusza Kodomana*?
63. Jakiem Prawem wstąpił na Tron *Daryusz Kodomanus*?
64. Jaki był sukces bitwy *Daryusza* z Alexandrem pod Granikiem i pod Arbellą?
65. Jaki był koniec panowania *Daryusza* III.

O Rządzie i Zwyczaiach opisanych Narodow.

66. Jloraki iest gatunek Rządow? i iaki gatunek znaydował się w wzwyż opisanych Państwach?
67. Sprawiedliwość, bez którey społeczeństwa związek utrzymać się nie może, iakim sposobem administrowana była?
68. Policya czyli porządek iaki był?
69. Dochody na utrzymanie porządku i bezpieczeństwa potrzebne skąd wybierane były?
70. Które były przyczyny wzrostu i upadku opisanych Monarchiy?
71. Jakie były obyczaie wzmiankowanych Narodów?

KLAS-

KLASSA IV.

Równie i w tey Klassie gotowi będą Uczniowie tłómaczyć z Łacińskiego na Polski Język wybrane z Autorow Klassycznych Wypisy.

Z NAUKI MORALNEY

O Powinnościach Człowieka względem samego siebie.

1. Skąd wynika potrzeba wiadomości o Powinnościach Człowieka względem siebie samego?
2. Człowiek ma powinność, aby życie swoie w całości zachował, i tey szukał szczęśliwości, która mu iest w tém życiu przyzwoita, a to przez unikanie złych i szkodliwych rzeczy, chwytanie się zaś dobrych i pożytecznych.
3. Złe rzeczy, których unikać powinnością iest kazdego Człowieka z troiakiego pochodzą zrzódła.
4. Szesć iest śrzodkow do umiarkowania namiętności, a zatém do uniknienia tego złego, które z nieumiarkowania onych pochodzi służących.
5. Złego, które nam ludzie wyrządzićby mogli dwiema uchronić się można sposobami: *naprzód* nie bydź im ile możności na przeszkodzie w szukaniu dobra, *powtóre* starać się o ich łaskę.
6. Dla uniknienia przykrości które nam złość ludzka uczynic może (maiąc atoli inne sposoby oddalenia onych) poiedynkować nie wolno.
7. Na umnieyszenie przykrości tego złego, które z przypadkow naturalnych pochodzi, cztery mamy sposoby.
8. W nieszczęśliwości iakiey będą, a maiąc lekarstwo w którym z pomienionych wzwyż sposobow niew lno sobie życia odbierać.
9. Jako dla dostąpienia szczęśliwości w tém życiu przyzwoitey chronić się człowiek powinien złych i szkodliwych rzeczy, tak niemniey

ma

ma powinność nabywać dobrych i pożytecznych, które troiako uważać można.

10. Do zachowania zdrowia które każdy człowiek w całości zachować powinien, cztery mamy sposoby.

11. Ponieważ nie wprzód możemy nabydź rzeczy ziemskich nam koniecznie potrzebnych, dopóki się nie będziem stosować do ich przyrodzenia, przeto ma powinność każdy człowiek nabycia przyzwoitey Instrukcyi, przez którąby poznał przyrodzenie rzeczy ziemskich.

Z HISTORYI POWSZECHNEY

Opisanie Grecyi.

1. Gdzie leżały Państwa Greckie?
2. Które składały Grecyą części?
3. Które znacznieysze były Miasta w każdey zwzwyż wspomnionych części?
4. Które góry i rzeki znacznieysze?
5. Co potrzeba przydadź do uformowania dzisieyszey Europy?

Dzieie Greków.

6. Które iest zdanie o początkach Greków?
7. Przed ustanowieniem Monarchii, które w Grecyi sławnieysze były Rzeczy-Pospolite?
8. Co za były przyczyny Woyny domowey w Grecyi Peloponezyacką zwaney? ta przez iak długi czasu przeciąg trwała? i iaki był oney koniec?
9. *Filip* Król Macedoński iakich użył sposobow do podbicia Grecyi?
10. Na którey Monarchii rozwalinach Monarchiia Grecka uformowała się?
11. Co było powodem Grekom do wkroczenia w kray Królów Perskich?
12. Monarchiia Grecka na kim się zaczęła, i na kim się skończyła?
13. Kto na ten czas panował w Persyi, kiedy *Alexander* zaczął woynę?
14. Gdzie i iak pomyślnie naypierwszy raz miał spotkanie Alexander z Persami?
15. Wygrawszy pierwszą z Persami potyczkę które kraie podbił?

16.

16. Drugą potyczkę pod *Jssus* Miastem *Cylicyi* czyli pomyślnie zwiedli Persowie?
17. Po tey wygraney co się w zdobyczy Królowi Macedońskiemu dostało?
18. Ostatnia *Daryusza* z Alexandrem potyczka komu Tron Azyi zabezpieczyła?
19. Jak długo *Alexander* panował? co było przyczyną śmierci iego? i iaki był tego Monarchy charakter?
20. Po śmierci *Alexandra* w co się obróciły zawoiowane kraie?

Tu Uczniowie uczynią niektóre uwagi okazuiąc przyczyny wzrostu i upadku opisaney Monarchii.

KLASSA V.

Z PRAWA NATURY.

1. Co się rozumie przez Prawo Natury?
2. Potrzeba wiadomości Prawa Natury z dwóch wynika przyczyn: *naprzód:* iż wszyscy z natury dążymy do własnego dobra. *powtóre:* iż nie iest w mocy Naszey uszczęśliwić się przeciwnymi przyrodzeniu srzodkami.
3. Z wiadomości Prawa natury rozliczne wynikaią pożytki.
4. Prawa natury dochodzić potrzeba z uwagi nad człowiekiem i iego przyrodzeniem.
5. Trzy są sposoby do dochodzenia przyrodzenia ludzkiego służące, to iest dotkliwe czucie, iednostayne doświadczenie na nas samych i na innych ludziach, trzeci nakoniec a ten naydowodnieyszy iest rozum.

O Potrzebach Człowieka.

6. Człowiek z nieodmiennych Ustaw Naywyższego Twórcy od początku życia aż do końca onegoż podległy iest rozmaitym potrzebom do całości i uszczęśliwienia życia ściągaiącym się, z których *iedne* nazywaią się gwałtowne, *drugie* mniey gwałtowne, *trzecie* nakonec istotne.

7.

7. Zastanowiwszy się nad potrzebami człowieka te cztery dowieśdź można prawdy: *naprzód* iż te potrzeby wszystkim zarówno służą ludziom, *powtóre* że są naturalne, *potrzecie* iż są pierwsze przed innemi ze stanu wynikaiącemi, *poczwarte* iż im nie inaczey zadosyć uczynić można tylko przez używanie rzeczy.

8. Z ścisłego między człowiekiem i rzeczami Ziemskiemi zachodzącego związku wynika potrzeba *Instrukcyi* i potrzeba *Społeczności.*

9. Ludzie tak są zrodzeni iże żyć i umierać powinni w Towarzystwie.

O Własności Osobistey.

10. Uważaiąc ludzi poznać można iże maią rozmaite sposobności do zadosyć uczynienia potrzebom swoim, z których iedne nazywaią się siłami ciała; drugie siłami Duszy.

11. Tym siłom pilnie przypatrzywszy się przyznać potrzeba *naprzód* iż te są iedyne środki do nabycia rzeczy. *Powtóre* iże są darami naturalnymi. *Potrzecie* iże są naypierwszym zadatkiem i nakładem natury.

12. Wszystkie te siły należą do tey Osoby, do którey są przyłączone i stanowią *Własność Osobistą.*

O Prawach i Powinnościach, które na każdego człowieka wkłada własność Osobista.

13. Własność Osobista nadaie każdemu człowiekowi cztery naturalne Prawa, bez używania ktorych nikt się uszczęśliwić nie może.

14. Taż sama własność osobista wkłada na każdego człowieka cztery naturalnym Prawom korrespondujące Powinności.

15. Zastanowiwszy się nad Powinnościami naturalnemi człowieka te cztery okazać można prawdy: *naprzód* iż pierwsza z nich tyczy się każdego względem niego samego, drugie zaś są zobopolne iednego człowieka względem drugiego *Powtóre* iże są naturalne. *Potrzecie* iż się gruntuią na własności osobistey *Poczwarte* iż każda z tychże powinności ma ścisły związek z iakowem Prawem, a z tąd wnieśdź można, iż niemasz Prawa bez korrespondującey mu powinności, nie masz powinności bez korrespondującego iey Prawa: *Nullum jus sine officio, nullum officium sine jure.*

16. Sprawiedliwość przez pierwsze trzy Prawa i korrespondujące im powinności wyrażaiąca się, zabrania nam abyśmy nie przywła-

szczali sobie i nie wydzierali cudzych Praw własności powtóre abyśmy nie tamowali wolnego zażywania onych.

17. Dobroczynność w Czwartém naturalném Prawie i korrespondującey onemu powinności zamykająca się, iest przyzwoita i pożyteczna ludziom.

O Własności Ruchomey.

18. Porządek rzeczy Fizyczny wymaga koniecznie pracy człowieka czyli użycia godziwie sił swoich.

19. Z pracy na każdego przez Prawa osobiste i powinności włożoney wynika godziwe nabycie rzeczy Ziemskich do zadosyć uczynienia potrzebom zdolnych, czyli wynika *Własność Ruchoma*.

20. Własność ruchomą z pracy wynikaiącą zabezpiecza każdemu naprzód *Sprawiedliwość* powtóre *Interess*.

Tu Uczniowie opowiedzą niektóre rozsądnych Filozofów domniemania się o Stanach przyrodzonych przez które ludzie przechodząc przyszli aż do teraźnieyszego.

Z PRAWA EKONOMICZNEGO

1. Ludzi zostaiących w Towarzystwie dwa są uszczęśliwienia sposoby: starając się o dobrą w kraiu Ekonomiią, *i* Rząd dobry Kraiowy.

2. Co iest Ekonomiia Polityczna? który stan naturalny ma za cel i czém się różni od Prywatney?

O Reprodukcyi.

3. Co się rozumie przez Reprodukcyą?

4. Bez rolnictwa czyli własności gruntowey, ani osobista ani ruchoma utrzymać się nie może.

5. Rolnictwo bydź nie może tylko w stanie Społeczności.

6. Reprodukcya z Rolnictwa wynikaiącą czworakiego gatunku poprzedzaią nakłady to iest: *gruntowe cokilkoletnie*, *coroczne* i *towarzyskie*.

7. Łożąc wydatki *gruntowe* nabywa każdy ziemi czyli własności nieruchomey, którą każdemu zabezpiecza iuż to sprawiedliwość, iuż pożytek i potrzeba oneyże.

8.

8. Dziedzice gruntow dwa maią służące sobie Prawa.

9. Własność gruntowa cztery na każdego Dziedzica wkłada powinności.

10. Dziedzic przestępuiący powinność trzecią popełnia szaleństwo i okrucieństwo.

11. Całą roku iednego reprodukcyą, zabezpieczaiąc onę na czas dalszy, na dwie dzielić potrzeba części.

Sposob dochodzenia czystey intraty w krótkim przykładzie obiaśnią Uczniowie.

12. Im znacznieysza iest *czysta intrata* i im lepszy *stan* Dziedzicow gruntu, tém większa ludność w kraiu.

13. Trwałość nakładow gruntowych i cokilkoletnich czynią różnicę między wielkiem, a małem rolnictwem.

14. Znaiąc różnicę między wielkiem a małém rolnictwem, łatwo wnieśdź można, iż mimo zabiegow i starania Dziedzicow miara czystey intraty zawisła od zakładowego i cokilkoletniego nakładu to iest: iż im większe nakłady gruntowe i cokilkoletnie, tém czysta intrata większa, im mnieysze, mnieysza.

Tu Uczniowie poprzedzaiące wiadomości przystosuią do kraiu Naszego powtóre przytoczą niektóre maxymy za grunt dobrego gospodarstwa służące potrzecie opowiedzą wynikaiące pożytki z wiadomości o Reprodukcyi.

O Podatkach.

15. Skleieni w Towarzystwo ludzie doznaiąc rozmaitych z onegoż wynikaiących potrzeb, doznaią także potrzeby Naywyższey Zwierzchności.

16. Z ścisłego związku między Narodem i Naywyższą Zwierzchnością zachodzącego, sprawiedliwość podatków dowodzi się.

17. Podatki, których zrzódłem iest Reprodukcya Kraiowa z czystey intraty brane bydź powinny.

18. Lubo w kraiu naszym wszystkie Klassy Obywatelow dotyka podatek, cały atoli onego ciężar Dziedzice znosić muszą.

Tę prawdę i w cenie pieniężney okażą Uczniowie.

19. W stanowieniu podatków takową trzeba zachować proporcyą, aby

te były *naprzód* wyſtarczaiące na utrzymanie kosztów publicznych *powtóre* aby nie uciemiężały Dziedzicow.

20. Podatki względem obszerności ziemi ſtanowione uciemiężałyby Dziedzicow.

21. Równie względem roczney krescencyi ſtanowione podatki uciążliwymi byłyby.

Te dwie o podatkach poprzedzaiące prawdy okażą Uczniowie w przykładach do Kraiu naſzego przyſtosowanych.

22. Gdyby podatki ſtanowione były względem liczby Osob, rozmaite wynikłyby niegodziwości.

23. Podatki niekiedy podwyższone, niekiedy zmnieyszone bydź mogą.

24. Procz szkod, które na przedawcow i kupcow z nałożonych na towary podatkow spadaią, uważaiąc tylko iak mało co profitu czyſtego do Skarbu publicznego przynoszą, powtóre iak ſię ſtaią wielkiemi i nieznośnemi co do kosztow, które za sobą pociągaią, a które prędzey lub poźniey na Rolnikow ſpadadź zwykły, potrzecie nakoniec iak niewypowiedzianą czynią przykrość wszyſtkim pod ſkrzętne iego rewizye podpadaiącym, pożytecznieyby było dla kraiu, gdyby wwożenie wywozenie towarow wolne było od ceł.

25. Z Wiadomości o Podatkach rozliczne wynikaią pożytki.

O *Konsumpcyi.*

26. Co ſię rozumie przez Konſumpcyą?

27. Dwie są drogi przez które reprodukcya idzie w konsumpcyą.

28. Wszyscy Obywatele całość Narodową ſkładaiący na trzy względem reprodukcyi i konſumpcyi dzielą ſię Klaſsy, to ieſt: na *Klaſſę rodzayną, nierodzayną i Dziedzicow.*

29. Klaſsa *rodzayna* zyie opłatem wydatkow rolniczych, Klaſsa *Dziedzicow* intratą czyſtą. Klaſsa zaś *nie rodzayna* zarobkiem od dwóch wzwyż wspomnionych Klaſs.

30. Nieodbite potrzeby których ludzie doznaią przyczyną są ceny rzeczy.

31. Cena rzeczy z rozmaitych przyczyn podwyższona lub zmnieyszona bydź może, *a naprzod* zmnieyszenie lub powiększenie konsumpcyi zmnieysza lub powiększa cenę rzeczy, *powtóre* powięk-

większenie lub zmnieyszenie ludności kraiowey *potrzecie* nakoniec większe lub mnieysze łożone wydatki na rzecz iakową powiększaią lub zmnieyszaią cenę rzeczy.

32. Maiąc ludzie potrzeby którym nie dogadzaiąc życie prykre i niewygodne prowadzićby musieli, doznaią także potrzeby, aby rzemiosła w kraiu kwitnęły.

33. Uważaiąc iż w wyprowadzeniu reprodukcyi bez rzemiosł obeyśdź się nie można, *powtore* że im bardziey kwitną rzemiosła, tém bardziey powiększa się konsumpcya, zaiste przyznać należy iż bez rzemiosł kwitnąć Rolnictwo *nie może*.

34. Z niedostatku iednych rzeczy w kraiu do używania potrzebnych, z zbytku zaś drugich wynika potrzeba tak zewnętrznego iak wewnętrznego handlu czyli zamiany iedney rzeczy za drugą.

35. Aby kwitło rolnictwo potrzeba handlu, handlu atoli ułatwionego i zupełnie wolnego.

36. Handel zewnętrzny wywożący tę część reprodukcyi która w kraiu mogłaby mieć konsumpcyą albo wwożący do kraiu rzeczy do zbytku raczey niż do potrzeby służące nie uchybnie kraiowi szkodliwy iest.

37. Ponieważ kray w ten czas nazwać się może bogatym, kiedy mu na żadney nie schodzi reprodukcyi, pieniądze przeto prawdziwemi bogactwami kraiu nazwać się nie mogą.

Tu Uczniowie okażą naprzód *iakowym sposobem kraiowa reprodukcya za pomocą pieniędzy idzie w konsumpcyą między wszystkie Klassy Obywatelow* powtóre *iakie z wiadomosci o konsumpcyi przez cyrkuluiące pieniądze wynikaią prawdy.*

KLASSA VI.

Z PRAWA POLITYCZNEGO

1. Co się rozumie przez Prawo Polityczne?
2. Coza potrzeba wiadomości Prawa Politycznego?
3. Chcący nabydź zdrowey Polityki w których ugruntować się powinien maxymach?

O

4. Jak prędko ludzie chwycili się Rolnictwa tak zaraz mieli potrzebę skleienia się w Towarzystwo i uczynienia trwałego związku, na ziednoczeniu woli sił i dostatków zależącego.
5. Trwałość takowego pospolitego związku gruntuie się na potrzebie ugodzin i chętney woli związkowych.
6. Ponieważ Towarzystwo składa się z ludzi których interessa różne, namiętności sprzeciwiaiące się, światła rozumu ograniczone mogłyby w Towarzystwie uczynić iakie zamieszania i nierząd, przeto dla utwierdzenia tak pożytecznego związku potrzeba Naywyższey Zwierzchności.
7. Narod chcąc otrzymać w skutku samym to co od Zwierzchności potrzebuie, rząd Kraiu w ręce cnotliwey i oświeconey składadź powinien.
8. Poddanie się Naywyższey Zwierzchności i ziednoczenie w Towarzystwo bynaymniey nie narusza naturalney wolności.
9. Zdanie *Tomasza Hobbes* Filozofa Angielskiego utrzymuiącego, iże ludzie nie do zgody Towarzyskiey, ale raczey do kłótni i niesnask zrodzeni są z przyczyny służącego wszystkim do wszystkiego Prawa, które imainaryynym nazwać można, fałszywe iest.

O Powinnościach Naywyższey Zwierzchności względem Narodu.

Tu Uczniowie uczynią niektóre uwagi nad Rządem *Samowładnym*, *Możnowładnym*, *Gminowładnym* i *Złożonym* z okazaniem tey prawdy, iż każdy z tych rządów byłby dobrym, gdyby Prawa sprawiedliwe przez Towarzystwo ustanowione równie zabraniały możnym nadużycia swey mocy, iako też słabszym nadużycia wolności, nakoniec podadzą sposoby przez które zapobiedzby można; by Rządzeni od rządzących uciemiężani nie byli.

10. W iakimkolwiek wzwyż wspomnionych rządów Naywyższa Zwierzchność obowiązaną iest pełnić powinności względem Narodu, dla dogodzenia potrzebom onego.
11. Naypierwszą Naywyższey Zwierzchności powinnością iest ubezpieczenie Narodu tak wewnętrzne iako też zewnętrzne.
12. Naywyższa Zwierzchność dla utrzymania bezpieczeństwa wewnętrzne-

wnętrznego, powinna ſtanowić uſtawy, któreby okazywały iak ſię każdy ſptawować winien według ſtanu swego.

10. Naywyższa Zwierzchność ſtanowiąc Prawa dla ubezpieczenia wewnętrznego tak ciwilne, iako też polityczne, uważać powinna aby te nie były przeciwne Prawom Natury, zamiarowi ſtowarzyszenia, zgoła ſtanowić powinna Prawa sprawiedliwe oddalaiąc od nich wszelką arbitralność.

14. Uſtawy w narodzie ſtanowione, naprzód powagą Naywyższey Zwierzchności ſtwierdzone, potém ku powszechney powinny bydź podane wiadomości.

15. Uſtawy ſtanowiące karę, by też śmierci (w przeſtępſtwach atoli prawdziwie wartuiących oneyże) bynaymniey nie sprzeciwiaią ſię Prawom ludzkości.

Tu znowu Uczniowie uczynią niektóre uwagi nad używanemi karami, z podaniem ukarania ſposobow, których użycie zdaie ſię iż mogłoby bydź mocnym hamulcem odwodzącym od złego, i przynoszącym pożytek Kraiowi.

16. Ponieważ Naywyższa Zwierzchność nie może wglądać w wszyſtkie czyny Obywatelow, przeto powinna uſtanowić Sędziow i onym powierzyć władzę oddawania Obywatelom sprawiedliwości, tych zaś obowiązkiem ieſt roztrząsnąć *naprzód* pilnie tak zarzuty obwiniaiącego, iako też tłómaczenie ſię obwinionego *powtóre* znać ſię na uſtawach Kraiowych i podług nich swe wyroki dawać, ſkąd wynika potrzeba opisania Sędziow uſtawami względem poſtępowania w sądzeniu.

17. Nadto Naywyższa Zwierzchność dla ubezpieczenia wewnętrznego, powinna utrzymywać regularne woyſko, w przypadkach atoli nadzwyczaynych dla narodu, każdy poſiadaiący Dziedzictwo powszechną ſkładadź powinien wyprawę, lub przez ſiebie, lub przez poddanych lub też przez Synow.

18. Ponieważ los pomyślny lub też nieszczęśliwy, poſłuszeńſtwo iuż to uſtawom, iuż Naywyższey Zwierzchności, zawiſło od dobrey Edukacyi Synow Obywatelſkich, do naſtąpienia na mieysca i zaszczyty swych Przodkow wzraſtaiących, przeto powinnością Naywyższey Zwierzchności ieſt oświecać Narod i opiekować ſię publiczną młodzierzy Kraiowey Inſtrukcyą.

19. Aże młodociane umyſły nayzdolnieysze są do przyięcia wszyſtkiego,

go, nayprzyzwoiciey przeto, aby wszyscy z wczesnych lat znali swe obowiązki.

20. Edukacya Młodzi bardziey do Oyczyzny, niż do Rodzicow należy.

21. W Edukowaniu Młodzi Rodacy gdy są równie zdatni iak Cudzoziemcy pierwszeństwo otrzymać powinni.

22. Publiczne Młodzi wychowanie przekładadź potrzeba nad prywatne.

Tu Uczniowie powiedzą iakie powinno bydź Cwiczenie młodzi co do Religii co do gatunku Rządu i iakie co do różnych w Narodzie Stanow.

23. Ponieważ dzieła uczone przyczyniaią się także do uszczęśliwienia Narodu, pochop tedy Naywyższa Zwierzchność dadź uczonym powinna, do składania i na publiczny widok wydawania dzieł uczonych.

24. Trzecią naywyższey Zwierzchności powinnością iest utrzymywanie własności wspolnych.

25. Dla skutecznego dopełnienia powinności trzeciey, obowiązaną iest Zwierzchność do czwartey, która na stanowieniu podatkow zależy.

26. Naywyższa Zwierzchność może niektóre Osoby uwolnić od Podatkow, innym atoli sposobem czyniące Narodowi przysługę.

Które zaś iest zrzódło podatkow, czy wszystkie Klassy Obywatelow płacić go powinny i iąką w stanowieniu podatków zachować potrzeba miarę w Prawie Ekonomicznem na V. Klassę wyznaczonem dawało się.

27. Naywyższa Zwierzchność równie do cnoty zachęcać powinna Obywatelow przez Nadgrody, iak od występkow odstręczać przez kary.

29. Dwa są zrzódła, z których czerpać można nadgrody to iest: *Honor i Skarb*, w szafowaniu atoli obydwóch wielkiey używać potrzeba rostropności, aby pierwsze nie spowszedniały, drugie zaś by nie były wyniszczeniem dla Narodu.

O Prawach Naywyższey Zwierzchności.

29. Naywyższa Zwierzchność trzy ma służące sobie Prawa.

30. Moc wypowiedzenia woyny niesprawiedliwym obcym Narodom, nayſłuszniey właści ſię Naywyższey Zwierzchności i bynaymniey nie ſprzeciwia ſię Prawu Natury.

31. Potrzeba zawarcia przymierza nadaie moc Zwierzchności zawierania onegoż, ktora ieſt iſtotną cząſtką pierwszego Prawa.

32. Pierwsze Zwierzchności Prawo nadaie także oneyże moc Prawodawczą.

33. Ponieważ moc wykonywaiąca z mocy prawodawczey wynika, ſłusznie do Zwierzchności należy.

34. Drugiem Naywyższey Zwierzchności Prawem ieſt, moc odbierania podatkow i ſzafowania onymi, dla dogodzenia potrzebom Narodu.

35. Zwierzchność Naywyższa za łożone około uszczęśliwienia Narodu ſtarańności ma Prawo do nadgrod.

O Powinnościach i Prawach Obywatelſkich.

36. Narod chcąc ſkutecznie domagać ſię od Naywyższey Zwierzchności dopełnienia obowiązkow, dopełniać także winien powinności iuż to względem Zwierzchności, iuż względem Oyczyzny, iuż względem Wspołobywatelow.

37. Jakie są powinności ſzczególne?

Rożnych Urzędow,	*Rożnych Stanow,*
Miniſtrow i Senatorow.	Szlachty.
Sędziow.	Duchownych.
Rządcow Prowincyy.	Zołnierzy.
Dozorcow Skarbu.	Prawnikow'.
Wodzow Woyſkowych.	Obywatelow Miaſt.
Nauczycielow.	Wieśniakow.

38. Obywatele wypełniaiąc Powinności iuż to powszechne iuż ſzczególne, nabywaią Praw iuż to powszechnych wszyſtkim zarówno służących, iuż szczególnych niektórym tylko Urzędom i Stanom właściwych.

Z PRAWA NARODOW.

1. Co ieſt Prawo Narodow? i czem ſię rożni od Prawa Natury?

2. Podział Ludzi na Towarzyſtwa polityczne czyli Narody nie

zrywa w niczem, i nie wątli powszechney między Mieszkańcami Ziemi Społeczności, owszem potrzebami rozmaitemi przymuszone są wszystkie Narody, aby zachowały między sobą nayściśleyszą Towarzyskość.

O Prawach i Powinnościach Narodow powszechnych.

3. Własność i Wolność na sprawiedliwości gruntuiące się, nayistotnieysze są Narodow Prawa, których używania ieden Narod drugiemu zabraniać nie powinien.

4. Narod chcąc zabezpieczyć sobie wolne używanie Praw, dopełniać powinien względem drugiego Powinności.

5. Ani wzmocnienie się iednego Narodu, ani osłabienie drugiego, powiększa lub zmnieysza Powinności lub Prawa powszechne Narodow.

6. Wykroczenie iednego Narodu względem drugiego uspakaiać ludzkością ieżeli to bydź może, pożyteczniey iest dla każdego Narodu

7. Wolność wywiezienia z Kraiu tey reprodukcyi, która w nim skonsumowaną bydź nie może, iako też w wiezienia z zagranicy tey, bez którey Narod obeyśdź się nie może, nie tylko pożytek stąd wynikaiący, ale nawet sprawiedliwość zabezpiecza.

Czyli zaś wwiezienie zagraniczney i wywiezienie Kraiowey wolne bydź powinno od ceł? o tem mówiło się w Prawie Ekonomicznem.

8. Naywyższa Zwierzchność naylepiey zewnętrzne utrzymać może wzaiemności.

O Prawach i Powinnościach Narodow szczególnych.

9. Jakim sposobem interessa między Narodami zachodzące ułatwiane bywaią?

O Poselstwach.

10. Kiedy się zaczeły Poselstwa? i na iaki koniec wysyłani bywaią Posłowie?

11. Moc wysyłania Posłow do kogo należy?

12. Skąd różność między Posłami zachodzi?

13. Które są przywileie wszystkim Posłom służące? które pierwszego tylko rzędu Posłom?

14. Jakie są obowiązki Posła z strony swey Zwierzchności? iakie z strony tego Dworu do którego iest Posłem wybrany?
15. Co się rozumie przez Instrukcyą? co przez list kredencyonalny?
16. Przez co gwałci się Prawo w przyięciu Posłow?
17. Kiedy się moc Poselska kończy?

O Woynie.

18. Woyna czyli to obronna czyli zaczepna byle tylko z sprawiedliwych pochodziła przyczyn godziwa iest, przeciwnie ma się rozumieć o Woynie z niesprawiedliwych pochodzącey przyczyn?
19. Każdą Woynę sprawiedliwą powinny poprzedzić ostrzeżenia Prawem Narodow uchwalone.
20. Które są Prawa i Powinności Woiuiących?
21. Wodz ieden od drugiego na poiedynek wyzwany wyniśdź nie powinien.
22. Z niewolnikami postępować sobie łagodnie sama ludzkość wymaga.
23. Jak oboiętne Narody zachować się maią względem sąsiedzkich woiuiących? iak woiuiące względem oboiętnych?

O Traktatach.

24. Coza przyczyny wchodzenia w Traktaty?
25. Jlorakie są Traktaty?
26. Czego potrzeba do ważności Traktatow?
27. Co potrzeba zachować w układaniu Traktatow?
28. Kiedy Narody od Traktatow uwolnione bywaią?

Z PRAWA OYCZYSTEGO

1. Kiedy się Prawo Polskie zaczęło?
2. Które części składaią Prawa Polskie?
3. Czem się różnią Statuta od Konstytucyy?
4. Jaki iest podział Prawa Kraiowego?

O Prawach Kraiowych Politycznych.

5. Z ilu Stanow składa się Całowładność Rzeczypospolitey Polskiey?
6. Stanowi Rycerskiemu od kogo pozwolone Prawo wpływania do Rządow?
7. Które są Prerogatywy Stanu Królewskiego?

8. Które są Prawa Kardynalne w Polszcze?
9. Które są Prawa Stanu?
10. Moc bicia Monety komu właściwa?
11. Jaki ieſt podział Juryzdykcyy w Kraiu?

O Prawach Kraiowych Cywilnych.

12. Jak ſię dzieli Prawo Kraiowe Cywilne?

Co do Oſob.

13. Czyli Prawa Kraiowe czynią między Osobami różnicę?
14. Które są Przywileie Stanu Szlacheckiego? czyli tytuły lub większość maiątku czyni iakową między Szlachtą różnicę?
15. Płeć żeńſka kiedy traci Szlachectwo? kiedy go nabywa?
16. Które są Przywileie Stanu Duchownego?
17. Co o ſtanie Mieyſkim opiewa Prawo?
18. Co o Wieśniakach? ſtanie Niewieścim? co o Niewiernych i Cudzoziemcach?

Co do Rzeczy.

19. Co nazywa Prawo Polſkie dobrami poſpolitemi? co prywatnemi? dobra prywatne iak ſię dzielą?
20. Co ſą dobra ruchome? co nieruchome?
21. Które są dobra spadkowe? które nabyte? co o nich ſtanowią Prawa?
22. O rzeczach Czci Bozkiey poświęconych i dobrach duchownych co waruią Konſtytucye?
23. Komu właściwe ieſt Prawo dziedziczenia dobr Ziemſkich?
24. Zaſtawy i Arędy Dobr iakiemi Prawami w Polszcze oboſtrzone?
25. Czem ſię różnią dobra prawem Emfiteutycznem puszczone od Arędownych? co o nich Prawo opiewa?
26. Czyią ſtaią ſię własnością odkryte szyby solne, żyły kruſzczowe i innych rzeczy kopalnych? znaleziony ſkarb komu przysądza Statut Litewſki?

Co do Spraw.

27. Które są sprawy *læſæ Religionis*? *læſæ Majeſtatis*? do iakich sądow należą?
28. Co znaczą sprawy *Status*? bezpieczeńſtwa publicznego? i bezpieczeńſtwa co do Obywatela?

29.

29. Jakie są w kraiu używane kary za wyſtępki? używanie Tortur którego roku znoſi Konſtytucya?
30. Jakich warunkow potrzeba do ważności Kontraktow?
31. Co Prawo Kraiowe ſtanowi o kupnie przedarzy i tradycyi dobr nieruchomych?
32. Kto niesposobny do kupowania i przedawania dobr?
33. Które rzeczy przedarzy nie podległe?
34. Co przepisuią uſtawy Kraiowe względem Ewikcyi?
35. Co względem pożyczenia i prowizyy?
36. Co względem grach na kredyt? *i* względem Prawa wexlowego?
37. Jak zagrodzono młodym ażeby nie tracili ſubſtancyy?
38. Jakie *jeſt* prawo Kraiowe o Sukcesſyi, Darowiznach, Teſtamentach, Opiekach?

O Prawach Kraiowych zewnętrzną wzaiemność utrzymuiących.

39. Względem wydania i toczenia woyny iakie są uſtawy Kraiowe?
40. Dawać lub zaciągać poſiłki woienne do kogo należy? z którego ſtanu ſkładana bywa Rada woyſkowa? i czem ſię zatrudnia?
41. Kto ma moc zawierania przymierza z poſtronnemi?
42. Którzy być mogą Poſłami od Rzeczy Poſpolitey?
43. Poſłowie Cudzoziemſcy u kogo? i czyim kosztem Urząd ſprawuią w Polszcze?
44. Kto odpowiada Poſłom Cudzoziemſkim od Panuiącego? kto od Senatu? kto od Stanu Rycerſkiego?
45. Które są Mocarſtwa z Polſką ſprzymierzone?

Z HISTORYI POLSKIEY

1. Z kim graniczy Polſka?
2. Na ile wielkich dzieli ſię Prowincyy?
3. Które części? kiedy? i pod czyie doſtały ſię Panowanie?

O Prowincyi Małopolſkiey.

4. Z kim graniczy Prowincya Małopolſka?
5. Prowincya Małopolſka z ilu ſię teraz ſkłada Woiewodztw? Xięſtw? i Ziem?
6. Które są znacznieysze Miaſta w Małey Polszcze?

O Prowincyi Wielkopolſkiey.

7. Które są granice Wielkiey Polſki?

8. Prowincya Wielkopolſka z ilu ſię ſkłada Woiewodztw? z ilu Ziem?
9. Które znacznieysze w Prowincyi Wielkopolſkiey Miaſta?

O *Wielkiem Xięſtwie Litewſkiem.*

10. Z kim graniczy Wielkie Xięſtwo Litewſkie?
11. Wielkie Xięſtwo Litewſkie z ilu ſię ſkłada Woiewodztw?
12. Które *Miaſta* ſławnieysze?
13. Które są znacznieysze rzeki tak w Polszcze iak w Wielkiem *Xięſtwie* Litewſkiem?
14. Które ieziora znacznieysze?
15. Powietrze, Kray, zyzność gruntow Polſkich, *i* urodzaie iakie?
16. W co obfituią Pola, Lasy, góry Ziemi Polſkiey?
17 Jakim herbem zaszczyca ſię Korona? iakim Litwa?

Dzieie Polakow.

18. Które są ſławnieysze Epochy w Dzieiach Polakow?
19. Który domyſł o początkach Narodu Polſkiego, zdaie ſię bydź naypodobnieyszy do wierzenia?
20. Czem głośne Panowanie *Mieczyſława I.*
21. *Bolesław I. Chrobry* z kim woynę prowadził i od kogo za Króla uznany?
22. *Mieczyſław II.* przez co zdobyte od Oyca Kraie utracił?
23. Panowanie *Kazimierza I.* czem znakomite?
24. *Bolesława II. śmiałego* w czem chwały w czem nagany godne Panowanie? dla czego tytuł Króla utracił?
25. *Władyſław I.* z kim woyny prowadził? *i* z iakiey przyczyny znienawidzony od Synow?
26. Z czego pamiętne czyny *Bolesława III. Krzywouſtego*? w czem błąd popełnił polityczny?
27. W czem godne nagany Panowanie *Władyſława II.*
28. *Bolesław IV.* z kim woyny prowadził? z Prusakami oſtatnią przez co niepomyślnie odprawił?
29. Przez co *Mieczyſław III.* aż do utracenia po trzykroć godności Xiążęcey od Polakow znienawidzony?
30. *Kazimierz II.* dla iakich cnot zaſłużył sobie na Jmie *Sprawiedliwego*? przez co ſię w Narodzie wſławił?
31. *Władyſław Laſkonogi* uſtępuiąc ſamochętnie Tronu *Leſzkowi* przez co ſię wiekopomney ſławy i naśladowania godnym uczynił?
32. Które osobliwsze zalecaią przymioty *Leſzka Białego* dla czyiey poległ niewdzięczności ?

33.

33. Co było przyczyną zamieszań w Polszcze za *Bolesława* V? od kogo porażeni Chrześcianie i co za skarby odkryte?
34. Które Króleſtwo upadło za *Leſzka Czarnego*? Tatarzy iakie w Polszcze poczynili szkody?
35. *Przemyſław* przez co uſtąpił Prawa do Tronu *Wacławowi* Krolowi Czeſkiemu? powróciwszy na Tron dla czyiey zdrady wſkrzeszonym Tytułem Króla długo ſię nie cieſzył?
36. Co poſtanowił *Wacław* Król Czeſki?
37. Przez co Panowanie *Władyſława Łokietka* Polakom zaprzykre było? iakim ſposobem potém ſławę ſwóię odzyſkał?
38. *Kazimierz III.* czem wſławił Panowanie ſwoie? i przez co zaſłużył ſobie na Jmie *Wielkiego*?
39. Jakich ſposobow użył *Ludwik* Król Węgierſki do pozyſkania odrażonych od ſiebie Polakow?
40. Pod iakiemi obowiązkami *Jadwiga* naklonila ſię na prózby poddanych swoich i przyięła z Wielkim Xiążęciem Litewſkim ofiarowane Małżeńſtwo?
41. Co osobliwſzego wspominaią Dzieiopisowie w czaſie panowania *Władyſława II.*
42. *Władyſław III* z kim Woyny prowadził i z czyiego powodu przymierze zawarte z Turkami niepomyślnie zerwał?
43. *Kazimierz IV.* które kraie podbil? które nabył? kogo na Tronie Czeſkim i Węgierſkim osadził?
44. Dla czego *Jan Olbracht* nie podobał ſię Polakom? i iakim klęſkom podpadła pod Panowaniem Jego Polſka?
45. *Alexander* które poſtanowił Urzędy? i iakich zgromił nieprzyiacioł?
46. Przez co ſię wſławił *Zygmunt I*? którzy pod nim naukami i orężem ſłynęli Mężowie?
47. Panowanie *Zygmunta II.* dla czego niepomyślne było? czem potem zaszczycone?
48. Po śmierci *Zygmunta II.* co uchwalili Polacy?
49. Co uczyniło *Henryka Walezyuſza* mniey ſprawiedliwym u Polakow? z iakiey okoliczności potaiemnie z Państwa uiechal?
50. Cozac *Stefan Batory*? co poſtanowił i które potyczki wygrał?
51. Za Panowania *Zygmunta III.* co znakomitſzego wspominaią Dzieiopisowie? którzy zwycięſtwem wſławiliſię Rycerze?
52. Z kim woiował *Władyſław IV.* i co z pożytkiem Narodu uſtanowił?

53.

53. Jakich losow doznawał *Jan II. Kazimierz* woiuiąc z postronnemi Narodami i dla czego Tron Polski abdykował?

54. Dla czego pomyślnie nie panował *Michał Korybut?* iaką w nim Politycy upatruią przywarę?

55. *Jan III. Sobieski* z kim pomyślnie woyny odprawił? i w czem w Rządach iego błędy polityczne upatruią?

56. W czem był biegły *Fryderyk August II?* iakie miał zatargi z *Karolem XII.* Królem Szwedzkim? co Polakom przez Traktat z Turkami odzyskał?

57. Coza niezgody były między *Fryderykiem Augustem III.* i *Stanisławem Leszczyńskim* Xiążęciem Lotaryngii? te iaki koniec wzięły?

58. NAYJASNIEYSZY STANISLAW AUGUST *Król Mądry*, w iakim stanie zastał Polskę? przez lat 18. panuiąc w czem los iey ulepszył?

O Rządzie i Przymiotach Polakow.

59. Jaki kształt Rządu utrzymuie się w Polszcze?

60. Senat Polski z ilu się składa Osob? od kogo stanowieni bywaią? także i Stan Rycerski?

61. Policya czyli porządek iaki iest w Polszcze?

62. Sprawiedliwość iakim sposobem administrowana bywa w Polszcze?

63. Dochody Skarbu Rzeczypospolitey, z czego wybierane bywaią?

64. Jakie przymioty i Obyczaie Polakow?

W tey także Klassie Uczniowie gotowi będą tłómaczyć z Łacińskiego na Polski Język wybrane z Autorow Klassycznych Wypisy dowodzące potrzebę Praw sprawiedliwych.

KLASSA II

SZKOŁ WYDZIAŁOWYCH LUBELSKICH.

POPIS ROCZNY

Uczniów

I. Z Nauki Chrześciiańſkiéy *o Celniéyſzych Dżieiach Dawnégo i Nowégo Zakonu.* II. Moralnéy *o Obowiązkach wzaiemnych Nauczycielów i Uczniów, Panów i Służących.* III. Języków Oyczyſtégo i Łacińſkiégo. IV. Arytmetyki V. Pierwſzych Wiadomości Hiſtoryi Naturalnéy *według troiſtégo iey podziału.*

POD DOZOREM

M. JOZEFA FLORKOWSKIEGO AKADEMIKA.

1782.

I.
NAUKA CHRZESCIIANSKA

O *Celnieyſzych Dzieiach Dawnego i Nowego Zakonu.*

1. Co ieſt Nauka Chrześciiańſka? ta na ile części dzieli ſię?
2. Hiſtorya *Piſma* S. od kogo napiſana była? i dlaczego *Piſmem* S. nazwana?
3. Jaki ieſt podział *Piſma Swiętego?*
4. Dawny Zakon kiedy ſię zaczął? kiedy ſkończył? Nowego ſkąd początek?
5. Jakim tokiem dla łatwego ſpamiętania rozłożyć można Hiſtoryą *Piſma Swiętego?*
6. Co ieſt Kres Dzieiow?
7. Ile kresow w Dawnym Zakonie, ile w Nowym liczy ſię?

KRESY DZIEJOW ZNAKOMITSZYCH

DAWNEGO ZAKONU.

Pierwſzy od Stworzenia Swiata aż do Potopu.

8. Co Swiat? iakim porządkiem Stworzony? Pierwſzy Człowiek gdzie był oſadzony w pierwiaſtkach?
9. Co to za mieyſce było *Ray*? tam czego BOG Pierwſzym Naſzym Rodzicom zakazał?
10. Skoſztowawſzy zakazanego owocu *Adam* i *Ewa* iaką karę ponieśli?
11. Po wygnaniu ſwém których Potomków ſpłodzili? *Kain* iakiego wyſtępku dopuścił ſię?
12. Co mamy rozumieć przez *Potop*? dla iakich przyczyn naſtąpił? komu w przód był obiawiony?
13. W Jlu dniach Ziemia zoſtała oblana wodami?

Drugi

I.

DOCTRINA CHRISTIANA

De Insignioribus Gestis Veteris & Novi Testamenti.

1. Quid Doctrina Christiana? haec in quot partes dividitur?
2. Historia *Sacrae Scripturae* a quo conscripta fuerat? & ob quam causam *Sacra* nominatur?
3. Quaenam est Divisio *Sacrae Scripturae*?
4. Vetus Testamentum quando inceptum? quando finitum? Novi unde origo?
5. Qua methodo facilioris causa recordationis disponi possit Historia *Sacrae Scripturae*?
6. Quid est Epocha Gestorum?
7. Quot Epochae in veteri Testamento, quot *in* Novo numerantur?

EPOCHÆ GESTORUM NOTABILIORUM

VETERIS TESTAMENTI.

Prima a Creatione Mundi usque ad Diluvium.

8. Quid Mundus? quo ordine creatus? Primus Homo ubi erat constitutus in primordiis?
9. Quinam ille erat locus *Paradisus*? Primis Nostris Parentibus quid ibidem prohibuit DEUS?
10. Gustato prohibito fructu *Adam* & *Eva* quam poenam sustulere?
11. Post expulsionem suam quam prolem genuere? *Cain* quod commiserat scelus?
12. Quid sit intelligendum Diluvium? quibus de causis subsecutum est? cui primo revelatum erat?
13. Intra quot spatium dierum terra circumfusa fuit aquis?

Drugi od Potopu aż do Powołania Abrahama.

14. Jak długo trwał Potop? ile osob ocalonych zostało?
15. Po skończonym Potopie co uczynił *Noe*? jakie mu się nieuszanowanie przytrafiło od Syna Jego *Chama*?
16. Skąd był rodem *Abraham*? gdzie się udał z rozkazu Bozkiego?

Trzeci od Powołania Abrahama aż do Podania Praw Moyżeszowi.

17. Coza obietnice miał od BOGA *Abraham*? i iaką szczególnieyszą ofiarą pozyskał sobie łaskę Jego?
18. *Izaak* Syn Abrahama z kim został złączony? Synom Jego *Ezauemu* i *Jakóbowi* co się przytrafiło?
19. Jakim końcem Familia Izraelitów przeniosła się do Egiptu?
20. Gdzie się narodził *Moyżesz*? od kogo był ocalony od śmierci? coza rozkaz odebrał od BOGA, gdy mu się okazał w *krzaku goreiącym*?
21. Niechcąc Faraon wypuścić Lud Izraelski z niewoli Egipskiey, ile kar ściągnął na Egipt?
22. Których łask i cudow doznawali Izraelitowie na puszczy? Moyżesz gdzie miał sobie podane Prawo, czyli Dziesięć Przykazania BOZKIE?

Czwarty od podania Praw Moyżeszowi aż do wybudowania Kościoła Jerozolimskiego.

23. Gdzie były złożone Dziesięć Przykazania BOZKIE?
24. Po Moyżeszu kto był wodzem Izraelitów?
25. Kto był naprzód obrany Królem Zydowskim? po *Saulu* kto wstąpił na Tron?
26. Czem sławne *Salomona* panowanie? i iak wspaniały wystawił Kościoł?

Piąty od wybudowania Kościoła Jerozolimskiego aż do Niewoli Babilońskiey.

27. Przeco Królestwo Salomona rozdzielone było? te komu się dostało?

28.

Altera a Diluvio usque ad Vocationem Abrahae.

14. Quamdiu durabat Diluvium? quot personae ab eo fuerunt immunes?
15. Finito Diluvio quid egit *Noe*? quaenam ei irreverentia accidit a Filio suo *Cham*?
16. Qua natione erat *Abrahamus*? quove suscepit iter mandato DEI?

Tertia a Vocatione Abrahae usque ad Traditionem Legum Moysi,

17. Quasnam promissiones a DEO habuit *Abrahamus*? & quo singulari sacrificio conciliavit sibi gratiam Ejus?
18. *Isaac* Filius Abrahae quocum conjunctus erat? Filiis Ejus *Esau* & *Jacobo* quid accidit?
19. Quo fine Familia Israelitarum translata fuit in Aegyptum?
20. Ubi natus est *Moyses*? a quo liberatus erat a morte; quodnam mandatum recepit a DEO, cum apparuit ei in rubo ardente?
21. Nolens Pharao dimittere populum Israeliticum de servitute Aegyptica, quas poenas contraxit in Aegyptum?
22. Quae beneficia & prodigia experiebantur in deserto Israelitae? Moyses ubi habuit traditas sibi leges seu Decem Praecepta Dei?

Quarta a Traditione Legum Moysi usque ad Erectionem Ecclesiae Jerosolimitanae.

23. Ubi erant deposita Decem Praecepta DEI?
24. Post Moysen qui fuerat Dux Israelitarum?
25. Qui primo electus fuit Rex Judaeorum? *Saulo* qui successit?
26. Quibus illustre *Salomonis* dominium? & quam magnificam erexit Ecclesiam?

Quinta ab Erectione Ecclesiae Jerosolimitanae usque ad Servitutem Babylonicam.

27. Cur Regnum Salomonis exdivisum fuerat? hoc cui cessit?

28.

28. Po rozdzieleniu Króleſtwa Salomonowego gdzie był prawdziwy Kościoł, gdzie fałſzywy?
29. Dlaczego Zydzi ukarani byli Niewolą Babilońſką?

Szóſty od Niewoli Babilońſkiey aż do Przyyścia Jezusa Chryſtusa.

30. Jak długo zoſtawali Zydzi w tey niewoli? kto ich ſtamtąd uwolnił?
31. Czyli ieszcze byli prześladowani Zydzi ku końcu dawnego Zakonu?
32. Kto poprzedził Przyyście Chryſtusa? MARYA od kogo odebrała Zwiaſtowanie iż z niey miał ſię narodzić JEZUS?
33. Gdzie ſię Narodził JEZUS? i w którym czaſie?

NOWEGO ZAKONU

Pierwſzy od Przyyścia JEZUSA Chryſtusa aż do powołania Apoſtołów.

34. Od kogo był naprzód powitany Chryſtus?
35. Dlaczego MARYA i Józef uſzli z Betleem z JEZUSEM?
36. Gdzie ſię udał JEZUS w Starſzych leciech?
37. Jakiego ſtanu Ludzi powołał Chryſtus na Apoſtołów?

Drugi od Powołania Apoſtołów aż do Męki Zbawiciela.

38. Apoſtołowie coza Urząd ſprawowali?
39. Którémi nadprzyrodzonemi dziełami Chryſtus Pan potwierdzał Swiętość i Prawdę Nauk ſwych?
40. Gdzie Chryſtus Pan oſtatnią Wieczerzę z Uczniami odprawił?
41. Po ſkończoney Wieczerzy dokąd ſię udał? i kto był przyczyną poimania Chryſtusa?
42. Które znacznieyſze męki poniosł Chryſtus Pan?

28. Post exdivisionem Regni Salomonis ubinam erat vera Ecclesia? ubi falsa?

29. Quibus de causis Judaei puniti fuere servitute Babylonica?

Sexta à Servitute Babylonica usque ad Adventum JESU Christi.

30. Quamdiu permanebant Judaei in hac servitute? quis eos inde liberavit?

31. Num adhuc patiebantur persecutionem Judaei ad finem Veteris Testamenti?

32. Quisnam praecessit Adventum Christi? MARIA a quo sibi habuit nunciatum quod de ea nascetur JESUS?

33. Ubi natus est JESUS? & quo tempore?

NOVI TESTAMENTI

Prima ab Adventu JESU Christi usque ad Vocationem Apostolorum.

34. A quo primo salutatus erat CHRISTUS?

35. Cur MARIA & JOSEPH fugerunt de Bethleem cum JESU?

36. Quo iter suscepit JESUS cum jam egerit majores annos?

37. Qualis conditionis homines vocavit Christus in Apostolos?

Altera a Vocatione Apostolorum usque ad Passionem Salvatoris.

38. Apostoli quonam Officio fungebantur?

39. Quibus supernaturalibus operibus Christus Dominus confirmabat Sanctitatem & Veritatem suae Doctrinae?

40. Ubi Christus Dominus ultimam Coenam cum Discipulis absolvit?

41. Finita Coena quo contendit? quisve erat causa captus Christi?

42. Quos insigniores Cruciatus perpessus est Christus Dominus?

Trzeci od Męki Zbawiciela aż do Wniebowſtąpienia Pańſkiego.

43. Które znaki po śmierci Chryſtusa dowodziły Boztwo Jego?
44. Od kogo było zdięte z Krzyża Ciało Chryſtusowe? i dlaczego Zydzi opatrzyli ſtrażą Grob Jego?
45. Zmartwychwſtawszy Chryſtus komu ſię naprzód okazał? Apoſtołowie czy zaraz temu uwierzyli?
46. Po Zmartwychwſtaniu iak długo bawił na Ziemi Chryſtus? co przez ten czas czynił nim wſtąpił do Nieba?

Czwarty od Wniebowſtąpienia Pańſkiego aż do Zeſłania Ducha Swiętego.

47. Kto był obrany za Apoſtoła na mieyſce Judaſza?
48. Gdzie zoſtawali Apoſtołowie w czaſie Zeſłania *Ducha Swiętego?*

Piąty od Zeſłania Ducha Swiętego aż do ſpuſtoſzenia Jerozolimy

49. Jakich łaſk doznali Apoſtołowie z Zeſłania *Ducha S*?
50. Nauki Apoſtolſkie iak wiele korzyści przyniosły Kościołowi?
51. Dlaczego i przez kogo ſpuſtoszona była Jerozolima?

Szóſty od Spuſtoſzenia Jerozolimy aż do prześladowania Kościoła.

52. Jak wielkim uciąźliwościom był podległy Narod Zydowſki podczas ſpuſtoſzenia Jerozolimy?
53. Kiedy uſtały obrządki dawnego Zakonu?
54. Skąd poſzło prześladowanie Kościoła? i pod którym z Cesarzów Rzymſkich panowaniem zaczęło ſię.

Siódmy od Prześladowania Kościoła aż do Wolności Jego.

55. Jak długo trwało Prześladowanie Kościoła?
56. Pod których Cesarzów panowaniem prześladowany był Kościoł?

57.

Tertia a Passione Salvatoris usque ad Ascensionem Domini.

43. Quae signa post mortem Christi probabant Divinitatem Ejus?
44. A quo depositum erat de Cruce Corpus Christi? & cur Judaei munierunt custodia Sepulchrum Ejus?
45. Cum resurrexerit Christus cui primo apparuit? Apostoli crediderunt-ne statim huic?
46. Post Resurrectionem quamdiu morabatur in Terra Christus? quid eo tempore egit, antequam in Coelum ascendit?

Quarta ab Ascensione Domini usque ad Demissionem Spiritus Sancti.

47. Qui erat electus Apostolus in locum Judae?
48. Ubi fuere Apostoli tempore Demissionis *Spiritus Sancti*?

Quinta a Demissione Spiritus Sancti usque ad Depopulationem Jerosolimae.

49. Quae Beneficia experti sunt Apostoli ex Demissione *Spiritus S.*?
50. Doctrina Apostolorum quantum emolumenti contulit Ecclesiae?
51. Qua ratione & per quem depopulata erat Jerosolima?

Sexta a Depopulatione Jerosolimae usque ad Persecutionem Ecclesiae.

52. Quam multis adversitatibus subjecta erat Gens Judaica tempore depopulationis Jerosolimae?
53. Quando desierunt ritus Veteris Testamenti?
54. Unde orta persecutio Ecclesiae? & sub quo Caesarum Romanorum imperio fuit inchoata?

Septima a Persecutione Ecclesiae usque ad Libertatem Ejus.

55. Quamdiu durabat persecutio Ecclesiae?
56. Sub quorum Caesarum imperio persecutionem patiebatur Ecclesia?

57. Czemu Poganie przestali prześladować Chrześcijan?
58. Co było pobudką *Konstantynowi W.* do uwolnienia od prześladowania Kościoła?

II.
NAUKA MORALNA

O *Obowiązkach wzaiemnych dwóch społeczeństw Nauczycielów z Uczniami i Panów z Służącemi*,

SPOŁECZNOSC NAUCZYCIELOW i UCZNIOW.

1. Nie mogąc wszyscy Rodzice zadość uczynić powinności swey w edukowaniu Dzieci? gdzie w tey mierze udadź się maią o pomoc?
2. Co iest Edukacya? i iloraka?
3. Który wiek naysposobnieyszy do przyięcia Edukacyi?
4. Które obowiązki wypełniać powinni Nauczyciele i Uczniowie czyniąc iednę społeczność?

Potrzeby Nauczycielów i Uczniów.

5. Co są potrzeby? i iorakie?
6. Które są potrzeby właściwie służące *Nauczycielom* i *Uczniom*?
7. Czy może bydź Uczeń bez *posłuszeństwa* pożytecznie edukowanym?
8. *Uszanowanie* i *Wdzięczność* ku Nauczycielom z ilu miar sprawiedliwa?
9. *Przychylność* i *Łagodność* Nauczyciela ku Uczniom iakie działa skutki?

Należytości Nauczycielów i Uczniów.

10. Co potrzeba rozumieć przez należytość? ta skąd wypływa?

11.

57. Cur Pagani desierunt persequi Christianos?
58. Quid erat stimuli *Constantino M.* ad liberationem a persecutione Ecclesiae?

II.

DOCTRINA MORALIS

De Officiis mutuis duarum Societatum Magistrorum erga Discipulos & Dominorum erga Servos.

SOCIETAS MAGISTRORUM & DISCIPULORUM.

1. Cum nequeant singuli Parentes satisfacere officio suo in educandis Liberis, unde hac in re quaerere debeant auxilium?
2. Quid Educatio? & quotuplex?
3. Quae aetas aptissima suscipiendae Educationi?
4. Quae Officia adimplere tenentur Magistri & Discipuli componentes unam Societatem?

Necessitates Magistrorum & Discipulorum.

5. Quid sunt necessitates? & quotuplices?
6. Quae sunt necessitates proprie servientes *Magistris* & *Discipulis*?
7. Num possit Discipulus absque *obedientia* utiliter institui?
9. *Observantia* & *Gratitudo* Magistrorum quibus de causis aequa?
9. *Propensio* & *Lenitas* Magistri erga Discipulos quos operatur effectus

Jura Magistrorum & Discipulorum.

10. Quid sit intelligendum jus? hoc unde effluit?

11. Które maią należytości *Nauczycielowie* od Uczniow? które *Uczniowie* od Nauczycielów?

Powinności Nauczycielów i Uczniów.

12. Co są, i które powinności *Nauczycielów* względem Uczniów i *Uczniów* względem Nauczycielów?
13. Jak się powinien sprawować Uczeń pełniący swe powinności?

SPOŁECZNOSC PANOW i SŁUZĄCYCH.

14. Iakim końcem Pan przyymuie sługę?
15. Co przynagla człowieka do poświęcenia się na usługi?
16. Pan i *Sługa* czyniąc iednę społeczność na co mieć maią baczność?

Potrzeby Panów i Służących.

17. Których potrzeb *Pan* i *Sługa* doznaie właściwie sobie służących?
18. Co zniewala Pana do oddania *winney zapłaty* Służącemu?
19. Jak chwalebna *w czasie przyzwoitym* oddana zapłata?
20. Przezco pobudza się Pan łaskawy *do wspierania* sługę *w przypadkach nieszczęśliwionego?*
21. Jak wielka korzyść dla Pana *z łagodnego obchodzenia się* z Służącym?
22. Czyliż sprawiedliwie Pan potrzebuie od Sługi *pracy* i *sił łożenia, wierności i posłuszeństwa?*

Należytości Panów i Służących.

23. Które są należytości *Panów?*
24. Co się należy *Służącym* od Panów?

Powinności Panów i Służących.

25. Które ma powinności *Pan?* które *Sługa?*
26. Pan czyniąc zadosyć potrzebom Sługi, Sługa zaś wypełniaiąc swe powinności, iak oczewiste odnoszą pożytki?
27. Jak możemy poznać, które sprawy nasze są *dobremi*, które *złemi?*

11. Quid debetur *Magistris* a Discipulis? & *Discipulis* a Magistris?

Officia Magistrorum & Discipulorum.

12. Quid sunt & quae Officia *Magistrorum* erga Discipulos & *Discipulorum* erga Magistros?
13. Quomodo se gerere debeat Discipulus adimplens officia sua?

SOCIETAS DOMINORUM & SERVORUM.

14. Quo fine Dominus suscipit servum?
15. Quid impellit hominem ad offerendum se in obsequia?
16. Domino & servo constituentibus unam *Societatem* quid animadvertendum?

Necessitates Dominorum & Servorum.

17. Quibus necessitatibus *Dominus* & *servus* subjacent proprie sibi servientibus?
18. Quid obligat Dominum ad reddendam *debitam mercedem* servo?
19. Quam laudanda *tempore debito* persoluta merces?
20. Quid est stimuli Domino benigno ad *succurrendum* servo *calamitatibus presso*?
21. Quam magni est emolumenti Domino, cum *leniter tractat* servum?
22. Num aeque Dominus indiget a servo *labore* & *virium inpensionem fidelitate* & *obedientia*?

Jura Dominorum & Servorum.

23. Quae sunt Jura *Dominorum*?
24. Quid debeant *servis* a Dominis?

Officia Dominorum & Servorum.

25. Quae habet officia *Dominus*? quae *servus*?
26. Dominus satisfaciens necessitatibus servi, servus autem adimplens officia sua, quam manifestos referunt fructus?
27. Unde nobis constare possit, quae nostrae actiones sunt *probae*, quae *improbae*?

III.

III

JĘZYK OYCZYSTY i ŁACINSKI.

GRAMMATYKA II.

O Odmianach Czterech Części Mowy.

RODZAIOWANIE.

1. Jle jest Cech do poznania Rodzaiów *Imion*?
2. Po których cechach poznaią się rodzaie *Rzeczowników Zywotnych* Polskich? i która iest na to Reguła powszechna?
3. Czyli Imiona Gry i Duchów, i dlaczego, należą do tey powszechney Reguły?
4. Rzeczowniki Zywotne Polskie, Ludzi i Zwierząt, którego są rodzaiu w Liczbie mnogiey?
5. Które są cechy do poznania rodzaiów *Rzeczowników Nieżywotnych*, Polskich, tudzież *Zywotnych żadney płci nieznaiących*? i które są na to Reguły?
6. Rzeczowniki Nieżywotne Polskie czyli odmieniaią swóy rodzay w Liczbie mnogiey?
7. *Przymiotniki Polskie* ile maią zakończeń? i która iest Reguła na ich rodzaie?
8. Dlaczego znaiomość rodzaiów Jmion Polskich, ułatwia poznanie rodzaiów Jmion Łacińskich?
9. Którego są rodzaiu *Przymiotniki Łacińskie*? iaka między temi a Polskiemi zachodzi różnica?
10. Którą mamy Regułę na rodzay *Rzeczowników Zywotnych* Łacińskich? te czem się różnią od Polskich?
11. Przeco poznanie rodzaiów *Rzeczowników Nieżywotnych* Łacińskich trudnieysze iest od Polskich? które są sposoby na ułatwienie tey trudności?
12. Które są Reguły *powszechne*, które *ogólne*, na poznanie rodzaiów *Rzeczowników Nieżywotnych* Łacińskich?
13. Jak się poznaie rodzay *Zaimków* tak rzeczownych iako i przymiotnych Łacińskich i Polskich?

SO-

III.

LINGVA PATRIA & LATINA.

GRAMMATICA II.

De Quatuor Mutationibus Partium Orationis (Etymologia)

MUTATIO PER GENERA.

1. Quot sunt notae ad cognoscenda Genera *Nominum* ?
2. Quibus notis cognoscuntur genera *Substantivorum Viventium* Polonicorum? & quae est ad haec Regula generalis?
3. An Nomina Ludorum & Spirituum, & qua ratione pertinent ad hanc generalem Regulam ?
4. Substantiva Viventium Polonica, Hominum videlicet & Bestiarum, cujus sunt generis in Numero Plurali?
5. Quae sunt notae ad cognoscenda genera *Substantivorum Nonviventium* Polonicorum, item Viventium *nullum sexum designantium* ? et quae sunt ad haec Regulae?
6. Mutante Substantiva Nonviventium Polonica genus in Plurali Numero?
7. *Adjectiva* Polonica quot habent terminationes? & quae est Regula in eorum genera ?
8. Cur notitia Generum Polonicorum Nominum, faciliorem reddit cognitionem Latinorum?
9. Cujus sunt generis *Adjectiva Latina*? quod inter haec & Polonica obvenit discrimen?
10. Quae nobis est Regula ad cognoscendum genus *Substantivorum Viventium* Latinorum? haec quo differunt a Polonicis ?
11. Cur cognitio generum *Substantivorum Nonviventium* Latinorum difficilior est Polonicis? quinam sunt modi ad solvendam hanc difficultatem ?
12. Quae sunt Regulae *generales*, quae *Communes* ad cognoscenda genera *Substantivorum Nonviventium* Latinorum ?
13. Quomodo cognoscitur genus *Pronominum* tam substantivorum quam adjectivorum Latinorum & Polonicorum?

COM[...]

STOPNIOWANIE.

14. Co iest stopniowanie foremne i nieforemne?
15. Jle iest Stopniów znacznieyszych?
16. Których zakończeń Przymiotniki Polskie mogą się stopniować?
17. Na stopniowanie Przymiotników Polskich i Łacińskich które mamy Reguły?
18. Jloraka nieforemność bydź może w stopniowaniu Przymiotników Łacińskich?
19. Co są *Postaci* Grammatyczne? i które?

PRZYPADKOWANIE.

20. Jle iest Form Przypadkowania Jmion Polskich?
21. Co osobliwiey uważać potrzeba w każdey formie Polskiey w szczególności?
22. Jak się przypadkuią Zaimki Polskie? i co są Jmiona Nieforemne *i* Ułomne?
23. Jle maią Form Przypadkowania Jmiona Łacińskie?
24. W przypadkowaniu Jmion Łacińskich na co mieć wzgląd potrzeba szczególnieyszy?
25. Jak się przypadkuią Zaimki Łacińskie? i co są Jmiona Nieforemne *i* Ułomne?

CZASOWANIE.

26. Na ile form dzieli się Czasowanie Słów Polskich i Łacińskich?
27. Co osoblwiey wiedzieć mamy o wszystkich formach Czasowania Polskiego w ogólności? co o każdey w szczególności?
28. Czasowanie Łacińskie w czem się zgadza z Polskiem? a czem się od niego różni?
29. Które czasy Łacińskie i dlaczego naybardziey uważać potrzeba?
30. Jlorakie są Jmiesłowy Polskie *i* Łacińskie?
31. Jle maią zakończeń *i* od których czasów pochodzą Jmiesłowy bezmienne Polskie?
32. Które są Jmiesłowy Łacińskie bezmienne?

O Pi-

COMPARATIO.

14. Quid est Comparatio regularis & irregularis?
15. Quot sunt gradus Comparationis, magis usitati?
16. Quarum terminationum Adjectiva Polonica possunt comparari?
17. Ad Comparationem Adjectivorum Polonicorum & Latinorum quae nobis sunt Regulae?
18. Quotuplex esse potest in comparatione irregularitas Adjectivorum Latinorum?
19. Quid sunt *Figurae* Grammaticae? & quae?

DECLINATIO.

20. Quot sunt Declinationes Nominum Polonicorum?
21. Quid potissimum considerandum in singulis Declinationibus Polonicis?
22. Quomodo declinantur Pronomina Polonica? & quid sunt Nomina Irregularia & Anomala?
23. Quot habent Declinationes Nomina Latina?
24. In Declinationibus Nominum Latinorum quid praecipue est attendendum?
25. Quomodo declinantur Pronomina Latina? & quid sunt Nomina Irregularia & Anomala?

CONJUGATIO.

26. In quot formas dividitur Conjugatio Verborum Polonicorum & Latinorum?
27. Quid nobis praecipue sciendum sit de omnibus Conjugationibus generatim? quid de qualibet harum singillatim?
28. Conjugatio Latina quo congruit cum Polonica? quo differt ab ea?
29. Quae tempora Latina & quare magis sunt notanda?
30. Quotuplicia sunt Participia Polonica & Latina?
31. Quot habent terminationes & a quibus temporibus formantur Participia immutabilia Polonica?
32. Quae sunt Participia Latina immutabilia?

33. Co iest Pisownia?

34. Na czem się zasadza Pisownia Polska?

PISANIE WYRAZOW i ZNAMION PO NICH.

35. Tak w Polskim Języku iako i Łacińskim iak się maią pisać osobne wyrazy? tudzież głoski ieden wyraz składaiące?

36. Między iednym a drugim wyrazem Polskim i Łacińskim które i kiedy Znamiona Pisarskie pisać się maią?

37. Przyimki Polskie *z* i *w* czemu na końcu wiersza pisać nie trzeba?

PISANIE GŁOSEK.

38. Gdzie się piszą Głoski większe początkowe tak w Polszczyznie iako i Łacinie?

39. Kiedy się piszą końcowe otwarte? kiedy ściśnione samogłoski Polskie *a, e. o*?

40. Gdzie się piszą w Polszczyznie na końcu nosowe *ą*, i *ę*?

41. Gdzie się pisze Polskie *i*, krótkie? gdzie *j*, dlugie? gdzie *y*, *psylon*?

42. Nad któremi Społgłoskami Polskiemi pisać się ma Znamie prawe?

43. Gdzie się i kiedy pisać ma spółgłoska podwoyna?

44. W których złożonych wyrazach Polskich przyimek *z* pisać trzeba przez *s*.?

45. Czemu w *Łacinie* nad żadną samogłoską ani spółgłoską nie potrzeba kłaśdź Znamion Pisarskich?

46. Gdzie się powinny pisać dwugłoski Łacińskie *ae*, i *oe*?

47. Kiedy się pisze w Łacińskim Języku *c* zamiast *k*, *qu* zamiast *kw*, *ph* zamiast *f*, *s* zamiast *z*, *ti* zamiast *cy*, *u* zamiast *w*?

48. W których zgłoskach Łacińskich pisać potrzeba *ſ* długie?

TŁOMACZENIE KLASSYCZNYCH AUTOROW.

Tłómaczyć gotowi z Polskiego na Łacińskie.

I.

Wypisy na Klassę II. *O Obowiązkach wzaiemnych Nauczycielów i Uczniów, Panów i Służących.*

II.

Wybrane Baieczki z Fedra?

III.

Zycia niektórych Wodzów Greckich,

FOR-

33. Quid Orthographia?
34. In quo fundatur Orthographia Polonica?

SCRIPTIO VOCUM & NOTARUM ORTOGRAPHICARUM.

35. Tam in Polonico Idiomate quam & Latino quomodo scribi debeant distinctae voces, necnon Litterae unam vocem componentes?
36. Inter unam & alteram vocem Polonicam & Latinam quae & quando notae Orthographicae scribi debeant
37. Praepositiones Polonicae 'z, & *w*, cur in fine versus non sunt scribendae?

SCRIPTIO LITERARUM.

38. Ubi scribuntur Literae in principio majores, tam in Polonico quam & Latino?
39. Quando scribuntur in fine crassae & plenae? quando tenues & subtiles vocales Polonicae *a*, *e*, *o*?
40. Ubi in fine scribuntur in Polonico *ą*, & *ę*?
41. Ubi scribitur Polonicum *i* breve? ubi *j* jota? ubi *y psylon*?
42. Supra quas Consonantes Polonicas scribi debeat Accentus acutus?
43. Ubi & quando scribi debeat Consonans duplex?
44. In quibus compositis vocibus polonicis praepositio z, scribenda est per *s*.
45. Cur in Latino idiomate nulli vocali aut consonanti superimponenda sit Nota Orthographica?
46. Ubi scribi debeant diphtongi Latinae *ae*, & *oe*?
47. Quando scribitur in Latina lingva *c*, loco *k*, *qu*, loco *kw*, *ph*, loco *f*, *s*, loco z, *ti* loco *cy*, *u*, loco *w*?
48. In quibus syllabis Latinis scribendum sit *j jota*?

EXPOSITIO CLASSICORUM AUTHORUM.

Parati exponere e Polonico in Latinum.

I.

Excerpta pro Classe II. *De Officiis mutuis Magistrorum & Discipulorum, Dominorum & Servorum.*

II.

Selectiores Fabulas Faedri.

III.

Vitas nonnullorum Graeciae Ducum.

FORMOWANIE CHARAKTERU.

Dla wprawienia ſię w dobre i piękne Piſanie, przepisywali Uczniowie Cwiczenia Szkolne, które im były tłómaczone z Polſkiego na Łacińſkie w kſiążki umyślnie na to wyznaczone, z przyſtosowaniem do Reguł Pisowni Grammatyeznych.

IV.

ARYTMETYKA
CZYLI
DZIAŁANIA RACHUNKOWE

W Liczbach Całkowitych (In Integris.)

1. Liczbę iakożkolwiek wielką napisać i przeczytać (*Numeratio*)
2. Liczb kilka proſtych lub różnego gatunku w iednę ſummę zebrać (*Additio*)
3. Liczbę mnieyszą od większey odciągnąć (*Subtractio*)
4. Liczbę iednę przez drugą rozmnożyć (*Multiplicatio*)
5. Liczbę na dane części podzielić (*Diviſio*)

W Liczbach Łamanych (In Fractis)

6. Określić Ułomek, i okazać kiedy prawdziwy, kiedy fałſzywy.
7. Poznać który z danych Ułomków większy lub mnieyszy.
8. Zmnieyszyć większy Ułomek na mnieyſzy.
9. Wartości Ułomków doyśdź.
10. Przerobić Liczbę Całkowitą na Ułomek.
11. Ułomki różnych Mianowników, do iednakowego przywieśdź.
12. Kilka Ułomków w iednę ſummę zebrać (*Additio*)
13. Ułomek mnieyszy od większego odciągnąć (*Subtractio*)

14.

14. Ułomek ieden przez drugi pomnożyć (*Multiplicatio.*)
15. Ułomki na części dane podzielić (*Divisio*)

W Wyższych Regułach Arytmetycznych.

16. Reguły *Trzech* prostey, składaney i odwrotney (*Regulae Trium simplicis, compositae, & inversae*) opowiedzieć przepisy, i te w przykładach okazać.
17. Regułę *Spółki* (*Societatis*) obiaśnić ciekawemi zadaniami.
18. Przytoczyć prawidła Reguły *Związku* (*Alligationis*) które w przykładach ułatwić.

V.

POCZĄTKI HISTORYI NATURALNEY.

Według troistego Jey podziału.

1. Co iest Historya Naturalna? iakie z niey korzyści dla społeczeństwa spływaią?
2. Przez iaki wynalazek nabydź możemy biegłości w tey Nauce?
3. Co są Gabinety Naturalne? te ilorakie bydź powinny?
4. Na ile części dzieli się Historya Naturalna?

ZWIERZĘTA.

5. Jle Klass teraźnieyssi Historycy Zwierzętom naznaczaią?
6. Co się ma rozumieć przez Zwierzęta *Ssące*, *Ptactwo*, *Gad*, *Ryby*, *Owad*, *Robaki*? te ilorakie są?

7.

7. Opisać niektóre Zwierzęta w Kraiu naszym znaiomsze i uży- tecznieysze, iakoto:

Z Ssących Dzikich.

1. Ryſia.
2. Sobola.
3. Odyńca.
4. Niedźwiedzia.
5. Wilka,
6. Bobra.
7. Wydrę.

Z Ptaſtw Nieoswoionych.

8. Orła.
9. Dropia.
10. Kruka.
11. Zorawia.
12. Krogulca.
13. Jaſtrzębia.

Z Ryb Morſkich Osobliwſzych.

14. Łosoſia.
15. Urſę.
16. Flondrę.
17. Suma Europeyſkiego.
18. Węgorza Poſpolitego.
19. Sledzie.

ROSLINY.

8. Co są Rośliny? ile ich Rodzaiów?
9. Co rozumiemy przez Drzewa, Krzewiny, Podkrzewiny i Zioła?
10. Które są części każdey Rośliny?
11. Do czego *Korzeń*, *Pień* i *Gałęzie* Roślinom użyteczne?
12. Co uważać w *Liściach* i *Kwiecie*?
13. Z ilu części ſkłada ſię *Owoc*? i czyli wszyſtkie Rośliny z *Naſienia* ſię rodzą?
14. Które mamy Drzewa *Owocowe* trwałe? które rzadkie i większe- go pielęgowania potrzebuiące?
15. Co rozumiemy przez Rośliny *Kuchenne*? te ilorakie?
16. Co są Rośliny *Przedzodayne*? i które nam są znaiomsze?
17. Które ieszcze Rośliny tak Cudzoziemſkie iako i Kraiowe oprócz *Lnu* i *Konopi*, bydź mogą na przędzę zdatne?
18. Jle mamy takowych Roślin nam znanych, z których ſię pokosty wyrabiaią?
19. Co są Rośliny *Farbierſkie*? które umyślnie utrzymuią ſię, które u nas dzikie?

20.

20. *Kwiaty* i *Zioła* prócz wdzięków, które czynią Ogrodom, iakie nam ieszcze użytki przynieść mogą?

RZECZY KOPALNE.

21. Co mamy rozumieć przez *Rzeczy Kopalne*? te ilotakie?
22. Co iest *Ziemia* Kopalna? (*Terra Fossilis*)
23. Jle iest gatunków Ziem Kopalnych?
24. Co są *Kamienie*? na ile Klass dzielą się?
25. Przeco, i które kamienie nazywaią się *Pospolitemi*? (*Vulgares*)
26. Jlorakie są Kamienie *Osobliwsze*?
27. Które z Kamieni *Drogich* (*Lapides pretiosi seu Gemmae*) nazywaią się Przezroczystemi? (*Diaphani*) które Półzroczystemi (*Semidiaphani*)
28. Jaka świetność i kolor Rubinu, Szmaragdu, Ametystu, Beryllu, Szafiru, Chryzolitu, Granatu, Opalu, Hiiacyntu, i Topazu, Kamieni *przezroczystych*? tudzież Agatu, Lazulu, i Turkusu, *pólzroczystych*!
29. Co iest *Sól*? ta iloraka?
30. Które osobliwsze własności Soli *Rodowitey* i *Sztuczney*?
31. Z iakich cząstek składaią się *Kleie*? (*Bitumina*) tych ile gatunków?
32. Które Kleie należą do Klassy *płynnych*, które do Klassy *stałych*?
33. Co mamy rozumieć przez *Kruszcze*? (*Metalla*) z tych które osobliwsze?
34. Jakie własności Złota, Srebra, Miedzi, Cyny, Ołowiu, i Zelaza?
35. Co są *Półkruszcze*? (*Semimetalla*) które z tych szczególnieysze?

SZKOŁY WYDZIAŁOWE LUBELSKIE

POPIS ROCZNY

UCZNIOW z WYMOWY

Z Grammatyki Elementarney czyli Składni w oboim, Języku toieſt: Oyczyſtym i Łacinſkim (*Conſtructio*;) z rożnych wybornieyſzych Cwiczeń w wymowie przez trzy wyżſze Klaſsy; z Prawideł Retorycznych i Rymotworſkich do użycia zawſze ſtosowanych.

POD DOZOREM

M. JANA LITWINSKIEGO WYMOWY PROFESSORA AKADEMIKA

ROKU

MDCCLXXXII.

Dla Uczniów tych czterech Klaſs wyżſzych Chrześciańſka Nauka według Przepisu miewana w Kościele o Cnotach Moralnych i wyſtępkach tém przeciwnych ; oraz w materyach Uczniów wiekowi ſłużących.

KLASSA III.

ODPOWIEDZ

Na częſto zdarzane zarzuty, że Polſkie Grammatyki Prawidła do Łaciny nabycia nie są dosadne; że Oyczyſtego mniey potrzebne Języka.

„ Prawidła wszelkiey Umieiętności tak bydź iasnie powinny, aby
„ i sam uczący ſię té mógł mimo oświécénié chociaż po części rozu-
„ mieć; bo droga, którą są prawidła bydź wiadomſzą powinna nad
„ to, do czego nią dążymy; aże Uczniowie Polſcy więcey iuż znaią
„ ſwoiego Języka, łatwicy i do Łacińſkiego prawidłami Polſkiemi do-
„ prodzeni będą.

„ Prawidła wſzelkié iak naykrótſze bydź maią, aby mnogość
„ Uczących ſię nie trwożyła chęci, iakié były Alwary i Grammatyki
„ Łacińſkie (ieżeli wyznać ſię godzi) w dalszym dopiero Szkoł wyż-
„ ſzych dla ciemnośbi wyrazów zrozumiałe przeciągu; poprawia to
„ Dzieło Klaſsy Trzeciey zupełnie, lubo ta ſama w niczém nieodmien-

„ na

„ na, co i przed tém Łacina, aby tylko zręcznie iego wyłuszczać „ prawidła.

„ Wielu Polaków w stopniu nawet doskonałym nabyło obcych „ Języków znaiomości, co z doświadczenia widzimy, maiąc do tego „ Polskie, lub dawniey znanego lepiey Języka prawidła; a czemuż i „ Łacińskiego za Polskich przewodnictwem prawideł nabyć nie „ można?

„ Narody insze (iako Francuzki, Niemiecki) starały się o wy„ kształcenie swego Oyczystego Języka, czego i doskonały, więc i „ Męża Polskiego prawdziwym tchnącey duchém Królowego zaszczy„ tu staranności tén się tylko sprzeciwi, kto Języka własnego a zatém „ Oyczyzny miłości znać nie chce, że pracowicie na Jego ukształce„ nie ułożyła prawidła.

„ Té ieżeli są mocné dowody dobrze, ieżeli nie: otóż i tak „ korzyść, gdy taż Grammatyka w podawaniu i na Łaciński prze„ kładana Język; a z niey następuiący układ.

GRAMMATYKA

W Oboim Języku czyli Składnia.

Z ROZDZIAŁU I.

O Wewnętrznêm wyrazów znaczeniu.

1. Co w sobie wszelka mowa zamyka? i który podział wyrazów?
2. Co znaczą wszelkie wyrazy? i skąd swoie biorą znaczénie?
3. Czyli się niepomylili pierwsi ludzie rzeczom naznaczaiąc wyrazy?
4. Skąd się mamy uczyć znaczenia wyrazów.
5. Które wyrazy trudnieysze do zrozumienia, i które są prawidła do wyłuszczenia ich iaśnieyszego znaczenia?
6. Znaczenie wyrazów społnie wziętych iak ma bydź uważane?
7. Jle tym czasem uwag do tego posłuży?

O Przenośniach i ich zasadzie.

8. Skąd potrzeba wyrazów przenośnych? i na czém się każda zasadza Przenośna?
9. Jloraka ta Przenośnia, i *iakie* oboiey na pogotowiu bydź mogą przykłady w oboim Języku?
10. Jak się poznaie wyrazów przenośnych znaczenie?
11. Przenośnie Łacińskie w czém się z Polskiemi zgadzaią? a w czém się od nich różnią?

Z. ROZDZIAŁU II. i III.

O Zrzódłach Wyrazów.

12. Co iest Zrzodłosłów? gdzie i iak go szukać potrzeba?
13. W niedostatku Słownika Oyczystego, co o pierwotnych i pochodnych wyrazach uważać potrzeba?
14. Co przez *Słoworód* rozumieć? i iak z iednego pierwotnego wyrazu rodzą się *insze* iak w Polskim tak *Łacińskim* Języku? i w których to rodzenie naylepiey wydaie się przykładach?

Z. ROZ-

GRAMMATICA

In utroque Idiomate seu Constructio.

EX CAPITE I.

De interna vocum significatione.

1. Quid in se omnis contineat sermo? quæq; divisio vocum?
2. Quid significent omnes voces? & unde suam significationem sortiantur?
3. Utrum non erraverint primi homines rebus assignando voces?
4. Unde vocum significationem discere debeamus?
5. Quæ voces difficiliores ad percipiendum? & quæ sunt regulæ ad indagandum earum clariorem significationem?
6. Significatio vocum simul sumptarum quomodo considerari debeat?
7. Quot tantisper animadversiones huic deservient?

De Tropis seu Translationibus eorumq; fundamento.

8. Quæ est ratio vocum translatarum? & quo omnis translatio nititur?
9. Quotuplex hæc translatio? & quæ utriusq; in promptu possunt esse exempla in utroq; Idiomate?
10. Quomodo cognoscitur vocum translatarum significatio?
11. Translationes Latinæ in quo cum Polonicis conveniunt, & quo ab illis discrepant?

EX CAPITE II. & III.

De fontibus vocum.

12. Quid est vox Primitiva, ubi & quomodo sit quærenda?
13. In defectu Compendii Idiomatis Patrii, quid de primitivis, derivativisq; vocibus sit considerandum?
14. Quid secundo vox primitiva seu (*Słoworód*) designat? & quomodo de una voce primitiva nascantur aliæ tam in Patrio, quam in Latino Idiomate? & in quibus hæc derivatio exemplis optime eluceat?

EX

Z ROZDZIAŁU IV.

O Składni w Ogólności.

15. Co Składnia? i na czém się gruntuie?
16. Co ieſt myśl? iak ią mamy poznawać? i na wiele podziela się części?
17. Co sąd? i ktore iego działy?
18. Co za potrzeba odmiań wyrazów na końcu iak w Polſkim tak w Łacińſkim?
19. Kiedy w Polſkim będzie ſpadek 1,2,3,4,5,6,7?
20. Czyli wyſtarczą te ſpadki do wſzelkiego myśli wyrażenia?
21. Kiedy ſpadek 1, 3, 4, 6. Polſki nie zgadza ſię z Łacińſkim? i dla czego?
22. Które w Składni zdarzaią ſię osobliwiey Poſtaci? i co są wſzczególności?
23. Skąd Składnia zgody wypływa? i między któremi zdarza ſię wyrazami?
24. Które są prawidła tey zgody w oboim Języku?
25. Jaka ieſt w ſkładni Polſkiey od Łacińſkiey niekiedy różnica względem zgody?
26. Który naylepszy ſposób poznania w Składni rządu w oboim Języku?

SKŁADNIA POLSKA.

27. Wykrzyknik Polſki który ma spadek po sobie?
28. Przyimki w tymże, które maią tylko ſpadek drugi? które trzeci? czwarty? ſiódmy? które czwarty albo ſzoſty? czwarty i ſiódmy?
29. Przyſłówki w tymże Języku, którego wyciągaią ſpadku? i niektóre ſtopnia?
30. Spoynik iaki ma tylko rząd?
31. Które Jmiona maią ſpadek drugi? trzeci? i szóſty?
32. Jaki rząd Zaimku?
33. Słowa Polſkie którego wyciągaią przypadku? którego Jmieſłowy?

SKŁADNIA ŁACINSKA.

34. Wykrzyknik z którym ſię kładzie przypadkiem?
35. Przyimki, które maią ſpadek czwarty? które ſzóſty? które podwóyny?

36.

EX CAPITE IV.

De Constructione in genere.

15. Quid est Constructio? & in quo consistit?
16. Quid idea mentis? quomodo sit cognoscenda? & in quot dividatur partes?
17. Quid judicium & quæ ejus divisio?
18. Quæ necessitas inflexionis vocum in fine tam in Polonico quam Latino?
19. Quando in Polonico erit casus 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7?
20. Utrum sufficiant hi casus ad omnem animi sensum exprimendum?
21. Quando casus 1, 3, 4, 6. Polonicus non concordatur in Latino? & quare?
22. Quæ accidunt in Cunstructione præcipuæ Figuræ? & quid sunt seorsim?
23. Unde Constructio concordationis effluat? & inter quas accidat voces?
24. Quæ sunt hujus concordationis regulæ in utroq; Idiomate?
25. Quod est in Constructione Polonica aliquando a Latina discrimen ratione concordationis?
26. Qui optimus modus cognoscendi in Constructione regiminis in utroq; Idiomate?

CONSTRUCTIO POLONICA.

27. Interjectio Polonica quem habeat casum post se?
28. Præpositiones in eodem quæ habent nisi casum secuudum; quæ tertium? quartum? quæ septimum; quæ quartum vel sextum? quartum & septimum?
29. Adverbia ejusdem quem exigant casum? & quem aliqua gradum?
30. Conjunctionis quod est nisi regimen?
31. Quæ Nomina habent casum secundum, tertium, & sextum?
32. Quale Pronominis regimen?
33. Verba Polonica quem casum exigant? quem Participia?

CONSTRUCTIO LATINA.

34. Interjectio cum quo casu ponitur?
35. Præpositiones quæ exigant casum quartum? quæ sextum? & quæ duplicem?

36.

36. Przysłówki z którym się kładą przypadkiem? i stopniem?
37. Spóyniki z którym bywaią używane Trybem?
38. Które Jmiona maią spadek drugi? trzeci? szósty?
39. Który iest rząd Zaimku?
40. Które Słowa maią po sobie przypadek trzeci? czwarty? i co rozumieć o szóstym, który się ze Słowem kładzie? Tryb bezokoliczny iaki ma spadek?
41. Jmiesłów z któremi kładzie się spadkami?
42. Jakie iest podobieństwo Łaciny z Polszczyzną względem rządu? i iaka różnica?
43. Co zachowywać w Składni szyku do piękności w oboim?

O POZNAWANIU JLOCZASU.

1. Co rozumieć przez iloczas? i co wiedzieć o Polskim?
2. W których wyrazach mowy Łacińskiey, nie w wierszu uważa się iloczas? które, i gdzie uważaią się głoski?
3. Które są osobliwie sposoby do poznania iloczasu?
4. Jaki będzie iloczas samogłoski przed samogłoską? które się wyłączaią? iaki dwugłoski?
5. Co następstwo? ilorakie? i iaką które czyni samogłoskę?
6. W Słowie które są pierwotne czasy? i iaką czynią samogłoskę *Praetentas Supina*? i które od tych wyłączaią się prawideł?
7. W pochodzących, i złożonych wyrazach iak iloczas poznawać?
8. Co iest przybyt Jmion w liczbie poiedyńczey na a, e, i, o, u, iaki iest? i które wyłączaią się Jmiona? Też same w liczbie mnogiey samogłoski wzrost iaki maią?
9. Słów równie przybyt na a, e, i, o, u, iaki iest? i wyiątki wszystkie okazać?

WIERSZOPISTWO w OGOLNOSCI i w WIERSZU POLSKIM.

Co do powierzchownego tylko Wiersza układu.

1. Co iest Wierszopistwo? i wielorakie?
2. Co się w Wierszu Polskim uważa? i ilorako ten się podziela?
3. Przywieść Wierszów takowych naprzykład niektóre?

O ŁACINSKIM WIERSZU.

4. Co wiedzieć o Łacińskim Wierszu? i który iego podział, i tego przykłady?

O CZYTANIU XIĄZEK.

1. Jakiego są Xiążki szacunku? i co w ich czytaniu zachować?
2. Którzy dawniey Polscy, którzy Łacińscy zacnieyszi słynęli Pisarze?
3. Jakie Xiążek bydź czytanie powinno?

36. Adverbia quém postulant casum? & gradum?
37. Conjunctiones cum quo usurpantur modo?
38. Quæ Nomina habent casum secundum? tertium? sextum?
39. Quod est Pronominis regimen?
40. Verba quæ habent post se casum tertium? quartum? & quid de sexto, qui cum verbo ponitur, sit sciendum? Infinivus quem requirat casum?
41. Participium cum quibus ponitur casibus?
42. Quæ est similitudo Latini cum Polonico Idiomatis, ratione regiminis? & quod discrimen?
43. Quid observandum in Constructione Ordinis ad pulchritudinem utriusque?

DE COCNOSCENDA QUANTITATE.

1. Quid intelligendum perquantitatem? & quid de Polonica sciendum?
2. In quibus vocibus Latini sermonis, extra carmen, consideratur quantitas? quæ, ubi attenduntur literæ?
3. Qui sunt præcipui modi cognoscendæ quantitatis?
4. Quanta erit syllaba vocali ante vocalem? & quæ excipiuntur? Quanta diphtongo?
5. Quid positio? quotuplex? & quantam quæ efficiat syllabam?
6. Quæ in verbo tempora primaria? & quantam efficiant syllabam præterita? supina? & quæ ab his eximantur regulis?
7. In Derivativis Compositisq; vocibus quomodo cognoscenda quantitas?
8. Quid sit Incrementum? & Nominum incrementum singulare in a, e, i, o, u, quantam syllabam constituat? & quæ Nomina excipiuntur? eædem vocales quantæ in plurali incremento?
9. Verbornm pariter incrementum in a, e, i, o, u. quantum sit, & exceptiones omnes ostendere?

POESIS IN GENERE, & IN CARMINE PATRIO.

Quo ad externam tantum Carminum structuram.

1. Quid est Poësis? & quæ quotuplex?
2. Quæ in Versu Polonico consideratur? & qu tupliciter hic dividatur?
3. Adducantur horum Carminum in exemplum aliqua?

DE VERSU LATINO.

4. Quid de Versu Latino sciendum? & quæ ejus divisio? horum exempla?

DE LECTIONE LIBRORUM.

1. Quantæ æstimationis sint Libri? & quæ in his legendis observanda?
2. Qui olim Poloni, qui Latini majoris notæ floruere Scripotres?
3. Qualis esse Librorum lectio debeat?

B Li.

Listów wybornieyszych z Wypisów tey Szkole służących osnowę każdego w szczególności opowiedzą Uczniowie; potém te na gładką Polszczyznę, a krótsze i z pamięci, przełożą, iako i życia Wodzów Greckich z Korneliusza Neposa z uwagą moralności nad niemi.

Przemienią różne kawałki gdzie będzie można przez różne kształty mówienia iakoto: *active*, *passive*, *finite*, *infinite*, i. t. d. wyraz za wyraz niekiedy zamienią.

Na te całe zaś tey, lubo dawniey wyborney Łaciny w wyrazach układy, z Elementarney Polskiey Grammatyki prawidła po Polsku i wstecz przywiodą.

Okażą własne rękopisma dziennych ćwiczeń wybornieyszą tchnące Moralnością, i te z Polskiego na Łacińskie, i przeciwnie, niektóre i z pamięci zamienią; równie każdy szyk wyrazów i rząd pod teyże Grammatyki podciągną prawidła, i te iaśnie z niey okażą.

KLASSA IV.

Z Początkowych Uczniów Cwiczeń w Wymowie.

1. Pliniusza, Cycerona, Serwiusza, Sulpyciusza, Katona do różnych Osób Listów 16. wszystkich, nayprzód podobnym Klassy 3ciey sposobem myśl i zamiar wymienią; a tak na Polskie przemienią, poczynią gdzie można będzie w powierzchownych wyrazah odmiany służącemi Łacinie sposobami.
2. Opowiedzą iakie się Listom do wszelkich stanów dawadź napisy powinny, a to w oboim Języku.
3. Dążyć do wyższey Wymowy że wprzód łatwieyszemi należy ścieszkami i przykładami; dla tego miewali Uczniowie dawane sobie materye na różne Listy i przykrótsze mowy w Polskim i Łacińskim Języku. Listów tych nayprzód i Mów w szczególności cząstki wyliczą, i te wytkną w czytaniu; a potém z Polskiego na Łacińskie, albo przeciwnie z pamięci przełożą. Cwiczeń takowych mianowiciey są następujące:

3. 1. Oyciec listownie chwali Syna, że się lepiey niżeli przed tém uczy.
3. 2. Przyiaciel w podarunku drugiemu Zegarek posyła.

„ 3. Dziękczynienie za niego.
„ 4. Syn w Szkołach Zwierzchnością zatrzymany na SS. Bożego Na-
„ rodzenia, list tylko z Powinszowaniem do Rodziców pisze.
„ 5. Mowa krótka winszowna wstępu na godność Biskupstwa.
„ 6. List dopraszaiący się Poważnieyszey Osoby o zalecenie do Woyska.
„ 7. List z pożegnaniem do *Przyiaciela* w cudze kraie iadąc na nabycie
„ Nauk.
„ 8. List, którym Oyciec napomina Syna, aby powstał z niedbalstwa,
„ aby się skromnie w Szkole sprawował; aby każdemu, osobliwie
„ Przełożonym i zacnieyszym winny wyrządzał szacunek, na co
„ iaśne mu dowody przesyła.
„ 9. Powitanie od *Szkół* Lubelskich Trybunału Koronnego.
„ 10. Oyciec w liście napomina Syna aby się złego chronił towarzy-
„ stwa.
„ 11. Opiekun pod swą zostaiącemu opieką zaleca w Szkołach listem
Pobożność.
„ 12. Przyiaciel napomina drugiego, aby winne w dzięczności i obo-
„ wiązku wypłacał daniny Rodzicóm, aby poskromił zuchwal-
„ stwo i krnąbrność.
„ 13. Powitanie Przezacnych Gości na Roczny Zgromadzonych Popis.
„ 14. Mowa Nauczyciela do Ucyniów z pożegnaniem na Szkolny od-
„ ieżdzaiących spoczynek, i napomnieniem aby w świczey mieli
„ pamięci to, czego się w Szkołach rok cały uczyli:

KLASSA V.

Z Wyższych Cwiczeń w Wymowie.

1. Dadzą sprawę Uczniowie z całey Mowy Cycerona *pro Lege Manilia* okazuiąc skąd iey uformowany, wstęp (*Exordium*); wiele ma części, kazdey w krótkości oznaczaiąc dowody; nakoniec całą na gładką przełożą Polszczyznę, wymieniaiąc związek części i dowodow: zrzódła szczególnieysze, i ozdoby Wymowy.
2. Na piękną, nie wiązaną zamienią Polszczyznę wybrane niektóre z *Horacego* Pieśni, iako:

„ Vitæ integritas & innocentia ubique tuta.

B2 „ Inter

„ Inter potandum more barbarorum pugnandum non esse.
„ Non divitias, sed mentem tranquillam sanumq; corpus Horatius poscit.
„ Hortatur ad lætitiam ob Victoriam Acticam Augusti.
„ Moderate ferenda utraq; fortuna, cum utraq; finiatur.
„ Æquabilitas mentis & mediocritas in omnibus servanda.
„ Arborem execratur, a qua vix non oppressus fuit Horatius.
„ Luxum circa ædificia reprehendit, & veterum laudat frugalitatem.
„ Ad Mecænatem ægrotum, quo mortuo negat se velle vivere.
„ Pueri a teneris annis paupertati, militiæ, & laboribus asuefaciendi.
„ Amphoram admonet, ut vinum vetustum effundat, & vinum laudat „ Horatius.
„ Insectatur divites avaros.
„ Veris adventu, & pari omnium conditione moriendi proposita omnes „ ad hilaritatem invitat.

3. Przekładą rownie niektóre wybornieysze myśli w wierszach *Juwenalisa*; w Historyi i Wymowie: *Liwiusza*, *Kurcyusza*, *Pliniusza*, *Salustyusza*, *Cycerona*.

4. Do Oyczystey sposobiąc się Wymowy podanych do ułożenia Mów krótszych w różnym gatunku dowody opowiedzą; iako:

Mowy: Uskarżaiącey się o zabicie Oyca przed Królem.
- - - Aby w kraiu umocnić szczęśliwość, do ról pilney uprawy wieśniaków i sama Zwierzchność zagrzewać powinna.
- - - Oskarżenia za spalenie Zbioru Praw Narodowych w przytomności wielu Osob z nieiaką pogardą.
- - - Obrony tegoż występku.

Mów Łacińskich: Admonitio Matris ad Filium ut bene imperet.
- - - Hospitalia egestati in Polonia erigenda esse, & sumptibus munienda.
- - - Corpora mortuorum extra urbem sepelienda.

Listów Oyczystych: Do Przyiaciela z pobudkami, dla których Syna w domu nie w Szkołach Publicznych edukuie, gdzie żaleta Domowey Edukacyi.
- - - Odpisu z mocnieyszemi na stronę Edukacyi Publiczney dowodami, gdzie iey wydaie się zaszczyt.
- - - Zachwały Przyiaciela drugiemu że Syna do Szkół, oddał Narodowych, gdzie ich wymienione korzyści.
- - - Zalecaiącego Przyiacielowi, aby się łagodnie i ludzko z poddanymi obchodził.

Za-

- - - Zachwalaiącego miłą Przyiaźń.
- - - Odradzaiącego ustawicznie prawne postępki i pieniactwo.
- - - Pociechy w smutku iakimkolwiek Przyiaciela.
- - - Uskarżenia się na niewdzięczność.
- - - Prożby za służącym o zapłacenie mu zasług.
- - - Zalecaiącego się względom i łasce Senatora.

Z tych wszystkich ćwiczeń, Łacińskie na Polskie; Polskie na Łacińskie zamienić tey Klassy Uczniowie gotowi.

KLASSA VI.

Z Wiadomości całkowitych o Wymowie do użycia zawsze stósowanych.

Wymowy istota, zacność, potrzeba, koniec, podział i zasiłki.

1. Co iest istotą Wymowy? która iey zacność? potrzeba? i koniec?
2. Komu przypisać uszkodzenia, które niekiedy obywatelstwu sztuka Wymowy przynosi?
3. Jak się daleko sztuka Wymowy, i nad które rzeczy rozciąga z swemi Przepisami?
4. Jlorako uważaną bywa? i która z nich zacnieysza?
5. Skąd można zaczerpnąć sposobów do gładkiey Wymowy?
6. Co naśladowanie? czego w tém chwytać się? czego wystrzegać należy?
7. Powtarzanie prac cudzych iakie Mowcy posiłki przynosi?
8. Bez posiadania inszych Umieiętności możesz bydź kiedy doskonała Wymowa?

Dalszy Wymowy i dowodów podział, zamiar, i własne narzędzia.

9. Tak zasilonemu Mówcy w potrzebie swey powinności większey wagi co czynić należy?
10. Co rozumiemy przez dowód? i ten wieloràko się uważa?

11.

11. Jloraki Mów gatunek zwyczayny? i który każdego w osobliwszy zamiar?

12. Z których zrzódeł zaczerpnąć można dosadnych na poparcie założenia przekonań w wszelkim Mowy gatunku? iak te zrzódła zowiemy; i iak z nich bywaią takowe wyciągane dowody?

13. Które są zrzódła zewnętrzne? dla czego tak zwane? iak nam dostarczaią dowodów? któremu mianowicicy Mów gatunkowi służą? co o ich nie zawodności sądzimy?

14. Które Mów rodzay Doradzaiący w oboim zdarzeniu posiłkuią zrzódła? i czyli z wszystkich razem Mowca obowiązany do rzeczy założoney używać poparcia? które ieszcze pod temi umieszczone?

15. Które gatunek wspieraią Okazuiący? i iak z każdego z osobna zrzódła tych przymiotów to iest dóbr maiątków (*bona fortunæ*) dóbr ciała (*bona corporis*) dóbr duszy (*bona animi*) Mówca wyciąga dowody?

16. Skąd zasiągać ozdób wdzięk Mowie stuczney i przymilenie czyniących? i gdzie naybardziey użyte bywaią?

17. Które sposoby dzielność poruszenia maią? gdzie ich mieysce?

Zewnętrzne i wewnętrzne Mowy ułożenie, części każdey przymioty i związek.

18. Które części zewnętrzne w Mowy całwitość wpływaią? które z nich istotnieysze?

19. Co wstęp do Mowy (*Exordium*) skąd do iego urabiania może Mówca zasiągać sposobów zwyczaynieyszych? iloraki bydź może? które iego przymioty? i zdrożenia?

20. Co opowiedzenie (*Narratio*) iloraki? iakim sposobem na zaletę iakim zasługuie na naganę?

21. Co założenie (*Propositio*) iloraki? i które ma przymioty?

22. Co przez popieranie rozumiemy (*Confirmatio*) i na czém polega?

23. Jakim kształtem układaią się iak wszędzie, tak w popieraniu dowody? iak się z zebranych utwarzaią przyczyn? to iest *Syllogizm*? *Enthymema*? *Inductio*? *Sorites*? *Dilemma*? czem się od Logicznego różnią dowodzenia zwyczaiu?

24. Przez odpór co rozumie? (*Refutatio*) iakiey w iego używaniu Mowca przykładać ostróżności powinien? po którey następuie części? w którym Mów rodzaniu nayczęstszy?

25.

25. Co Mowy zamknięcie? i która iego potrzeba?

26. Na końcu tych części ſtuczney Mowy, lub z iednego do drugiego przechodząc dowodu, albo przyczyny, co Mowca zachować powinien?

28. Z obrębów rzeczy założoney godziſz ſię Mowcy niekiedy wybiegać? i co go w tém wymówić powinno?

Mowy Stuczney ozdoba, ſiła i żywość.

29. Z których zrzódeł blaſku Mowa i piękności powabu nabiera?

30. Co Przenośnia (*Tropus*) i które Mowie osobliwszéy doſtarczaią ozdoby? i co są wszczególności?

31. Skąd dzielności i mocy Mowa nabywa? które to sposoby szczupłe co do samych wyrazow powiększaią dowody? kiedy, i ilorako te Mowcy poſłużą?

32. Jak ſię Mowa pomnaża przez ſtopnie?

33. Jak przez zapytanie, przeczenie, opowiedzenie, wykrzyknienie?

34. Przez które wyrazy nie tylko Mowa ſię pomnaża, lecz i z nich większey nabiera żywości?

35. Czém ſię błąd w Mowy powiększaniu czyli iaśnieyszemi wyłuszczaniu popełnia?

36. Gdzie umieszczona naywiększa Mowy dzielność i ſiła?

37. Co są te w ogólności Poſtaci (*Figuræ Rhetoricæ*) czém ſię od Przenośni różnią? i wielorakie są?

38. Które są Poſtaci ſłowne? i iak z nich Mowie w szczególności ozdoby przybywa?

39. Które mówne czyli myśli samey, które dzielnieyszey Mowie doſtarczaią z ozdobą i ſiły? na té wszyſtkie przyzwoite okazać przykłady?

40. Co ogólnie o własnościach i ſtosowaniu tych Poſtaci wiedzieć Mowcy należy? i czyli troſkliwie do wszelkiey myśli oznaku Sztuczney Mowie z nich ozdoby i ſiły wyszukiwać powinien?

O ſamym wyrazów powierzchownym układzie.

41. Z ułożenia Peryodów iakiego Mowa wdzięku nabywa? te wielorakie? na którychkolwiek obiasnić przykładach? na czém dobroć każdego zależy? gdzie tych? i iak używać potrzeba?

Mów-

Mowcy ciała postawa, Stylu gatunki, i powierzchowne cząstki

42. Jakiego utworzona, dowodami zmocniona, wykształcona przez takowe Retoryczne Prawidła Mowa w potrzebie mówienia całego ciała układu, głosu urabiania, od Mowcy się domaga?

43. Co iest Styl? i wieloraki?

44. Jakie osobliwsze ma piętna Styl niski? średni? wysoki? i gdzie który używany przyzwoicie bywa?

45. Która ogólnie baczność na *Stylu* użycie się rozciąga?

46. Jaka w dobieraniu wyrazów i braku dla Mowcy uwaga?

47. Co styl Lakoński? Azyatycki? Elogiarny?

48. Co iasność i ozdobę wszelkiemu iedna *Stylowi*? co go ćmi i o błąd przyprawia?

Uwagi na Tłómaczenie.

Co tłómaczenie? ilorakie? co Grammatyczne? Historyczne? i Retoryczne? czyli wszelkie kształty mówienia wytwornego w iednym Języku mogą bydź z tąż ozdobą przełożone na drugi? i dla czego nie mogą?

Według tych wszystkich uwag i Prawideł Krasomówskich postąpią sobie tey Szkoły Uczniowie 1. w przekładaniu na gładką Polszczyznę Mowy całey z *Cycerona pro Milone*.

2. Z wybornieyszych dzieł *Kurcyusza*, iako: Daryusza do Alexandra, Alexandra do Daryusza, Daryusza do żołnierzy mowami równie uczynią z zamienieniem na Polskie: Przekładać będą różne wybrane pięknieysze kawałki z *Pliniusza*, *Salustyusza*, *Liwiusza*, *Seneki*, *Quintyliana*, *Tacyta*, *Flora*.

Mów Oyczystych sobie podanych troiakiego gatunku w krótkości dowody wytkną i ozdoby, i te na Łacińskie zamienią:

1. Ze Zwierzchność Kralowa wglądać powinna, aby młódź wieyska wcześnie do przyzwoitey swemu stanowi była nakłaniana pracy.
2. Nie karą śmierci, lecz więzieniem raczey karane bydź maią głównieysze występki.

w Ła-

W Łacińskich toż uczynią naśladuiących, te zamieniaiąc na Polskie.

3. Gratitudo Viro Sapienti, qui discordantium Civium animos a seditione in tranquillitatem redux t.
4. Prohibendum esse legibus, ne Duces belli tempore ruinis atq; incendiis ædificia deleant.
5. Accusatur Profefsor in Judicio, qui graviori pæna, verbisq; durioribus Filium Equitis Poloni in Schola Publica effecit.
6. Defenditur in eodem Judicio per alium.

Równie w tych Listach Oyczystych:

1. Rozradza Przyiaciel drugiemu aby się wcześnie i zapłatą zaszczytu i godności wszelkiey dobiiać nie starał.
2. Doradza, aby duch obywatelski na Urzędy znacznieyszey Powagi maiątku, cnoty i doświadczenia *Mężów* dobierał.
3. Miłość Oyczyzny listownie Oyciec Synowi zaleca.
4. Przyiaciel rozradza Syna w cudze Kraie wysłanie.

Z WIADOMOSCI o POEZYI NA UZYWANIU ZASADZONYCH.

Poezyi zrzódło, własności, ozdoba, i zamiar,

1. Komu Poezya swóy winna początek? i co było naypierwszą pobudką do składania wierszów?
2. Na które rzeczy Poezya swe uwagi i prawidła rozciąga?
3. Jak iey rzetelność i przymioty dawnoletni zaręczaią Uczeni?
4. Maiąż mieysce w Poezyi pozorne tylko niekiedy udania, a dla czego iednak wiersz w izięku *nie traci*, owszem go nabywa?
5. Skąd mocy wiersz każdy, i przymilenia szczególnieyszego nabiera?
6. Jaki był dawniey, iaki teraz Poezyi zamiar? i co dla niey rodzić w obywatelstwie szacunek powinno?

Dział Poezyi wewnętrzny.

7. W ilorakim stanie Poezyi czyli wiersza w ogólności umieszczona osnowa? w ilorakim, wiersze uważaiąc szczególnie?
8. Jaka wiersza *Epiecznego* osnowa i własność?
9. Co opisuiemy wierszem *Drammatycznym*? i na co w iego urabianiu mieć baczność należy?

10. Do których rzeczy okryślenia używamy *Tragicznégo*? i które iego przymioty właściwsze?
11. Wiersz *Komiczny* w czém inszém podobny? w czém się od nich wyłącza?
12. Gdzie wiersz *Elegiarny* właściwe ma mieyscé? i co mu iedna ozdobę?
13. Do których rzeczy opisania *Epigramatyczny* służy?
14. Jaka własność wiersza *Satyrycznego*? do czego używany bywa? czego w nim się chronić potrzeba?
15. Skąd zwany *Liryczny*, i do czego teraz opisania może służyć?
16. Które w krótkości cechy te głównieysze Poezyi względem osnowy i zamiaru rozróżniaią gatunki?
17. Co ieszcze rozumieć przez wiersz *Parodya*? *Ekloga*? *Sylva*? *Dira* zwany? co przez *Soteryczny*? *Protreptyczny*?
18. Co prócz wrodzoney skłonności Rymotworcy podsyca i ożywia ducha czystość i żywość iednaiącego wierszowi?
19. Którzy Rymopisowie Łacińscy w którym wierszy celowali gatunku? a ztąd godni naśladowania?

Dział Wiersza powierzchowny, co do miar, Rymopiskiey wolności, zdarzeń niektórych w iego układaniu, wiadomości Mityologii.

20. Skąd ieszcze nazwiska w samych Pieśniach (*Odæ*) różne zabieraią wiersze? i z których miar w szczególności wiersz się który utwarza?
21. Co niekiedy zachowuie się w wierszu Łacińskim względem zgłosek niektórych, aby do iakowego służył poruszenia?
22. Które powszechne uwagi w układ wiersza powierzchowny co do zgłosek i wyrazów wpływaią?
23. Jakiey może Rymopis w potrzebie użyć wolności do łatwieyszego wiersza składu różnie biorąc wyrazy?
24. Które poboczne Umieiętności iasność wierszóm osobliwiey Łacińskiem przynoszą?
25. Co Mityologia? iak tey bez Religii Prawowierney urazy może i teraz Rymopis używać? i czyli z niey zawsze potrzebne są dla wiersza ozdoby?

26.

26. Co oznaczały Jmiona w Starożytności wyobrażeniu zaczynaiące się porządkiem poźniey ułożonym od zgłosek A? B? C? i, t. d?

O WIERSZU POLSKIM.

27. Rozmiar Wierszów Oyczystych w oboim względzie iak się uważa?

28. Co o koncowym tychże składzie wiedzieć należy? i ten wieloraki się przytrafia?

29. Które wyrazy piękne Wierszów zakończenie pospolicie sprawuią? które czynią naganne?

30. Którzy Polscy dawniey, którzy teraz Rymotworską bardziey w sławili się sztuką?

W przekładaniu zaś na Polskie żywszych i wytwornieyszych w różnych okolicznościach myśli oznaków: z *Wirgiliusza*, *Horacego*, *Owidyusza*, *Juwenalija*, *Marcyaliasa* wyczerpnionych, tych wszystkich uwag i prawideł w nadarzeniu się iasne użycie tey Klassy Uczniowie okażą.

SZKOŁY WYDZIAŁOWE
LUBELSKIE

POPIS ROCZNY

UCZNIOW

Z Arytmetyki, Geometryi Algiebry i Loiki.

POD DOZOREM

M. WINCENTEGO PIENIĄZKA MATEMATYKI PROFESSORA AKADEMIKA.

1782.

KLASSA III.
Z ARYTMETYKI

1. Uczynić cztery działania Arytmetyczne w liczbach całkowitych lub łamanych?
2. Opisać co są ułomki dziesiątne? iak się piszą? i iaki sposob postępowania w dodawaniu, odciąganiu i mnożeniu ich?
3. Dwóch przyiacioł odległych na mil 28. iedzie naprzeciw siebie, ieden uieżdża na godzin 5. mil 4. drugi na godzin 6. mil 5. iakże prędko z sobą się ziadą?
4. Za 364. korcy zboża płaci się czerw. złł. 204. ileż zapłacićby trzeba za tegoż zboża korcy 18?
5. Za czerw. złł. 5. dostanie sukna łokci 9. ileż łokci dostaćby można za czerw. złł. 2. i złł. 11?
6. Za godzin $7\frac{1}{2}$ robotników kilku zrobili pewney roboty $92\frac{1}{3}$ prętow, ileż powinni zrobić pracuiąc przez godzin $18\frac{2}{3}$?
7. Woda przez $7\frac{1}{3}$ godzin iednem korytem płynąca 100 beczek wody napełni; ileż ich napełni w $4\frac{1}{2}$ godzinach?
8. Żywność wystarczaiąca Osobom 150. na Miesięcy 4. dni 5. iak długi czas wystarczyć może Osobom 388?
9. Na parę sukien bierze się sukna szerokiego na $1\frac{3}{4}$ łokcia, 7. łokci; ileż wziąść trzeba materyi na $\frac{3}{4}$ łokcia szerokiey?
10. N leży się wypłacić długu czer. 152. rachuiąc ieden po złotych 18. ileżby wypłacić się należało rachuiąc ieden po złotych 16. i 3. srebrne groszy?
11. Ogrod kwadratowy maiący łokci 60. długości chcąc zamienić na inny równey wielkości maiący długości łokci 100. iakąż szerokość dadź mu trzeba?
12. Pewna Osoba pożyczyła Kupcowi czerw. złł. 1,648. pod warunkiem, aby mu co rok od sta płacił czerw: złł. 7. ileż czerw. złł. za trzy lata wraz z procentem ma zapłacić?

13. Jaki iest Kapitał tey Osoby która bierze od niego procentu co rok złotych 1,682. rachuiąc po 8. od sta?

14. Pewna Osoba od Kapitału 12,800. złotych odbiera co rok procentu 1,024. złote; po ileż od sta bierze?

15. Pewna Osoba ma oddadź długu 16,800. złotych za rok; ileż teraz zapłaciéby powinna wytrąciwszy sobie procent po 5. od sta?

16. Pewna Osoba za Miesięcy 7. i dni 20. ma zapłacić 14,400. złotych, ileż iey teraz przypadnie zapłacić wytrącaiąc procent po 6. od sta?

17. Osoby złożyły się na iednę summę; pierwsza dała 6,000. druga 8,600. trzecia 7,200. złotych; zyskały 5,400. złotych; ileż każdemu z zysku tego przypadnie?

18. Trzy Osoby złożyły się na summę, 5,000. iedna zyskała czerw. zł. 360. druga 420. trzecia 464. ileż wynosi cała summa, którą złoży z nich każdy?

19. Na wyżywienie Osob 64. wystarczyło zboża korcy 288. na Miesiąc 1. dni 18., przez iakiż czas wystarczy korcy 360. tegoż zboża na wyżywienie Osob 96.

20. Robotnikow 16. zrobiło przez dni 24 łokci 240. pewney roboty, która miała szerokości łokci $1\frac{1}{3}$ ileż łokci zrobi tegoż gatunku roboty w szerokości łokci $1\frac{1}{2}$ 24 robotników?

21. Sadzawka pewna może bydź napełniona wodą iednostaynie wypływaiącą za dni 6. która sadzawka wyproznilaby się przez wypływaiącą wodę innem korytem za dni 6. gdyby tedy woda razem wpływała i wypływała, z tey Sadzawki, za ile dni wyproznilaby się?

22. Gospodarz chce obwieśdź ogrod długi na 144. szeroki na 96. stop Geometrycznych murem wysokim na 8. a grubym na 1. stopę. Jak wiele mu więc trzeba kupić cegły i ile wapna; ieżeli cegla ma długości calów 9. szerokości 5. grubości $9\frac{1}{2}$ a wapna na $\frac{1}{2}$ cala grubości kłaśdź trzeba przy każdey cegle?

A ZGE;

Z GEOMETRYI

I.

O Liniiach, obwodzie koła i kątach.

1. Co ieſt punkt? co liniia? co koło? ſrzednica? *Diameter*, promień? *radius*, łuk? *arcus*, cięciwa? *chorda*?
2. Co kąt i iloraki? co wierzchołek kąta? z czego miary kątow dochodzić należy? co są kąty przyległe? co w wierzchołku przeciwleg

TWIERDZENIA.

3. Summa dwóch kątow przyległych równa ſię dwóm kątom proſtym.
4. Kąty w wierzchołku przeciw ległe są równe.

II.

O Przyſtawianiu Figur, a w ſzczególności o Troykątach

5. Co ſię rozumie przez przyſtawanie? *cónvenientia*, co ieſt troykąt? *triangulum*, iak ſię dzieli względem boków? iak względem kątow?
6. Co ieſt kąt zewnętrzny? co odległością punktu od linii? co podſtawa i wierzchołek troykąta?

TWIERDZENIA.

7. Jeżeli w dwóch troykątach albo dwa boki i kąt między *nimi*, albo bok ieden i kąty mu przyległe, albo wszyſtkie trzy boki, albo bok ieden, ieden kąt przyległy a drugi nie przyległy temu bokowi są równe; dwa te troykąty przyſtać do ſiebie mogą.
8. Jeżeli w iednym troykącie dwa boki są równe będą też równe i kąty przy nich leżące i nawzaiem.
9. W każdym troykącie kąt zewnętrzny większy ieſt od iednego z wewnętrznych na przeciw ſiebie położonych.
10. W każdym troykącie ieżeli bok ieden większy ieſt od drugiego i kąt na przeciw większego leżący będzie większy od drugiego i nawzaiem.
11. W każdym troykącie ſumma dwóch boków większa ieſt od boku trzeciego.
12. Ieżeli od ſrzodka linii wyprowadzimy proſtopadłą, każdy punkt tey proſtopadłey będzie iednako odległy od obydwóch końców

tey

tey linii, każdy zaś punkt za tą ſpoſtopadłą wzięty nie iednakową od tychże końców mieć będzie odległość.

13. Liniia proſta przecinaiąca kąt na dwie równe części, każdy punkt mieć będzie iednako odległy od obydwóch ramion tego kąta, wszyſtkie zaś inne punkta za tą liniią wzięte różną względem tychże ramion zachowaią odległość.

ZAGADNIENIA.

14. Daną liniią na dwie równe części podzielić.

15. Od punktu danego na lub za liniią wyprowadzić do niey proſtopadłą.

16. Na daney linii wyſtawić troykąt równoboczny, równoramienny lub różnoboczny.

17. Przerysować troykąt dany.

18. Kątowi danemu zrobić drugi równy.

19. Zrobić troykąt 1. z wiadomych dwóch boków i kąta między nimi 2. z wiadomego boku i kątow dwóch przyległych. 3. z wiadomego kąta i dwóch bokow iednego przyległego, i drugiego naprzeciw niego leżącego.

20. Dany kąt na dwie równe części podzielić.

II.

O Liniiach równoodległych i o Równoległobokach

21. Co są liniie równoodległe? co kąty iednoſtronne? wewnętrzne i naprzemianległe?

22. Co ieſt Czworokąt? *Quadrilaterum* co Równoległobok? *Paralellogrammum* co Proſtokąt? *Rectangulum* co Kwadrat? *Quadratum* Równoległobok ukośny? *Rhomboides* Kwadrat ukośny *Rhombus.* Przekątnia *Diagonalis.*

TWIERDZENIA.

23. Dwie proſtopadłe a w ogólności iakiekolwiek dwie liniie z trzecią ie przecinaiącą kąty iednoſtronne czyniące równe są Równoległe, i przeciwnie.

24. Jeżeli liniie są Równoległe, maią *naprzód* kąty wewnętrzne równe z kątem proſtym *powtóre* kąty na przemian ległe równe i na wzaiem.

25. W każdym Równoległoboku boki przeciwne, i kąty przeciwne są rowne.
26. Jeżeli w Czworokącie dwa boki przeciwne są równe i równoległe, taki czworokąt iest równoległobokiem.

ZAGADNIENIA.

27. Do daney linii poprowadzić równoległą,
28. Wykreślić Kwadrat, Prostokąt lub Równoległobok z danych boków i kąta.

IV.

O Kątach w Figurach Prostokreślnych.

29. Co Wielokąt? *Poligonum* i ilorak? co Pięciokąt, *Pentagonum* Sześciokąt? *Hexagonum* &c.

TWIERDZENIA.

30. W każdym troykącie kąt zewnętrzny równa się dwóm wewnętrznym na przeciw siebie położonym.
31. W każdym troykącie summa trzech kątow równa się dwóm kątow prostym.
32. Ważność summy kątow Figury prostokreślney równa się dwa razy tyle kątom prostym, ile iest boków odiąwszy ką ów prostych cztery.
33. Ważność summy kątow zewnętrznych Figury prostokreślney równa się czterem kątom prostym.

ZAGADNIENIA.

34. Maiąc dane dwa kąty wynaleśdź ważność trzeciego w iakimkolwiek troykącie.
35. Wynaleśdź ważność kąta wewnętrznego w Figurze prostokreśley foremney,

V.

O równości Powierzchni i o Zamienianiu Równoległobokow i Troykątow.

36. Co się rozumie przez wysokość Równoległoboku lub Troykąta?

TWIER-

TWIERDZENIA.

37. Dwa Równoległoboki zrobione na iedney podstawie a z przeciwney strony zakończone linią równoległą od podstawy, maią powierzchnie równe.

38. Dwa Równogloboki są równe, których podstawy i wysokości równe, i nawzaiem.

39. Troykąt iest połową Równoległoboku, ieżeli stoi na iedney z nim nasadzie a wierzchołek iego przypada na bok równoległy od nasady.

40. W iakimkolwiek Równoległoboku poprowadziwszy przekątnią a przez iey punkt którykolwiek pociągnąwszy dwie równoległe od boków równoległoboku będą równe w powierzchniach dwa Równoległoboki przez te równoległe zrobione, a stykaiące się w wierzchołku dwóch kątow przeciwnych

ZAGADNIENIA,

41. Zamienić Równoległobok na inny lub na Troykąt teyże samey nasady i powierzchni i nawzaiem.

41. Daną iakąkolwiek nieforemną Figurę natroykąt iey równy zamienić.

43. Równoległobok dany zamienić na inny teyże samey powierzchni za bok liniią daną maiący.

44 Doyśdź powierzchni równoległoboku, Troykąta lub Róznoboku iakiegokolwiek z danych w liczbach boków i wysokości.

45. Z daney liczby uczynić kwadrat, lub wyciągnąć pierwiastek kwadratowy.

V.

O dodawaniu odeymowaniu i wyciąganiu Kwadratów.

46. Co się rozumie przez liniią przeciwprostokątną?

TWIERDZENIA.

47. W Troykącie prostokątnym kwadrat na przeciw prostokątney wystawiony równa się summie kwadratów z dwóch innych boków tegoż troykąta.

48. Kąt do obwodu koła, którego ramiona wspieraią się na końcach średnicy iest prosty.

49. W troykącie roztwartokątnym spuściwszy prostopadłą od iednego końca boku kątowi roztwartemu przeciwnego na inny bok którykolwiek, kwadrat tamtego boku będzie równy summie kwadratow dwóch innych boków, i dwóm prostokątom z boku na którym spuszczona prostopadła i od Odległości iey od wierzchołka kąta roztwartego.

50. W troykącie iakimkolwiek wziąwszy iéden kąt ostry a od końca boku temu przeciwnego spuściwszy prostopadłą na inny bok którenkolwiek, kwadrat tamtego boku będzie równy różnicy między summą kwadratów dwóch innych boków, i dwa razy wziętym prostokątem z ramienia na które spuszczona prostopadła i odległości iey od tegoż kąta ostrego.

ZAGADNIENIA.

51. Maiąc dane dwa kwadraty zrobić kwadrat równy ich summie albo ich różnicy.

52. Zrobić kwadrat któryby kilka razy zamykał w sobie kwadrat dany?

53. Prostokąt dany na kwadrat iemu równy zamienić.

VII.

O *Liniiach stycznych z kołem i o Kątach przy okręgu między lub za okręgiem będących.*

54. Koła promienie równe maiące dla czego są równe?

55. Co się rozumie przez wycinek koła? co przez odcinek iego? co przez styczną i kąt odcinka?

TWIERDZENIA

56. Prostopadła ciągniona od srzodka cięciwy przechodzi przez srzodek koła i na odwrót.

57. Od końca promienia koła wyprowadziwszy prostopadłą, wszystkie inne punkta tey prostopadłey będą za kołem.

58. Od końca promienia koła poprowadziwszy styczną z kołem, ieżeli przez punkt dotknięcia poprowadzimy iakiekolwiek inne linije wszystkie będą przecinać koło.

59. Jeżeli linija prosta iest styczna z kołem będzie promień od punktu dotknięcia prowadzony do niey prostopadłym i nawzaiem.

60. Kąt do srzodka koła iest dwa razy większy od kąta do obwodu, ieżeli ramiona obydwóch na iednym lub równych wspieraią się łukach.

61.

61. Kąt odcinka równa się kątowi w odcinku na przemian.

ZAGADNIENIA.

62. Troykąt dany wpisać w koło.
63. Od punktu danego na lub za okręgiem poprowadzić ſtyczną.
64. W dany troykąt wpisać koło, ibo na danym kole troykąt opisać.

VIII.

O proporcyi z przyſtosowaniem do Figur proſtokréślnych podobnych.

65. Co ſię rozumie przez ſtosunek Geometryczny? co przez poprzednika, naſtępnika i wykładnika ſtosunku?
66. Co ieſt proporcya? które iey zasady? co ſtosunek złożony co dwumnożny?
67. Co są Figury podobne? i iaka różnica zachodzi między przyſtawaniem równością i podobieńſtwem Figur.

TWIERDZENIA.

68. Gdy w troykącie iakimkolwiek bok ieden przedłużaiąc go powiększymy 2. 3. 4. 5, &c. razy a przez koniec tego przedłużenia poprowadzimy Równoległe od boku drugiego aż do boku trzeciego także przedłużonego zrobią ſię tym ſposobem troykąty których i inne dwa boki większe też będą od bokow pierwszego troykąta 2. 3. 4. 5. &c. razy.
69. Dwa troykąty równokątne maią boki przeciwne kątom równym proporcyonalne.
70. Jeżeli w dwóch troykątach kąty dwa którekolwiek są równe i boki dwa około każdego z tych kątow proporcyonalne takie troykąty są równokątne.
71. Jeżeli w dwóch troykątach wszyſtkie 3. boki iednego są proporcyonalne względem wszyſtkich trzech drugiego, takie troykąty są Równokątne
72. Jeżeli dwie iakiekolwiek Figury proſtokréślne są podobne i w każdey z nich przez wierzchołki kątow równych poprowadzimy tyle przekątnych ile ich poprowadzić można, wszyſtkie te troykąty na które iednę Figurę podzielimy będą podobne troykątom w drugiey Figurze:
73. W troykącie proſtokątnym od wierzchołka kąta proſtego na prze-

ciw prostokątną spuściwszy prostópadłą, ta prostopadła podzieli troykąt na dwie liniie i z pierwszym i między sobą równokątne.

ZAGADNIENIA.

74. Do trzech liniy danych znaleśdź czwartą proporcyonalną.
75. Daną liniią w stosunku dwóch innych liniy także danych przeciąć.
76. Na daney linii wystawić troykąt lub iakąkolwiek Figurę prostokreślną podobną daney.
77. Między dwiema danemi liniiami znaleśdź środnią Geometryczną.

IX.

O Stosunkach Powierzchni Figur prostokreślnych a wszczególności o Stosunkach Figur podobnych.

TWIERDZENIA.

78. Gdy cztery liniie są w proporcyi Geometryczney prostokąt z dwóch skraynych równa się prostokątowi z dwóch srzednich i na wzaiem.
79. Jeżeli dwie liniie przecinaią się w kole, prostokąt z dwóch części iedney równa się prostokątowi z dwóch części drugiey.
80. Jeżeli od punktu za kołem poprowadzimy dwie liniie przecinaiące koło, prostokąt z iedney i odcinka równać się będzie prostokątowi z drugiey i iey odcinka.
81. Prostokąty, Troykąty, Równoległoboki maią się do siebie iak kwadraty z boków odpowiadaiących.
82. W zbiorze stosunków równych iednakowego gatunku, summa wszystkich poprzedników tak się ma do summy wszystkich następników iak każdy w szczególności poprzednik do swego następnika.
83. Jakiezkolwiek są Figury prostokreślne podobne zawsze te do siebie będą w stosunku dwumnożnym boków odpowiadaiących sobie.

ZAGADNIENIA.

84. Maiąc dany prostokąt i kwadrat znaleśdź dwie liniie, ktoreby się tak miały do siebie iak się maią ten prostokąt i kwadrat.
85. Maiąc dany kwadrat ieden znaleśdź drugi któryby do pierwszego był w danym stosunku.

86.

86. Figurze prostokreślney iakieykolwiek zrobić inną 234. &c. razy większą a podobną.

87. Maiąc dane dwie Figury prostokreślne podobne zrobić inną podobną równą ich summie albo ich różnicy.

X.

O wielokątach foremnych.

88. Co się rozumie przez wielokąt foremny?

TWIERDZENIA.

89. Bok sześciokąta w koło wpisanego równy iest promieniowi tego koła.

90. W każdy wielokąt foremny można wpisać iedno koło a drugie na nim opisać a obadwa te koła spolny mieć będą srzodek.

91. Powierzchnia wielokąta opisanego na kole równa się troykątowi maiącemu za wysokość promień tego koła a za podstawę obwod wielokąta.

92. Powierzchnia wielokąta w koło wpisanego równa się troykątowi maiącemu za wysokość prostopadłą od srzodka koła do boku wielokąta spuszczoną a za podstawę obwod iego.

KLASSA IV.

Z GEOMETRYI

Uczniowie Klassy czwartey nie tylko na następuiące rozdziały ale na poprzedzaiące w Klassie trzeciey odpowiedzieć powinni.

XI.

O Kwadrowaniu Koła.

93. Które do tych czas mamy sławnieyszych Matematyków proporcye służące do wyprostowania okręgu koła?

94. TWIERDZENIE. Powierzchnia koła iest równa powierzchn troykąta, którego wysokością iest promień a podst awą okrąg koła

ZAGADNIENIE.

95. Maiąc daną średnią wynaleśdź przez przybliżenie okrąg i powierzchnią koła.

96. Dane koło na kwadrat mu równy zamienić.

97. Koło dane w proporcyi Arytmetyczney lub Geometryczney powiększyć.

XII.

ZAGADNIENIA.

Które tak za pomocą Przenośnika iako też Cerkla proporcyonalnego rozwiązać się mogą.

98. Danego kąta liczbę stopniow wynaleśdź.

99. Przy punkcie na linii danym zrobić kąt zawieraiący w sobie daną liczbę stopniów.

100. Na daney linii wykreślić wielokąt foremny o pewney liczbie boków.

101. Daną liniią podzielić na pewną liczbę części równych lub proporcyonalnych.

102. Podziałkę *Scala* do oznaczenia miar na liniiach prostych zrobić i wyłożyć iey użycie.

XIII.

O Logarytmach.

103. Co są Logarytmy i iaki ich użytek?

104. Co iest cecha *Nota characteristica*? i iakim sposobem poznać z iaką cechą będzie logarytm odpowiedaiący liczbie daney.

ZAGADNIENIA.

105. Danemu logarytmowi wynaleśdź liczbę odpowiadaiącą w tablicach.

106. Logarytmowi który nie znayduie się w tablicach liczbę odpowiadaiącą wynaleśdź.

107. Daney liczbie wynaleśdź odpowiadaiący logarytm który się w zwyczaynych nie znayduie tablicach.

108. Danemu ułomkowi znaleśdź odpowiadaiący logarytm.

109.

109. Maiąc daną liczbę całkowitą z ułomkiem znaleśdź iey odpowiadaiący logarytm.

110. Maiąc logarytm nie zupełnie znayduiący się w tablicach znaleśdź mu liczbę odpowiadaiącą.

111. Działania liczb pospolitych przez logarytmy odprawić.

Z TRYGONOMETRYI

112. Co iest Trygonometrya i iaki iey cel?

113. Co się rozumie przez Wstawę? *Sinus* Styczną, *Tangens* Sieczną, *Secans* Dostawę, *Cosinus* Dostyczną, *Cotangens* Dosieczną, *Cosecans*

114. Wstawy łuków dokąd rosną? a odkąd się zmnieyszaią?

TWIERDZENIA.

115. W każdym troykącie boki tak się maią do siebie iak wstawy kątow im przeciwnych.

116. Summa dwóch boków troykąta tak się ma do różnicy tychże bokow iak styczna połowy summy dwóch kątow przeciwnych tymbokom do styczny połowy *różnicy tychże kątow.*

117. Podstawa troykąta tak się ma do summy dwóch boków iego iak różnica tychże bokow do *różnicy* odcinków podstawy.

ZAGADNIENIA.

118. W troykącie prostokątnym maiąc daną przeciwprostokątną i bok albo przeciwprostokątną i kąty ostre, albo dwa boki wynaleśdź resztę kątow i bokow.

119. W troykącie iakimkolwiek z danych dwóch boków i *kąta* iednemu z nich przeciwnego lub z danych dwóch kątow i boku doyśdź reszty boków i kątow.

120. W troykącie którym wiadome są dwa boki i kąt między nimi doyśdz reszty kątow i boku.

121. Z wiadomych trzech boków troykąta wynaleśdź kąty iego

122. Z wiadomych dwóch boków i kąta między nimi, albo dwóch kątow i boku, albo wszystkich trzech boków, doyśdź troykąta powierzchni.

PRZY.

PRZYSTOSOWANIE
GEOMETRYI i TRYGONOMETRYI
do Działań Praktycznych Polnych.

1. Które są narzędzia do mierzenia praktycznego służące? iakie użycie Stolika mierniczego? *Mensula Praetoriana* a iakie Kątomierza? *Astrolabium* okazać.

ZAGADNIENIA.

O mierzeniu odległości mieysc dostępnych i niedostępnych.

3. Dwóch mieysc z trzeciego dostępnych odległość wynaleśdź.
2. Wynaleśdź odległość dwóch mieysc z których iedno tylko dostępne.
5. Dwóch mieysc niedostępnych wymierzyć odległość.
4. Wymierzyć odległość dwóch mieysc niedostępnych, z których iedno z iedney stacyi, a drugie z drugiey widzieć można.
6. Oznaczyć kilku razem lub kilkunastu mieysc odległość.

O mierzeniu wysokości dostępnych i niedostępnych.

7. Doyśdź wysokości wieży do którey spodu przystąpić można.
8. Wymierzyć niedostępną wysokość.
9. Zmierzyć wysokość na wysokości
10. Z wysokości wymierzyć inną wysokość.

O mierzeniu Płaszczyzn.

11. Pole iakieykolwiek Figury do którego zupełnie przystąpić można wymierzyć albo że srzodka albo idąc ścianami przez *Stolik* lub *Kątomierz*.
12. Pole zewsząd dostępne wymierzyć za pomocą samych łazek i sznura.
13. Pola wygiętemi i krzywemi liniiami ograniczonego wymiar i mappę uczynić.
14. Wymierzyć pole do którego iedney tylko strony przystąpić można.
15. Mieysca przyległe znaczniey sze w swem położeniu i odległości na mappie oznaczyć.
16. Wymierzyć pole za pomocą puszki magnesowey.

17, Figurę nie zupełnie zamykaiącą się bez znaczney omyłki poprawić.
18. Pole lub las na części żądane równe lub nierówne podzielić.

O ROWNOWAZENIU.

19. Co iest sztuka *Równoważenia*? i iaki iey użytek?
20. Które do Równoważenia służ Narzędzia.
21. Poznać mieysce do prowadzenia duktu wody sposobne czyli wynaleśdź, którędy rzeki, rury, rowy mogą bydź wygodnie prowadzone.
22. Co zachować należy względem krętych mieysc do prowadzenia duktu wody przypadaiących?

Z BRYŁMIERNICTWA

1. Co się rozumie przez Bryłę? *Solidum*, Sześcian? *Conus* Graniastosłup? *Prisma* Równoległościan? *Parallelepipedum* Walec? *Cylindrus* Ostrokrąg? *Conus* Ostrosłup? *Pyramis* Kulę? *Sphæra* Czworościan? *Tedraedrum* Osmiościan *Octaedrum* Dwónastościan? *Dodecaedrum* Dwudziestościan *Isocaedrum* Kąt bryłowy? *Angulus solidus*.
2. Dowieśdź Twierdzenia Bryłmiernictwa ciał wyłożonych.

ZAGADNIENIA.

3. Naczyń różnego kształtu obiętość wynaleśdź?
4. Doyśdź ile garcy dana beczka w sobie zamyka.
5. Poznać ile się likworu w niepełney beczce zostaie.
6. Kupa zboża ile ma w sobie korcy wynaleśdź iako też na statku szkucie lub galerze poznać ile się znayduie Łasztow?
7. Zrobić laskę z zgodnymi do łatwego mierzenia obiętości różnego rodzaiu naczyń podziałami.
8. Wynaleśdź iak obszerny doł wykopać należy, któryby pomieścił sobie 432. konew wody a głęboki był na łokci 3.

Z ALGIEBRY

1. Co iest Algiebra? które znaki w Algiebrze używane? i iak się piszą?

2. Co ſię rozumie przez ilość? *quantitas*, co dotatnia? *poſitiva* odiemna? *negativa*.
3. Co ſą ilości poiedyńcze? *monomiæ* ilokrotne? *polynomiæ*, podobne? *homogeneæ*, i niepodobne *heterogeneæ*?
4. Co znaczą wſpołczynniki? *coeficientes* i wykładniki? *exponentes*.

O ilościach całkowitych.

5. Co ieſt dodawanie? *Additio* i iakim ſposobem odprawia ſię w ilościach literalnych?
6. Co ieſt odciąganie? *Subſtractio*? i które ſą odeymowania reguły?
7. Co ſię rozumie przez mnożenie? *Multiplicatio*, i iak ſię mnożą ilości poiedyncze? iak ilokrotne?
8. Co dzielenie? *Diviſio* i podług których reguł odprawiać ſię zwykło dzielenie ilości poiedynczych i ilokrotnych?

O ilościach łamanych.

10. Co są ułomki i ilorakie?
11. Jak ilość całkowita zamienia ſię na ułomek danego mianownika?
12. Dany ułomek zmnieyszyć, iako też kilka danych ułomków do iednego mianownika przywieśdź?
13. Uczynić cztery Arytmetyczne działania w ułomkach Algiebrycznych.

O Godnościach.

14. Co ſię rozumie przez godność ilości? *dignitas vel potentia* co przez pierwiaſtek godności? *radix potentiæ*.
15. Jlość iakąkolwiek do godności danego mianownika wynieśdź, lub z niey pierwiaſtek daney godności wyciągnąć.

O Zagadnieniach i Porównaniach.

16. Co ſię rozumie przez zagadnienie? co przez warunki zagadnień?
17. Co ieſt zagadnienie określone? co nieokreślone? *determinatum & indeterminatum* problemma.
18. Co ieſt porównanie *Æquatio* i ilorakie?
19. Na czem zależy ſztuka ułożenia porównania i rozwiązania zagadnień?

ZAGA-

ZAGADNIENIE I.

Kupiec pewny zapytany: ileby miał wołow? odpowiedział: trzecią część moich wołow posłałem do Szląska, czwartą do Łęczny, piątą zostawiłem w domu, A z sobą mam wołow 156. Pytam ile miał wszystkich wołow?

ZAGADNIENIE II.

Dwoch Kupcow Jan i Walenty zyskali na handlu pewną kwotę pieniędzy, i mowił Jan do Walentego gdybyś mi dał 25. czerw: złł. z twoich pieniędzy mielibyśmy rowno. Walenty zaś rzekł gdybyś ty mnie dał z twoich 25. miałbym dwa razy więcey od ciebie. Pytam się więc ile z nich każdy zyskał czerwonych złotych?

ZAGADNIENIE III.

Winiarz pewny zapytany ileby miał beczek wina odpowiedział: gdybym każdą beczkę przedał po czerw. złł. 11. ieszczeby mi do wypłacenia długu brakowało czerw. złł. 58. ieżelibym zaś za każdą wziął po czerw. złł. 12. zostałoby mi się czerwonych złotych 64. Pytam ile miał beczek wina i ile długu był winien?

ZAGADNIENIE IV.

Chart spostrzegł zaiąca o krokow 150. szybkość zaś charta ma się do szybkości zaiąca iak 5. do 4. pytam za ile krokow go dogoni.

ZAGADNIENIE V.

Dłużnik pewny kapitalną summę trzymaiąc u siebie lat 4. oddaie nareszcie wierzycielowi wraz z prowizyą po 5. od sta summę 4,375,822. złote groszy 15. pytam iaka była kapitalna summa iaka pięcioletnia prowizya?

ZAGA-

ZAGADNIENIE VI.

Starzec zapytany o lata fyna fwego odpowiedział: teraz trzy razy ftarfzy ieftem od fyna za lat zaś 10. bylbym ftarszy od niego dwa razy. Pytam po ile lat mieli na ten czas obydwa.

ZAGADNIENIE VII.

Oyciec dwóch fynów i dwie córki czyni teftamentem Dziedzicami fortuny fwoiey w ten fpofob, ażeby ftarfzy wziął czwartą część fortuny całey, i dobra pewne w 3,000 czerwonych złotych, młodfzy zaś czwartą część refztuiącey fummy po wytrąceniu całey Braterfkiey części i nadto dobra w 6,000. czerwonych złotych. Refzta fortuny powinna bydź na dwie Córki podzielona Uczyniwfzy dział pokazało fię że Bracia równych części Dziedzicami zoftali Sioftry zaś trzeciey części całey fortuny. Pytam iak znaczne było dziedzictwo i ile każdemu z ofobna doftało fię.

ZAGADNIENIE VIII.

Trzech graczow Piotr Jędrzey i Tomafz powracaiąc z gry zapytuiącemu fię iekby im fzczęście fłużyło odpowiedzieli. Piotr z Jędrzeiem wygrał czerwonych złotych 47. Piotr z Tomafzem 13. Jan z Tomafzem 24. ieżeliś ciekawy lofu każdego w fzczególności zgadniy fobie.

ZAGADNIENIE IX.

Pan pewny robić kazał złotnikowi ośmiofuntowe naczynie tak aby w nim po połowie było złota i frebra. Złotnik ów ma dwa kruśce; w iednym ieft trzy części złota iedna frebra w drugim, iedna złota a dwie srebra, Pytam po ile funtow ma wziąść z każdego kruścu, aby zupełnie żądaniu Pana dogodził.

KLAS-

KLASSA V.

Z ALGIEBRY

Uczniowie Klaſsy piątey na też ſame Algiebry pytania odpowiedzieć maią co i Uczniowie Klaſsy Czwartey.

KLASSA VI.

Z LOIKI i KRYTYKI

1. *Loika* ieſt ſztuką dobrze myślenia i prawdy dochodzenia, a podług porządku myślenia na trzy dzieli ſię części o Wyobrażeniach *Ideæ* Rozſądku *Judicium* Rozumowaniu *Ratiocinatio*,

2. Wyobrażenia mogą bydź uważane albo względem początku albo względem natury ſwoiey albo względem duſzy albo względem rzeczy wyobrażonych.

3. Wyobrazenia względem początku ſwego albo ſą przychodnie *adventitiæ* albo wyrobione *Factitiæ* Wrodzonych zaś *innatæ* ani według myśli *Platona* ani według *Kartezyuſza* żadnych nie mamy.

4. Względem natury swoiey dzielą ſię wyobrażenia na poiedyncze i złożone, względem duſzy na iaſne, ciemne, rozeznane, zawiłe

dokładne i niedokładne; względem rzeczy wyobrażonych na szczególne, osobne i powszechne.

5. Potrzeba wyobrażeń przez iedne oznaczania cechy nauczyła ludzi słów i iestow, czyli stałych, ażeby przez nie zgodzili się w wyobrażeniu rzeczy wyrazow.

6. Sprawa duszy która dwa wyobrażenia łączy z sobą lub ie oddziela Rozsądkiem *Judicium* czyli Zdaniem *propositio* nazywa się.

7. Zdania wręcz przeciwne *Contradictoriæ* nie mogą bydź razem ani prawdziwe ani fałszywe *Przeciwne powszechne Coutrariæ* aczkolwiek mogą bydź obadwa fałszywe prawdziwe iednak nigdy *Przeciwne osobne subcontrariæ* lubo obydwa mogą bydź prawdziwe fałszywe iednak nigdy.

8. Do oznaczenia cech rożniących i porównywaiących iedno wyobrażenie z drugiem czyli do określenia rzeczy ze wszech miar służy Opis *Definitio* z celu którego wypływa aby był przez własność i różnicę uczynionym.

9. Sprawę duszy która dwa wyobrażenia łączy z sobą dla tego że się obadwa łączą z trzeciem albo odłącza dla tego że się iedno z trzeciem łączy a drugie nie, *Rozumowaniem* zowiemy.

10. Zwyczayniey sze sposoby rozumowania są Syloizm, Entymema, Sorytes, Inductio, Dilemma między którym Syloizm iest sposobem nayiaśniey i naylatwiey wyrażaiącym prawdę.

11. Krytyka czyli roztrząsania prawdy prawidło iest nauka za którey przewodnictwem bez zawodu prawdę poznać można. Dobroć zaś iey zależy na tem, ażeby była powszechna prawdziwa i wyraźna.

12. Dusza względem prawdy w pięciorakim stanie uważać się może: to iest albo w stanie pewności, niewiadomości, wątpliwości, mniemania lub błędu.

113. Przyczyny błędów z troiakiego wynikaią zrzódła, z duszy, ciała i obce. Co do duszy przyczyny błędow są: nienasycona chęc pozyskania, umieiętności, zbytnie zaufanie, *lub* przeciwnie zbytnie upodlenie się, powodowanie się passyom *i* imaginacyi. Co do ciała, stan czyli Konstytucya ciała i różna części dyspozycya, temperamenta różne daią powod do błędu, błędow nakoniec obcych przyczyny naycelnieysze są: Rodzice, Nauczyciele, Niauki, Domownicy Towarzystwo złe. Edukacya i Książki.

114. Sposobow czyli drog doyścia prawdy iest cztery: *wewnętrzne, czucie wnoszenie iedno z drugiego* doświadczenie przez *zmysły i powaga.*

115. Cokolwiek przez wewnętrzne czucie lub doskonałe wnoszenie iedno z drugiego poznaiemy iest pewne metafizycznie.

116. Cokolwiek przez zmysły lub doświadczenie iasne i stałe poymuie się to iest pewne Fizycznie.

117. Jeżeli o iakiey rzeczy wielkiey wagi która do życia moralnego lub naturalnego służy wszyscy ludzie wszystkich wiekow i narodow zgadzaią się, to za niezawodną prawdę uznać należy.

118. Cokolwiek w rzeczach Historycznych świadczy ten o którym wiemy że mogł wiedzieć i chciał prawdę powiedzieć to za prawdę trzymać należy.

119. Autor w pisaniu uwodzący się passyą nienawiści, lub miłości albo przypadki naturalnym doświadczeniom przeciwne oznaymuiący wiary mieć nie powinien.

120. Chociaż wielu Historykow o iedney świadczą wiadomości, ieżeli iednak wszyscy powieść swoię z iednego Autora wzięli ile temu tyle wszystkim wierzyć potrzeba.

121. Gdy o iakiey wielkiey wagi czynności współcześni lub blisko wieku tego zyiący nie wspominaią Historycy, poźnieyszym

ſzym o tey czynności wzmiankuiącym łatwo wierzyć nie można.

22 W rzeczach naturalnych i właſciwie Filozoficznych żadna powaga mieyſca nie ma.

23 Jeżeli w Xiążce znayduią ſię błędy i Bayki ktòrych Autorowi przypiſać nie można, albo ieżeli zamykaią ſię rzeczy po śmierci Autora przytrafione, albo ieżeli znayduią ſię układy ſłow które nie były w zwyczaiu wieku Autora Xiążkę tę za podrzuconą mieć należy.

24 Dla łatwieyſzego doyścia prawdy potrzebna ieſt wolność Filozoficzna, ani iak niektòrzy mniemaią prawdziwey Religii przeciwna bydź nie może.

SZKOŁY WYDZIAŁOWE LUBELSKIE

POPIS ROCZNY

UCZNIOW

Z Fizyki, Hiſtoryi Naturalney, i Hiſtoryi Kunſztow.

POD DOZOREM

M. FRANCISZKA SCHEIDTA AKADEMIKA.

1782.

KLASSA III.

z Wiadomości o Ogrodnictwie.

1. Ogrody składaią się z rożnego roślin gatunku.
2. Co to słowo *Roślina* oznacza?
3. W ogrodach te się pospolicie znayduią rośliny: Drzewa, Krzewiny, Podkrzewiny i Zioła.
4. Opisanie drzew iakie iest, i iorakie te?
5. Co są Krzewiny, i iorakie są i czem się rownaią drzewom?
6. Co przez Podkrzewiny rozumieć należy i iorakie ich są gatunki?
7. Co są rośliny ktore nazywamy ziołami?
8. Rośliny iedne są nazywaiące się zimotrwałemi, drugie zimochowkami a inne rocznemi.
9. Troiaki bydź może koniec zakładania Ogrodow.
10. Do zakładania ogrodow naysposobnieysze są Wiosna i Jesień, z tych przecież rozważonych Jesień nad Wiosnę zdatnieysza.

O zamnożeniu i wychowaniu drzew:

11. Jakim sposobem drzewa mnożyć potrzeba?
12. Jak się czyni w drzewach szczepienie?
13. Co iest Kozuchowanie drzewek? iakim się czyni sposobem i ktory czas do tey zdatny roboty?
14. Co iest oczkowanie, iak ta robota iśdź powinna, i ktory czas na nią sposobny?
15. Kopulizacya czyli łączenie drzewek iak się czynić powinna?
16. Jakim sposobem czyni się odkładanie?
17. Jakim tokiem idzie Karbowanie i dla czego zażyte bywa?
18. Jak i kiedy czyni się w drzewach piszczałkowanie?
19. Jakim sposobem ablaktowanie czynić potrzeba?
20. Do utrzymywania roślin te 4. żywioły istotnie są potrzebne, ciepło, woda, powietrze, i ziemia, tak dalece, że w niedostatku iednego z nich, rośliny niszczeią.
21. Xiężyc i inne znaki Niebieskie podług błędnego mniemania wielu żadnych w roślinach nie czynią skutkow.
22. Ktore są znaki doyrzałości w owocach.

23.

23. Jaki ieſt ſposob przechowania śliw, wiśni, brzoſkwiń, morell, i,t,d. aż do drugiey pory roku?
24. Czynienia z Jabłek iabłecznikow, z Gruszek gruszecznikow iakie są sposoby?
25. Co rozumieć potrzeba przez Rośliny Kuchenne?
26. Jlorako ſię dzielą Rośliny Kuchenne?
27. Z rożnego rodzaiu Ogrodowin w ſzczegolności iakie odbieramy pożytki?
28. Jakie są sposoby pożytkowania z Ogrodowin?
29. Gdzie i iak ſię przechowuią ogrodowiny, i czy wszyſtkie iednako przechować można.

O Kwiatach i Ziołach dla Ozdoby Ogrodow.

30. Jloraki ieſt rodzay kwiatow?
31. Co przez rodzaie Kwiatow cebulkowe rozumieć potrzeba?
32. Co przez rodzay Kwiatow głowkowych rozumie ſię, i ktore do nich należą.
33. Jaki ieſt rodzay Kwiatow łodygowych?
34. Ktore należą do rodzaiu Kwiatow chmielinowych?
35. Ktore są rodzaie Kwiatow drzewnych?
36. Zioła do Ogrodow należące ktore są?
37. Jakie zażycie bydź może zioł i kwiatow?
38. Z zioł świeżych i kwiatow iaki bydz może pożytek?
39. Suchych Kwiatow zażycie na co ieſt potrzebne.

Uczniowie w tey Klaſsie przekładali Wypiſy Łacińſkie do Ogrodnictwa ſtosowane na Oyczyſty ięzyk, w czem także poſtępku ſwego okażą dowody.

KLASSA IV.

Z Wiadomości o Rolnictwie.

1. Co przez Naukę Rolnictwa rozumieć należy;
2. Z Rolnictwa dla kraiu tyſiączne wypływaią pożytki.
3. Rolnictwo w swem powszechnem ograniczeniu im ieſt na doſkonalszym ſtopniu tym bogatszy czyni Kray i iego Obywatelow.

Uwagi Rolnicze o Ziemi.

4. Jakie są uwagi Rolnicze o ziemi i położeniu gruntow?
5. Uwagi względem ziemi do tych dwóch rzeczy ściągać ſię maią 1. Z iakich części ieſt złożona 2. iak może bydź zażyta.
6. Urodzayna ziemia iakie mieć własności powinna?
7. Jakie są znaki urodzayney ziemi?
8. Na których mieyscach znayduie ſię urodzayna ziemia?

O Narzędziach Rolniczych.

9. Różne są narzędzia używane do roli, lecz nie wszyſtkie do każdego gruntu zdatne.
10. Co ieſt pług? które są iego części? i do iakich gruntow używany bydź powinien?
11. Na iakie grunta ſłuży Socha i z których ſię ſkłada części?
12. Radło do iakich ieſt zdatne gruntow i które są iego części?
13. Do czego ſłużą Brony i iakim kształtem zrobione naylepsze są?
14. Walec rolniczy iloraki ieſt? i do iakiey roboty z nich każdy ſłuży?
15. Które są ieszcze inne narzędzia używane do Rolnictwa?

Chodzenie około Zbóż.

16. Jakiego potrzebuie gruntu pszenica?
17. Na iaki pożytek obracaią ſię Ziarno, plewy, ſłoma, otręby i inne?
18. Jak ziemia pod żyto uprawiać ſię powinna?
19. Jaki pożytek wynika z żyta, tak w Goſpodarſtwie, iako też i w poratowaniu zdrowia?
20. Jloraki ieſt Jęczmień, i iak pod niego rolą uprawiać należy?

21. Jakie pożytki z Jęczmienia wynikaią w gospodarstwie?
22. Jaki grunt służy pod Owies i iak się uprawiać powinien?
23. Jakie pożytki przynoszą Owsy?
24. Jaka ziemia zdatna iest pod Hreczkę?
25. Na co Hreczka w Gospodarstwie zażyta bywa?
26. Jakiego gruntu Grochy potrzebuią?
27. Pod Proso iak bydź grunt uprawny powinien i na iaki się obraca pożytek?

Ponieważ nie tak łatwo znaleśdź ziemię, któraby iak naydoskonaley miała wszystkie własności potrzebne dla roślin albo któraby się kiedykolwiek z nich nie wysiliła, albo któraby dla tych roślin sposobną była które potrzebuiemy, przemysł więc ludzki poprawia iey przywary, sprawuiąc w ziemi to przez sztukę, co czyni przyrodzenie aby była dobrą, i stąd wypływa nauka.

O poprawie Gruntow.

28. Co iest gruntu ugorowanie, iakim cię czyni sposobem, i iakie z ugoru wynikaią pożytki?
29. Jaki iest sposob poprawiania gruntow przez pognoie, i które, pod które są zdatne grunta?
30. Jakim sposobem ulepszać grunt przez piaski i glinę?
31. Poprawa gruntow przez margiel, wapno, i gips, iak się czynić powinna?
32. Poprawa gruntow przez błota i szlamy iak się czyni?
33. Popioły i sadze wywiezione na grunta ulepszaią ie
34. Części zgniłe z zwierząt na ulepszenie gruntow arcy są pożyteczne.
35. Trociny z drzew, Garbowiny, chwasty, służą na poprawę gruntow.

Z Początkow Mechaniki.

O Biegu.

1. Ruch w ciałach znaczy własność odmiany mieysca, bieg zaś samą odmianę wyraża.
2. Ażeby bieg w ciałach następował, cztery rzeczy do tego są potrzebne.

3. Bieg w ciałach dzieli się 1: na poiedyńczy, gdy iedna siła, złożony, gdy kilka sił ciało wzrusza, 2. Jednostayny, gdy ciało w równym czasie równie długie, odmienny, gdy w równych czasach raz krótsze, drugi raz dłuższe przebiega drogi, i ten iest dwoiaki iednostaynie przyśpieszony, i iednostaynie spóźniony.
4. Prędkość ciała poznaiemy z czasu i długości drogi w których ciało bieży.
5. Mnożąc czas przez prędkość znayduie się długość drogi którą ciało przebiega.
6. Dzieląc długość drogi przez czas wynayduie się prędkość z którą ciało bieży.
7. Dwa ciała uważane troiako biegać mogą.
8. Siły do biegu poruszaiące troiakie względem ciała położenie mieć mogą, 1. Gdy są zgodne, 2. Gdy są sobie przeciwne. 3. Gdy w różne strony ciało poruszaią.
9. Gdy siły są zgodne, na ten czas prędkość ciała, iest równa prędkościom od sił udzielonym razem wziętym.
10. Gdy siły względem ciała położenia są przeciwne a równe, takie ciała nie wzruszą, gdy zaś są nierówne, ta co iest dzielnieysza, i ciało i drugą siłę w swą stronę poruszy, lecz z taką trudnością, z iakąby poruszyła ciało równe i sile zatrzymuiącey, i ciału zatrzymywanemu.
11. Gdy siły poruszaią do różnych punktow, w ten czas ciało srzednią drogą udaie się.
12. Skutki ciał zawisły od prędkości i massy, przeto chcąc poznać iak wielki skutek ciało uczyni, massę przez prędkość mnożyć potrzeba, produkt pokaże wielkość skutku.
13. Dzielność ciał składa massa przez prędkość mnożona.
14. Dwóch ciał dzielność iednaka będzie, ieżeli rozmnożywszy prędkość przez massę produkta będą równe.
15. W biegu iednostaynie przyśpieszonym, gdy ciało w różnych czasach spada, drog długości będą się miały do siebie iak kwadraty z czasow.
16. Jeżeli ciało spada w czasach osobnych biegu przyśpieszaiąc iednostaynie, drog długości będą się miały do siebie w proporcyi liczb nieparzystych.
17. Ciał różnego ciężaru na doł spadaiących, przyspieszaiących iednostaynie biegu w czasach osobnych, drog długości maią się do siebie w proporcyi liczb nieparzystych. 18.

18. Wiedząc czas w którym ciało ſpada z wysokości, iakim ſposobem można znaleśdź długość drogi którą przebiega, czyli wysokość, i przeciwnie, wiedząc wysokość znaleśdź czas.
19. Ciało biegiem dwoiakim iednym iednoſtaynym, drugim iednoſtaynie przyśpieszonym przebiega linią krzywą zwaną *parabola*.
20. Jaki ieſt Paraboli użytek w Indzinieryi?
21. Co potrzeba rozumieć przez zbior ciężaru?
22. Jaki ieſt ſposob poznania tego punktu, w którym ieſt zbior ciężaru?
23. Co ieſt podſtawek *baſis*?
24. Cało na ten czas upadać muſi, gdy liniia pionowa od zbioru ciężaru do ſrzodka ziemi prowadzona, nie wpada w podſtawek, przeciwnie zaś gdy do ſzrzodka ziemi prowadzona wpada w podſtawek, ciało ieſt wolne od upadku. A ſtąd wykłada ſię 1, iż małe zwierzęta nie tak łatwo padaią, iak małe dzieci. 2, iż ludzie na górę wſtępuiąc ku niey ſię nachylaią, z tey zaś ſchodząc w tył ſię wyprężaią. 3. Dzwigaiący ciężar na plecach, przed ſiebie, na brzuchu tenże maiący, w tył ſię pochylaią. 4. Że człowiek proſto ſtoiący nogi podnieść nie może, nie pochyliwszy ſię w przeciwną ſtronę, 5 że ptaszyna na iedney nodze zasypiaiąc głowę pod ſkrzydło przeciwne chowa. i,t,p,r.
25. Te ciała bezpieczniey ſtoią i wolnieysze są od upadku, które maią obszernieyszy podſtawek, iako też których zbior ciężaru w ciele niżey znayduie ſię.

Uczniowie tey Klaſsy, podobnież gotowi ſą do przekładania z różnych Autorow, wybranych wypiſow Łacińſkich na Oyczyſty ięzyk ſtoſowanych do wiadomości o Rolnictwie.

KLASSA V.

z Fizyki.

1. Co ieſt Fizyka?
2. Z umieiętności Fizyki, rozliczne dla Towarzyſtwa wynikaią pożytki

3. Ażeby z Fizyki odnieść te pożytki które offiaruie, potrzeba koniecznie zachować reguły od Newtona przepisane.

O Ciałach i ich Własnościach w powszechności.

4. Ciałem zowimy to wszystko: co z części iest złożone, co pod zmysły podpadać i przez nie poznane bydź może.
5. Ciała dzielą się na gęste, rzadkie, stałe, płynące, twarde, miękkie, i sprężyste.
6. Własności ciał są dwoiakie: powszechne i szczególne.
7. Wszystkie ciała są rozciągłe *extensa.*
8. Każde ciało iest podzielne.
9. Ograniczenie ciał wszystkich, i pewna ich wielkość, dowodzi nam; iż maią Figurę.
10. Ciała są nieprzenikliwe *impenetrabilia.*
11. Z nieprzenikliwości ciał, wynaleziony iest sposob szukania rzeczy zatopionych w morzach, rzekach, i innych wodach.
12. We wszystkich ciałach pomiędzy ich cząstkami znayduią się przedziały *pori*, te także w ciele naszym bardzo są użyteczne, przez nie bowiem wiele szkodliwych humorow pozbywamy się, przez nie znaczna część pokarmu transpiruie iako doświadczył *Sanktoryusz* który o sobie mówi że z 8. funtow pokarmu przez transpiracyą 5. funtow utracił.
13. Przezroczystość i nieprzezroczystość ciał, pochodzi od różnego ułożenia dziureczek *pororum.*
14. Ciała względem ciężaru swego uważane różne są.
15. We wszystkich ciałach znayduie się własność zachowuiąca ie w biegu albo spoczynku, to iest *oporvis inertiæ.*
16. Opor ciał zawsze bywa w przeciwną stronę mocy wzruszaiącey.
17. Z Oporu wyłożyć można 1. Latanie ptactwa po powietrzu, 2. Taż własność przyczyną iest iż z kilkunastu prostobieżących, gdy pierwszy upada, inni także upadaią którzy się o niego nogami uderzaią, 3. Jako też gdy konie nagle szarpną karetę, osoba w niey siedząca, w tył leci przeciwnie, gdy w biegu nagle stawaią, na twarz upada. Dla teyże samey przyczyny bieżący lub idący, gdy nogą o kamień zawadza, podskakuie.
18. Gdy ciało spoczywaiąc opiera się biegowi a bieżąc opiera się spoczynkowi, pewne stąd wypływaią prawdy.

19. Że ziemſkie ciała poruszone nie biegaią bez przeſtanku, lecz po niejakim czaſie ſtawaią, dwie tego ſą przyczyny: pierwsza *Opor srzodka*, który im gęſtszy tym prędzey ciała zaſtanawia, druga *tarcie*.

20. Tarcie ciał odmienne bywa. Tey odmiany czworakie ieſt zrzodło 1. Powierzchowność, 2. Gładkość albo chropowatość wierzchow, 3. większy lub mnieyszy ciężar 4. Jednego lub różnych gatunkow ciał tarcie ſię o ſiebie.

21. Różne są ſposoby zmnieyszenia tarcia, które częſtokroć potrzebne ieſt iako też i powiększenie onegoż.

22. Gdy ſię ciała do ſiebie zbliżaią bez żadney zewnętrzney przyczyny, takie zbliżanie Fizycy nazywaią *Attrakcyą*.

23. Że ſię przyciągaią ciała ſtałe i płynące, różne są na to dowody.

24. Maią także tęż własność przyciągania ſię, ciała ſtałe względem płynnych.

25 Attrakcya ma reguły osobliwsze podług których dzielność ſwoię okazuie. Z tych wykłada ſię 1. płynność ciał 2. roſpuſzczanie ſię w ciałach płynnych cukru, ſoli i. t. d. 3. Precypitacya 4. Kryſtallizacya, 5 Sprężyſtość, 6 Fermentacya, 7. marznienie, 8. roſnienie i pomnażanie ſię wszyſtkich roślin, z tych ſię także tłomaczy, iż lekarſtwa niektóre zewnątrz przyłożone, wewnątrz leczą choroby, iż z wewnątrz wyciągaią humory iako to plaſtry ściągaiące, wezykatorya, że z iednego pokarmu, wcale odmiennego, części ciała naszego wzroſt biorą i.t.p.r.

26. Ciężkość w ciałach pochodzi od Attrakcyi, czyli ciała dla tego są ciężkie, iż ie ziemia do ſiebie ciągnie.

27. Czyli w ciałach znayduie ſię własność odpychania ſię *repulſio*?

O *Ogniu*.

28. O ogniu dwa ſą Fizykow zdania, z tych naydowcipnieysze ieſt P. Leonarda Eulera, który iego pomnażania ſię ſpoſob Akademii Paryzkiey, w swoiey dyſsertacyi wyłożył.

29. Ognia elementarnego wielka ieſt różnica od ognia ſztucznego.

30. Pierwszy ognia ſkutek, ieſt ciepło, które dwoiako uważane bydź może, raz w sobie ſamem, to ieſt w ciele które ciepłem zowiemy, drugi raz w myśli naszey.

31. Swiatło nie zawsze ieſt ſkutkiem ognia, gdyż częſtokroć ogien bez światła, i światło bez ognia bydź może.

32. Ogień wszystkie ciała powiększa, rozszerza, rozrzedza, dla tey to przyczyny szkła grube, farfury, porcelany, trzaskaią, gdy w nie nierozgrzane, gorące ukropy leią się.

33. Co iest Ognioznak *Pyrometrum*?

34. Zimno czyni w ciałach przeciwny skutek ciepłu, ciepło bowiem powiększa, zimno zaś zmnieysza ciała, a stąd różne wypływaią prawdy.

35. Własność ognia powiększaiąca ciała dała pochop do wynalezienia narzędzia ciepłomiaru *Thermometrum* które iest troiakie, *1.* Floreńskich Akademikow, *2.* Farenheit, *3.* P. Reaumur.

36. Z Ciepłomiaru wynikaią następuiące pożytki. 1. Potrzebny iest do robot Chimicznych, 2. Dla miarkowania ciepła w izbach chorych i zdrowych. 3. dla przysposabiania na różne defekta zimnieyszych lub cieple yszych kąpieli. 4. Dla wiadomości zimna lub ciepła odległych od nas kraiow. 5. Tymi uwalniamy się od błędnego mniemania, że w piwnicach i lochach podziemnych, w zimie cieplej, a w lecie zimniey. *6.* Za powodem tegoż dochodzimy które są zdrowsze, a które nie zdrowe dla pokarmu rzeczy.

37. Ciała większe dłużey, mnieysze krocey ciepło zatrzymuią. A stąd wypływa, iaka bydź powinna Figura piecow, którymi się w zimie ogrzewamy, ażeby i nayprędzey i naylepiey grzały.

38. Trzy są sposoby dobywania z ciał ognia 1. Tarcie, 2. zbieranie, słonecznych promieni, 3. mieszanie ciał różnych.

39. Płomień sprawuią naydelikatnieysze cząstki ciał palących się od ognia rozrzedzone, i z nim w obfitości złączone.

40. Dym od płomienia samą tylko małością ognia różni się.

O Powietrzu.

41. Ze Powietrze iest materyą przezrzoczystą, płynącą, ciężką i sprężystą, o tem nas różne przekonywaią doświadczenia. Torrycelli Uczeń Gallileusza pierwszy iest, który mu ciężkość przyznał.

42. Co iest Powietrzomiar *Barometrum* i dla czego w nim Merkuryusz nie opada?

43. Powietrza iest *równa* wszędzie wysokość, lecz kolumny iego nierówney są wszystkie długości.

44. Sprężystość powietrza iest *równa* sile przyciskaiącey, i dla tego

w po-

w powietrzomiarach Merkuryusz w izbach tak wysoko iak i na wolnem powietrzu utrzymuie się.

45. Powietrze blisko ziemi gęstsze, dalsze od niey rzadsze iest.

46. Ciepło powietrze rozrzedza, zimno go sgęszcza, dla tey więc przyczyny Merkuryusz w powietrzomiarach w zimie wyżey, w lecie niżey utrzymuie się.

47. Do utrzymania życia koniecznie iest potrzebne powietrze, czego nas uczą doświadczenia: że ptaszyna lub iakiekolwiek zwierzę, włożone pod szkło na wiatrociągu, gdy mu wyciągnione będzie powietrze żyć przestaie, czego są dwie przyczyny 1. Powietrze w wnętrznych częściach zamknięte, 2. Krwi gorącość.

48. Aby powietrze było zdrowe 1. nie powinno bydź zbyt gęste, 2. powinno bydź ciepła umiarkowanego, 3. powinno bydź czyste to iest nie obciążone szkodliwemi exhalacyami, po wielkich miastach rzecz iest pożyteczna mieć znaczne ogrody, domy drzewami obsadzać gdyż doświadczenia uczą iż drzewa i inne rośliny czyszczą powietrze ze szkodliwych exhalacyy.

49. Powietrze nie tylko do życia, ale nawet do utrzymania roślin iest potrzebne, czego nas uczy doświadczenie Homberga.

50. Powietrze w wielu ciałach znayduie się w większey lub mnieyszey obfitości. A stąd wypływa iż niektórych do pokarmu służących rzeczy strzedz się tym potrzeba którzy na wiatry zapadać zwykli.

51. Na wyciąganie z ciał powietrza dwa są sposoby 1. przez wiatrociąg, 2. przez ogień.

O Wiatrach.

52. Wiatry nic innego nie są tylko poruszone powietrze przeto początkiem iego to wszystko iest, cokolwiek równoważność *Aequilibrium* powietrza zepsuć może. Psuie zaś równoważność tę 1. Ciepło, 2. Zimno, 3. Wapory, i exhalacye, 4. Deszcze gwałtowne, 5. Strzelania częste,

53. Pożytki wiatrow troiakie są, 1. tyczące się zdrowia, 2. wygody 3. potrzeb naszych.

O Głosie.

54. Głos troiako uważany bydź może 1. w ciele które go wydaie, 2. w ciele przez które do nas dochodzi 3. w zmyśle słyszenia.

55. Głos w ciele brzmiącem uważany zawiſt na trzęſieniu ſię cząſtek onegoż. Ciała ażeby brzmiały, ſpręźyſte bydź powinny.

56. Dla roznoszenia głosu, potrzeba ciała brzmiące na twardych i ſpręźyſtych wspierać, woda i powietrze roznoszą także głos, rzecz pewna z doświadczeń.

57. Głos w ciele przez które ſię rozchodzi zawiſt na drzeniu cząſtek, o czem nas upewniaią doświadczenia.

58. Głos z uważania różnych Fizyków w czaſie rozchodzi ſię przeto prędkość iego naznaczyć można.

59. Z poznania prędkości głosu wypływa ten pożytek, iż mierzyć można długości albo ſzerokości gór, lasów, bagniſk nieudoſtępnych.

60. Głos w zmyśle ſłyszenia uważany zawiſt na trzęſieniu ſię błonki ucho ſkładaiącey.

61. Prócz różnych narzędzi dwa są ſposoby natężenia głosu 1. Trąba tubalna, 2. Trąbka do ſłyszenia.

62. Odgłos, czyli echo w ten czas ſłyszymy, gdy ſię głos od powietrza odbiia. Dla zapobieżenia niepotrzebnemu odgłosowi, po Kościołach i innych budowlach, pokryć obiciami ſciany potrzeba.

O Wodzie.

63. Za początek marznienia wody iedni Fizycy naznaczaią cząſtki solne, albo ſaletry, drudzy odeyście ognia.

64. Ponieważ woda zmarzła powiększa ſię z taką dzielnością iż metalle rozrywa, przeto dziwić ſię nie potrzeba, dla czego po wielkich mrozach drzewa wysychaią, dla czego ludzie niektóre części ciała odmrazaią, ażeby więc ani drzewa nie wysychały, ludzkie zaś odmrożone członki, do swego ſtanu znowu powróciły ſię, są na to sposoby.

65. Wody ſkupiać nie można, tę wody własność Florentscy Akademicy doświadczeniami nieomylnemi pokazali. Stąd wnieść potrzeba, iż wody cząſtki są arcytwarde i bardzo małe.

66. Wody cieplo przez machinę na to zrobioną od Nolleta tak dalece natężyć można, iż w krótkim czaſie i przy niewielkim ogniu kości rozgotowane bydź mogą, ta machina ieſt użyteczna: gdyż ochronić można wiele drzewa które bez potrzeby wypalane bywaią.

67.

67. Woda ma te przymioty iakie ciała z któremi ieſt zmieszana, bo ich wielką liczbę rozpuszcza i w sobie zatrzymuie. Ponieważ zaś ieſt wiele takich ciał które nam są szkodliwe, wynalezione więc są sposoby do poznania tego, i ſposoby czyszczenia mętney i niedobrey wody.

O Wilgociach Napowietrznych.

68. Wapory są to naydrobnieysze cząſtki wody i innych wilgotnych lub wodniſtych ciał.

69. Mgła, chmury, deszcze maią początek od wodniſtych waporow do różney wysokości na powietrze wynieſionych.

70. Deszczow ſiarczyſtych i krwawych są naturalne przyczyny, przeto próżną w nieoświeconych ſprawuią boiaźń.

O Elektryczności.

71. Elektryczności czyli bursztynowania znaki są te: 1. przyciąganie i odpychanie ciał, 2. Swiatło, 3. iſkry z trzaſkiem wypadaiące, 4. wietrzyk przy ciele Elektrycznem, 5. zapach ſiarki, 6. ſzarpanie które czuiemy dotykaiąc ſię ciała Elektrycznego.

72. Ciała iedne są Elektryczne przez ſię, drugie przez uczęſtnictwo.

73. Gdy ciało Elektryczne przez uczęſtnictwo leży na Elektrycznem przez ſię, w ten czas ieſt wyłączone czyli na wyſpie, przeciwnie zaś gdy ciało Elektryczne przez uczęſtnictwo wspieta ſię na podobnem sobie na ten czas ieſt w społeczności.

74. Sılni Elektryczney trzy są części 1. Szkło, 2. Poduszka, 3. Pręt albo łańcuch.

75. Materya Elektryczna dąży zawsze do równey wagi.

76. Materya Elektryczna z znaczną szybkością rozchodzi ſię, prędzey zaś płynie przez ciała pełnieysze niż rzadsze, tak dalece, że z doświadczenia Fizykow wiemy że przez droty metallowe w iedney minucie drugiey przebiega 2,000. sążni.

77. Szkła wzmacniaiące Elektryczność nazywaią ſię butelki ſłoie i tafle ſzklane, zewnątrz wykleiane metallem, wewnątrz wysypywane zedrą, zuzlem, wodą wylane, lub blaszką metallową wylepiane za których pomocą większe daleko przy Elektryzowaniu

wi-

widzieć się daią skutki. W tych uważamy dwa wierzchy, wewnętrzny i zewnętrzny.

78. Szkło wzmacniaiące dla tego materyą Elektryczną wewnątrz bywa napełnione, że ile do wierzchu wewnętrznego tey materyi przybywa, tyle iey z wierzchu zewnętrznego ubywa.

79. Materya Elektryczna iest nieprzenikliwa, sprężysta, czego nas doświadczenia uczą.

80. Materya Elektryczna naykrótszą drogą płynie, o czem na doświadczenia różne przekonywaią.

81. Że Materya Elektryczna zapala proch, spiritus, świece, doświadczenia okażą.

82. Że materya Elektryczna szarpnienie sprawuie 3. tego są przyczyny 1. Szybkość, 2. Natężenie iey, 3. Uderzenie przebieganiem z iednego w drugi członek.

83. Materya Elektryczna w częzości bardzo łatwo rozchodząc się świeci a stąd można różnymi sposobami błyskawicę imitować.

84. Ze Rośliny często Elektryzowane sporzey rosną od Nieelektryzowanych doświadczyli Homberg, Nollet i inni Fizycy. Czego przyczyna iest rozrzedzanie sokow w roślinach, które tem lepiey rozchodzą się i z niemi się łączą, doświadczenie zaś uczy iż taż Materya ma własność rozrzedzania wilgoci. Bo z rurki woda strumyczkiem płynąca przybliżona do przewodnika Naelektryzowanego rozdziela się na drobne cząstki.

85. Ponieważ Elektryzacya w ciałach odmianę sprawuie, przeto Lekarze rostropnie wnieśli, że gdy się elektryzuiemy, krew w nas prędzey cyrkuluie, humory rozrzedzaią się a zatem na niektóre choroby pomocną bydź może, iako to Apoplexyą, Paraliż, Podagrę, Konwulsye i inne.

86. Materya Elektryczna ma niektóre wspolne z ogniem Elementarnym własności, niektóre iemuż przeciwne.

O Piorunach i Grzmotach.

87. Pioruny nic innego nie są tylko Elektryzacya powietrza, że zaś Pioruny od Elektryczney Materyi maią początek dwa tego są dowody. Albowiem 1. Materyą Elektryczną z powietrza ściągać możemy 2. Wszystkie skutki które pioruny zwykły czynić przez naszą Elektryzacyą wykonywamy. Materya Elektryczna

topi

topi metalle, od niey giną Ludzie, Zwierzęta, zapala, Elektryzacyą naszą też same skutki czynimy, zaczem wnosimy iż piorunow taż sama materya co i naszey Elektryzacyi.

88. Sposob ocalenia od Piorunów Miast, Wsiow i innych budowli przez pręty, od *Franklina* podany, iest nieomylny, gdyż rożne nas o tem upewniaią doświadczenia, że takie pręty wyciągaią Materyą Elektryczną z chmur, iuz to z przypadku Rychmanna, iuż z trzech Akademikow Bonońskich i innych dowodow. Te pręty nietylko dobre są do ocalenia Miast, Wsiow, i. t. d. od piorunow ale nawet do rośnienia trawom, ziołom, i, t, d, wieleby dopomagały.

89. W czasie biiących piorunow tę ostróżność zachować potrzeba 1. Okna i drzwi zamknięte bydź powinny, 2. W polu będącego gdy burza zaskoczy, pod drzewa się schraniać nie trzeba. 3. Od metallow się oddalać. 4. Przytomność w tym razie iest naypotrzebnieysza. Bo grzmot w iedney sekundzie, albo w iednem uderzeniu pulsu przebiega 1038. stop, materya zaś Elektryczna więcey 12,000. stop, ieżeli więc zaraz po błyśnieniu słyszeć się grzmot daie, pewna że iest blisko, ieżeli zaś w kilka minut, wyrachować można iak daleko od nas iest oddalony, a zatem będąc daleko nie powinniśmy się trwożyć. 5. Osoba boiąca się grzmotow powinna mieć silnią Elektryczną, ażeby przyzwyczaiwszy się do sztucznych piorunow, naturalnych boiaźni pozbyła się.

O *Swiatłach Napowietrznych*

90. Swiatło Pólnocne *Aurora borealis* Elektryzacya powietrza sprawuie, o tem nas przekonywaią skutki tegoż samego swiatła, które są też same co i Elektryzacyi.

91. Kule wielkie na powietrzu palące się, i światła małe pospolicie nazwane gwiazdy spadaiące pochodzą od tłustych exhalacyy na powietrze zgromadzonych, zapalonych, albo przez fermentacyą, albo przez materyą Elektryczną. Ażeby zaś gwiazdy prawdziwe spadały, błądzą nieoświeceni którzy tak mniemaią.

92. Swiatła widzieć się daiące po Cmentarzach i polach tłustych, początek maią od oleiowatych i grubych exhalacyy blisko ziemi unoszących się, i zapalonych albo przez fermentacyą, albo od Materyi Elektryczney. Twierdzić zaś, że to są strachy pokazuiące się lub że tam pieniądze się palą, iest to bydź z liczby nieoświeconych ludzi.

Z. Wia-

Z Wiadomości o Zwierzętach.

1. Co przez Historyą Naturalną rozumieć potrzeba?
2. Przez Historyą naturalną przychodzimy do poznania Boga, Jego Wszechmocności, i z niey obfite wynikaią pożytki, tak wszczególności dla Obywatelów, iako też i w powszechności dla całego Kraiu.
3. Podział powszechny Zwierząt nie może się brać z części samych tylko zewnętrznych, gdyż nie ledwieby każdy zwierz musiał osobną czynić Klassę, przeto przyrodzenia Badacze dochodząc z części wewnętrznych za tych pomocą całe Królestwo zwierząt na 6. głownych Klass podzielili,
4. Co są Zwierzęta ssące do pierwszey Klassy należące? i czem się różnią od innych Klass zwierząt.

O Zwierzętach Domowych.

5. Jakie iest zdanie Badaczow Przyrodzenia o koniach *Affrykańskich, Hiszpańskich, Angielskich, Fryzlandzkich, Duńskich, Neapolitańskich, Niemieckich, Polskich, Węgierskich, Moskiewskich, Izlandzkich, Brazyliyskich, Arabskich.*
6. Jlorakie są przymioty konia, i iakie bydź powinny?
7. Jakie są przywary konia zewnętrzne i wewnętrzne.
8. Jakie są lekarstwa zapobiegaiące chorobom końskim, i które im są zioła szkodzące.
9. Między głównemi chorobami koni, która iest naywiększa?
10. Powietrze lub zaraźliwe choroby gdy się rzucą między konie że bez poznania przyczyny gęsto zdychaią, co czynić chorym i iak zapobiegać zdrowym należy?
11. W Kraiu naszym ilorakie gniazdo Krow znayduie się?
12. Woł roboczy iakie mieć przymioty powinien? iakie Krowa pożyteczna?
13. Gospodarz kupuiący woły i krowy na co mieć baczność powinien?
14. Jakie wypływaią pożytki z bydlęcych skor, sierci, rogow, ogonow, kości, chrząstek, żył i innych części?
15. Co czynić ma Gospodarz chcąc się uchronić zarazy na bydło, gdy zdrowe iest, co, kiedy zaraza blisko panuie, i kiedy się już zarazi i pada?

16.

16. Owca i baran ażeby były dobre, iakie mieć przymioty powinny?
17. Jaki ieſt cel nayważnieyszy chowania wieprzow?
18. Nim ſię wieprze do karmienia obrocą, iak ich do tego przysposabiać potrzeba?

O Zwierzętach Domowych Oſwoionych.

19. Co rozumiemy przez Zwierzęta Domowe Oswoione?
20. Rennow Lapońſkich iaki ieſt kształt, przyrodzenie, i iaki z nich pożytek?
21. Jakie ieſt przyrodzenie Pſow? iakie z nich głównieysze i mnieysze pożytki, które do każdego zażycia naylepsze są, i iakie są sposoby uwolnienia ich od wſciekłości choroby częſtokroć psom ſię trafiaiącey?
22. Jakie ieſt przyrodzenie Kotow? które są naylepsze i iakie z nich pożytki?
23. Kroliki ſkąd początkowo pochodzą? iakie ich przyrodzenie i iakie pożytki?

O Zwierzętach Ssących Dzikich Kraiowych.

24. Jakie ieſt przyrodzenie Niedoperza, i sposoby ich wygubiania?
25. Jakie ieſt przyrodzenie i pożytki Ryſia, Sobola, Zbika?
26. *Opiſać przyrodzenie, mieyſce gdzie ſię chowaią, i pożytki.*
Koz dzikich, Dzika, Zubra?
Rosomaka, Wilka, Niedźwiedzia?
Bobrą i Wydry?

O Ptakach.

27. Czem ſię druga Klaſsa Zwierząt to ieſt Ptaki różnią od Zwierząt Ssących?
28. Jlorakie są gniazda kur początkowe?
29. Skąd początkowo pochodzą Indyki, i iakie na niektóre ich choroby znayduią ſię Lekarſtwa?
30. Który ieſt rodzay Ptactwa wodnoziemnego?

31. Gołębi ilorakie są gatunki, iakie przyrodzenie ich i pożytki?
32. Z Pawiow i Łabędziow iaki wynika pożytek?

O Ptactwie Dzikiem.

33. Jakie ieſt przyrodzenie i sposob łowienia, Skowronkow i Przepiorek?
34. Opisać przyrodzenie Makolągwy, Sroki, Bociana, ſposob łowienia i zażycie?
35. Opisac przyrodzenię, sposob łowienia, i zażycie Kukułki, Kruka, Szpaka.

O Gadzie.

36. Czem ſię trzecia Klaſsa Zwierząt to ieſt Gad różni od dwóch pierwszych?
37. Rząd Gadu Hſtorycy Naturalni czworaki kładą.
38. Gadu czworonożnego Kraiowego zażywanego, iako to Zołwiow i Zab iakie ieſt przyrodzenie i pożytki.
39. Który ieſt Gad Kraiowy zażywany Rybny?
40. Jeſiotry i Minogi gdzie ſię znayduią, iakie ich przyrodzenie i pożytki?
41. Gad Kraiowy niezażywany iaki ieſt?
42. Ropuch i Jaszczurek iakie ieſt przyrodzenie i iakie pożytki?
43. Który ieſt Gad niezażywany iadowity?
44. Opisać przyrodzenie Wężow, Zmiiow, Padalcow, ſposob ich wygubienia, pożytek i co czynić potrzeba od ich ukąszenia?

O Rybach.

45. Klaſsa czwarta Zwierząt to ieſt Ryby czem ſię różni od innych?
46. Ryby dzielą ſię na chowane i wolne.
47. Jakie ieſt przyrodzenie, mieysce chowania, i pożytki, Karpiow, Leszczow, Szczupakow, Linow, Karaſiow?
48. Węgorze i Pſtrągi gdzie ſię znayduią, iakie ich przyrodzenie, i iakie pożytki?

O Rybach wolnych.

49. Łososie gdzie ſię chowaią, iakie ich ieſt przyrodzenie i sposob łowienia?
50. Opisać Kiełbow, i Slizow przyrodzenie i użycie?

O O.

O Owadzie.

51. Piąta Klaſsa Zwierząt czyli Owad czem ſię różni od innych?
52. Jlorakie są gatunki Pszczoł, i czyli wszyſtkie są pożyteczne?
53. Opisać przyrodzenie i rząd Pszczoł?
54. Jakie bydź powinny ule na pomieszkanie dla Pszczoł?
55. Na różne przypadki, dla których Pszczoły albo odlatuią, albo też w ulach nie robią, iakie są ſposoby?
56. Czyli Jedwabniki w Kraiu naszym chowane bydź mogą?
57. Jakie ieſt przyrodzenie Jedwabnikow?
58. Jlorakie są gatunki drzew Morwowych i które dla Jedwabnikow są zdatne?

O Owadzie dalſzym pożytecznym i ſzkodliwym.

59. Jakie ieſt przyrodzenie Czerwcow, Much Hiszpańſkich, Stonogow i iakie pożytki?
60. Jakie ieſt przyrodzenie Szarańczy, i iakie na iey wygubienie ſposoby?

O Robakach.

61. Szóſtey Klaſsy Zwierząt to ieſt Robakow iaka ieſt różnica od poprzedzaiących innych Klaſs Zwierząt?
62. Jloraki ieſt podział Robakow?
63. Na co są Robaki użyteczne?
64. Jakie ieſt przyrodzenie Slimakow Kraiowych i w którym czaſie używane nayiepsze są?
65. Gliſt ziemnych i Piiawek iakie ieſt przyrodzenie i iakie pożytki?

KLASSA VI.

Z Hiſtoryi o Kunſztach i Rzemiosłach.

1. Co to ſłowo *Kunſzt* oznacza.
2. Co przez Kunſzta wyzwolone i co przez Mechaniczne rozumieć należy?

3.

3. Od kogo i iak dawno ma początek Rymotworstwo?
4. Co opiewaią Poezye *Epiczne*, co *Elegiie*, co *Liryczne*, i co *Drammatyczne*?
5. Co iest Kunszt Malarski, ilorakie są sposoby malowania, i którzy sławni w dawnych wiekach kwitnęli Malarze?
6. Co iest Muzyka i iak ią dawni dzielili?
7. Muzyka dzieli się na głosową i instrumentalną?
8. Co iest Snycerstwo, iak dawno ma swóy początek i iakie sławne w starożytności znaydowały się dzieła?
9. Co iest Kunszt Sztycharski, skąd ma swóy początek, i ilorakie są sposoby sztychowania?

O Kunsztach Mechanicznych.

10. Skąd wypłynęła Nauka Kunsztow Mechanicznych?
11. Co iest Kunszt Drukarski, kto był wynalazcą tey tak pożyteczney Rodzaiowi Ludzkiemu Sztuki i iakimi stopniami do swey doskonałości przychodziła?
12. Co iest Zegarmistrzowstwo, kto naypierwszy wynalazł Zegary, i iakich dawnych czasow używano sposobow do rozmiaru czasu?
13. Skąd początek mamy Papieru, iak dawno wynaleziony i iakich przedtem używano materyałow zamiast papieru?

POPIS ROCZNY

Z JĘZYKA NIEMIECKIEGO

W

SZKOŁACH WIĘKSZYCH WYDZIAŁU

LUBELSKIEGO

ODPRAWIONY

ROKU 1782.

PRZEZ

M. IANA GODFRYDA SZYCA

W LUBLINIE

WIADOMOSCI HISTORYCZNE
O JĘZYKU NIEMIECKIM

1. Czemu ſię Język Niemiecki liczy między głowne ięzyki żyiące, i ktorych ieſt ięzykow matką?
2. Jakie i ktore Narody mowiły niegdyś tymże ięzykiem?
3. Jaki był ſtan ięzyka Niemieckiego aż do wynalezienia Druku?
4. Przez co śię potem doſkonalić zaczął i co naybardziey pomagało iego doſkonaleniu śię?
5. Ktora ieſt nayſławnieyſza iego Epoka? i kto pierwſzą wydał Grammatykę niemiecką?
6. Gdzie na potem usiłowali ſię przyprowadźić do tego ſtopnia doſkonałośći ięzyk niemiecki wktorym go podźiś dźien kwitnącym widzimy?
7. Gdźie i w ktorych Kraiach wyrzucony ieſt niezrozumiały Język niemiecki, nazwany więc ſtylus curiæ, z Jzb ſądowych?
8. Gdzie śię nayczyśćieyſzy znayduie ięzyk niemiecki?
9. Jak śię ten ięzyk niemiecki dźieli w Saxonii, w Pruſach, w Sląſku, w Kurlandii y więkſzą częśćią po głownych miaſtach Rzeſzy niemieckiey
10. Co względem takowego podźiału rozumieć o Czechach, o Auſtryi, i o morawie?
11. Wczym y iak znacznie ſię rożnica iezyka niemieckiego Nauczonych od ięzyka ludu poſpolitego pokazuie?

Z PISOWNI

12. Ktora ieſt powſzechna Reguła w piſaniu imion Rzeczownych, własnych i poſpolitych?
13. Kiedy i przymiotniki mogą mieć wielką głoſkę początkową?
14. Kiedy rownie i zaimki?
15. Czy śię ieſzcze piſzą imiona złożone, we ſrzodku głoſką wielką iak dawniey?
16. Co względem tego rozumieć o imionach przydłużſzych y niewłaśćiwych niemieckich?

17. Wiakich okolicznośćiach powinny i właśćiwe imiona złożone mieć ieszcze we środku łącznik, a ponim głoskę wielką ?

18. Czemu w pisaniu imion, na imiona pierwotne i pochodne pilnie uważać potrzeba ?

Z ETYMOLOGII

19. Jle iest części mowy w ięzyku niemieckim ?

20. Ktore są odmienne y ktore nieodmienne ?

21. Jloraki iest Artykuł ?

22. Jlorakiey odmianie podpada Artykuł pewny? ilorakiey niepewny ?

23. Kiedy się zażywa Artykuł pewny y kiedy niepewny ?

24. Ktore imiona wyięte są od wszelkiego Artykułu in casibus rectis?

25. Ktore imię niecierpi we wszystkich spadkach Artykułu ?

26. Co iest imię i ktore są iego nazwiska ?

27. Co rozumieć o imionach zdrobniałych kończączych się na *el* i *lein*

28. Jloraka iest odmiana imion ?

29. Jle iest stopni

30. Jako się formuią stopnie imion przymiotnych i wczym się rożnią od stopniowania przysłowkow ?

31. Jle iest rodzaiow i ktore są Reguły każdego Rodzaiu wszczegulności ?

32. Jle iest form przypadkowania i co iest cechą każdey zosobna?

33. Wktorych formach przemieniaią się *Samogłoski a o u* wdwugłoski *ae oe ue* wliczbie mnogiey ?

34. Jlorakie iest nazwisko liczby ? i ktora iest forma przypadkowania liczby głowney ?

35. Jlorakie są zaimki ? ktore nazwiska ? i formy przypadkowania ich ?

36. Co iest słowo i iloraki iest słow podział ?

37. Jloraka iest słow odmiana i co wkażdey uważać należy ?

38. Jle iest form czasowania, słow foremnych ? ile nieforemnych ?

39. Czym się rożnią foremne od nieforemnych ?

40. Jak się we wszystkich bez wyięcia formuie tryb bezokoliczny ?

41. Jak się formuią słowa bierne z czynnych ?

Z SKŁADNI

42. Ktory ieſt porządek dobrey Konſtrukcyi i có wperiodzie każ-dym naypierwey wynaleść potrzeba?
43. Có ieſt w ſkładni ża Reguła o imionach przymiotnch i gdzie się ony kłaść powinny?
44. Co za część mowy ma zawſze poſobie ſtopien wyżſzy? i ktorą część mowy ſtopien naywyzſzy?
45. Czy zawſze powinny brać ſłowa we ſrzodek ſwoy, przyimki przyſłowki, i inne części mowy, wczaśie przeſzłym, zaprzeſzłym i przyſzłym?
46. Co względem tego rozumieć o czaſie teraznieyſzym trybu oznaymuiącego?
47. Kiedy i wktorych okolicznościach zażywaią się ſłowa nioſobiſte niewłaściwe
48. Wyliczyć przednieyſze Reguły w ſkładni Rządu zawarte Jmion, zaimkow, ſłow i innych części mowy?

Uczniowie gotowi będą tłumaczyć zadane ſobie materye tak z Polſkiego na Niemiecki iako też z Niemieckiego na Polſki Język. W przykładzie umieſcza ſię naſtępuiące zdanie,

Die Leſung der Buecher iſt eine ſehr nuetzliche und noethige Beſchaeftigung, denn ſie iſt die Nahrung unſeres Verſtandes und Witzes. Man muſz aber nicht allein leſen, ſondern auch ſelbſt etwas zuentwerfen und zuſchreiben verſuchen. Seneka hat in Abſicht dieſer Sache eine vortrefliche Meynung wenn er ſagt, daſz ein Gelehrter bey Leſung der Buecher, die Bienen nachahmen mueſſe. Denn wie dieſelben allemahl das Beſte zu ichrem Honig aufſuchen, heimtragen,

Czytanie kſiążek ieſt to bardzo pożyteczna i potrzebna zabawa. gdyż ieſt niby żywiołem naſzego rozumu i dowcipu. Nie tylko zaś na ſamym zależy czytaniu ale też potrzeba ſamemu rzeczy rozważać i do piſania pożytecznych dzieł zabierać ſię Wyśminite ma o tym zdanie Seneka gdy mowi że uczony człowiek, w czytaniu kſiążek powinien naśladować pszczoły. Boiako one zawſze to co naylepſzego ieſt do miodu ſwoiego zbieraia, znoſzą, układaią i takim ſpoſobem, ſztuczny

ord-

ordnen, und so ein kuenstliches Gebaeude von Speise verfertigen, eben so musz es der Gelehrte auch thun; er mus lesen, nachdenken, seine Gedanken in Ordnung bringen uud entwerfen.

Es kommt aber hauptsaechlich auf die Wahl der Buecher an, die wir lesen. Die Lesung vieler Schriftsteller von allerley Art, verraeth etwas unbestaendiges, so wie sie auch das Gemueth zu sehr zerstreuet, Man musz nur wenige, aber gute Buecher lesen. Unter allen Buechern die fuer das Herz und den Verstand eines Juenglings am zutraeglichsten sind, verdienen die moralischen den Vorzug, als welche den Verstand zur Erkenntnisz, und das Herz zur Tugend zu bilden, die Absicht haben.

niby budynek zpokarmu wystawiaią, tak też potrzeba ażeby sobie Uczony postępował. Ma on wprzod czytać, myślić, myśli swoie układać y napisać.

Naywięcey iednak na wyborze książek ktore czytamy zależy. Czytanie wielu Autorow rożnego Gatunku pokazuię coś niestałego, niemniey też i umysł wielością prożnych rzeczy napełnia. Nie trzeba tedy wiele książek ale wyborne czytać. Pomiędzy wszelkiemi książkami ktore tak dla serca iako i rozumu młodzienca są naypożytecznieyszemi zasługnią sobie sprawiedliwie, moralne na pierwszenstwo, iako te ktore rozum znaiomością, a serce cnotą ukształcić zmierzaią.

